

ŞÜBHƏ DOĞURAN SUALLAR

**(“Tələbə sualları məcmuəsi”
əsasında)**

Entesharate Barqe shaqayeq

Kitabın adı:...Şübhə doğuran suallar
Müəllif:.....Məhəmməd Turan
Nəşr edən:.....Barqe shaqayeq
Çap növbəsi:.....Birinci
Çap tarixi:.....2005
Tiraj:.....3000

نام کتاب.....پاسخ به شبہات
مؤلف.....محمد توران
ناشر.....برگ شقایق
نوبت چاپ.....اول

1384.....تاریخ چاپ
3000.....شمارگان

964-7861-15-x

Sual 1: Allahın varlığı ehtimal deyilmi?

Cavab: Əvvəla, məsələnin belə qoyuluşu müşahidələrimizə uyğun deyil. İkincisi, istənilən bir dində allahşünaslıq bəhsinə müraciət olunsaydı, uyğun yanaşma rədd edilər. Üçüncüsü, məgər bəşəriyyətə Allah kəlamını gətirmiş peyğəmbərlər bu məsələni sübuta yetirməmişlərmi?! Dördüncüsü, heç bir ilahiyyat məktəbində Allahın varlığını sübuta yetirmək üçün əvvəlcə ehtimal etməmişlər. Sadəcə, belə deyilmişdir: “Əgər Allah olmasaydı, kainatın obyektiv nizamlı quruluşu necə izah olunar?!”

Hər halda, Allahın varlığını ehtimal edənlər zəngin İslam kitabxanasının allahşünaslıq bölməsinə müraciət edə bilərlər.

Sual 2: Allahı tanımaq üçün bir yol varmı?

Cavab : Allahı tanımaq üçün üç yol var:

1. Qəlb və ya fitrət yolu. Yəni hər bir insan öz yaranışına və ruhuna rəğmən Allahı tanıyır. Məsələn, ariflər fitri imanın gücünə inandıqlarından bu qüvvəni artırmaq üçün çalışmışlar. İnsanda belə bir qüvvənin varlığına əmin olmaq üçün iki yol var: öz vücudunu təcrübədən keçirməli; uzun illər insan psixologiyası ilə məşğul olmuş alimlərin mövqeyi ilə tanış olmalı.

2. Hiss və elm yolu. Bu yol öz növbəsində üç qola ayrılır:

–Kainatın quruluşundakı nizam;

–Mövcudları həyat yolunda təlimatlandırma;

–Dünyanın yaranışı.

3. Əql və ya fəlsəfə yolu. Bu yol çətin olsa da, Allahı tanımaq üçün ən yaxşı yoldur.

Sual 3: Deyirlər, Allahı tanımaq üçün insan əvvəlcə özünü tanımalıdır. İnsan özünü necə tanıya bilər?

Cavab : Həzrət Əli (ə) buyurur: “Özünü tanıyan Allahını tanımışdır”¹

Əvvəlcə qeyd edək ki, insan Allahı ya təfəkkür, ya da “hüzuri” yolla tanıya bilər. Hüzuri tanışlıq iki növdür. Birinci növ hüzuri tanışlıq əvvəlcədən insanın daxilində qoyulmuş fitri tanışlıqdır. “Rum” surəsinin 30-cu ayəsində buyrulur: “Üzünü Allahın fitri olaraq insanlara verdiyi dinə tərəf tut.”

Hüzuri tanışlığın ikinci növü elə bir elmdir ki, Allah bu elmi yalnız layiq bəndələrinə əta edir. Quranda oxuyuruq: “Beləcə, İbrahimə göylərin və yerin mülkünü göstərdik ki, əminliklə inananlardan olsun.”²

Bəli, insan özünü tanımaq üçün fitrətin nə olduğunu anlamalıdır. Fitrət isə müxtəlif üsullarla dərk olunur. Cəmiyyəti və tarixi öyrənmək, daxili meyillərlə tanış olmaq, vicdanın səsini dinləmək, səmavi kitaba və buyuruqlara müraciət etmək fitrətlə tanışlıq üsullarıdır. İnsan elmi şəkildə öz vücudunu öyrənməli, bu vücudda fəaliyyət göstərən qüvvələrlə tanış olmalı, nəfsini paklaşdırmalı, ayələr və rəvayətlər vasitəsi ilə suallarına cavab tapmalıdır.

Sual 4: Nə üçün öz fitrətimi tanımağa maraqsızam?

Cavab: Əsasən, dörd səbəb göstərə bilərik:

1. Unutqanlıq, qəflət (nisyan). Quran buyurur: “Allahı unutduqları üçün Allah tərəfindən özləri unutturulmuşlara oxşamayın.”³

Bu və ya digər ayələrdən aydın olur ki, kafirlər də ilk əvvəl Allahı tanımışlar. Amma küfrə düşdükdən sonra Onu yaddan çıxarmışlar.

¹ “Qurəul-hikəm”.

² “Ənam”, 75.

³ “Həşr”, 19.

2. Dünyaya vurğunluq. “Ənkəbut” surəsinin 65-ci ayəsində oxuyuruq: “Onlar gəmiyə mindikdə səmimiyyətlə Allaha üz tutar, quruya çıxdıqdan sonra ona şəriq qoşarlar.” Demək, başqa şeylərdən ümidini üzən insan öz fitrətinin səsini dinləyib Allaha üz tutur. Amma ətrafındakı dünya nemətləri onu yuxuya verir.

3. Rifah və asayiş. Allah-təala buyurur: ”Sizə Allahın əzabı gəlsə və ya qiyamət qopsa, Allahdan başqasını mı çağıracaqsınız? Əgər doğru danışsanız, yalnız Allaha yalvaracaqsınız.”¹ Ayədən məlum olur ki, bəlaya düşmüş insanın fitrəti oyanır. Kübar həyat, ifrat rahatlıq insan fitrətini yuxuya verən əsas amillərdir.

4. Şeytanla dostluq. “Nisa” surəsində oxuyuruq: “Şeytan dedi: “Onları hökmən azdıracaq, puç xülyalara düçar edəcək, heyvanlarının qulaqlarını kəsməyə və Allahın yaratdıqlarını dəyişməyə vadar edəcəyəm.” Allahın yerinə şeytani özünə dost tutan şəxs aşkar ziyankardır”²

Sual 5: Bir olan Allahı (tövhid) və ölümdən sonrakı həyatı (məad) anlamaq mümkündürmü?

Cavab: Bundan ötrü bir neçə yol var və bu yolların ən mühümü insanın özü haqqında düşünməsidir.

Quran buyurur: “Biz öz qürət nişanələrimizi həm ətraf aləmdə, həm də onların öz daxilində mütləq göstərəcəyik.”³

Bəs insan özü haqqında nə düşünə bilər? Bu düşüncələri iki qismə bölmək olar. İnsan ilk əvvəl öz vücudunun xüsusiyyətlərini düşünməlidir.

Biz kimik? – ilk sual bu olmalıdır. Azca araşdırmadan sonra görə bilərik ki, insan təkcə maddi cisimdən ibarət deyil. İnsanı başqa yaranmışlardan fərqləndirən onun cismi yox, ruhudur.

¹ “Ənam”, 40-41”.

² Ayə. 119.

³ “Fussilət”, 53.

Düşüncələrin ikinci qismini insanın “öz” aləminə, ruhunun dönəcəyi Allaha doğru səfər təşkil edir.

Bu düşüncələri səfərə çıxan dənizçinin düşüncələri ilə müqayisə etmək olar. O, əvvəlcə gəmi ilə, sonra isə gedəcəyi yol ilə tanış olur.

Demək, tövhid və məadla tanışlıq yolu insanın “mən”-indən keçir.

Sual 6: Allah insanın ibadətinə möhtacdırımı? Belə olmasaydı, nə üçün Allah elçilər göndərməli idi?

Cavab: Əgər imkanlı bir şəxs möhtac bir insana kömək etmək istəyirsə və bu köməyi çatdırmaq üçün vasitə seçirsə, onu möhtac hesab etmək olmaz.

Biz insanlar Allahın hidayətinə, yəni bizi doğru yola yönəltməsinə möhtacıq. Bu hidayət peyğəmbərlər vasitəsi ilə həyata keçirilir. İnsanı dəyərli edən onun təkamülüdür. Təkamül isə ibadət vasitəsi ilə gerçəkləşir.

Sual 7: Allah özü kimisini vücuda gətirə bilərmə?

Cavab: Allahın qadir olması o demək deyil ki, O, ikinci bir Allahı yaratmalıdır. Bəzi işlərin qarşısını alan acizlik yox, məntiqsizlikdir. Allah faydasız iş görməz. Əgər desək ki, Allah “2”-ni “3”-dən böyük edə bilməz, doğru olmaz. Çünki bu iş Allahın hikmətinə ziddir.

Sual 8: Nə üçün bəzi insanlar kor, kar və lal yaradılmışdır?

Cavab: Əvvəla, Allah bütün yaratdıqlarını ən gözəl şəkildə yaratmışdır. Amma yaranışa gözəllik verən ondakı nizam, qayda-qanunlardır. Bu qanunlara qarşı yönəlmiş istənilən bir hərəkət insan üçün faciə ilə nəticələnir. İnsanları vaxtında mənzilə çatdırmaq üçün müxtəlif nəqliyyat vasitələri fəaliyyət göstərir. Əgər bir şəxs relslərin üzərinə çıxıb, qatarın altında qalırsa, bu faciə nəqliyyat şəbəkəsinin ünvanına yazılmamalıdır.

Bəli, maddi dünyamızda hökm sürən qanunlar ona qarşı çıxanları cəzalandırır. Hər şeyi gözəl yaratmış Allah, faciələr törətmir və bütün fəlakətlər bəşəriyyətin azğınlığından doğur. Bununla belə, insanın düşdüyü çətinliyin arxasında sınaq məqsədi də ola bilər. İmam Riza (ə) buyurur: “Möminin xəstəliyi onun günahlarını yuyur. Bu xəstəliklər kafir üçün əzab və lənətdir.”¹

Sual 9: Dinin əsaslarına inanaraq, dini göstərişlərə əməl etməli olduğumu bilirəm. Amma inam məsələsində şübhəyə düşdüyümdən əmələ münasibətdə süst olmuşam. Nə edim?

Cavab: Bilməlisiniz ki, dinə münasibətdə yaranan şübhələrin banisi şeytandır. Şeytana qarşı bir neçə yolla mübarizə aparmaq olar.

Rəvayətlərdə buyurulur: “Əgər şeytana baş qoşmasanız, ona marağ göstərmədən, bir daha sizə tərəf qayıtmaz.”² Demək, insan əlindəki işə məşğul olub, şeytanın pıçıltılarına məhəl qoymasa, ondan yaxa qurtara bilər.

“Furqan” surəsinin 77-ci ayəsində buyurulur: “De ki, əgər duanız olmasa Allahım sizə etina etməz.” İnsan şeytandan amanda qalmaq üçün Allaha üz tutmalı, Əhli-beytdən kömək istəməlidir.

Şeytan qafil insanları ovladığından daim Allahı zikr etməli, Onu yaddan çıxarmamalıyıq. İmam Sadiq (ə) buyurur: “Qəflət şeytanın ovlağı, bütün bələlərin köküdür.”³

Unutmaq olmaz ki, qəfləti doğuran da şeytandır.⁴

Yuxarıda deyilənlərə əməli münasibət göstərsəniz, uyğun şübhələrdən uzaqlaşmaq olar.

Sual 10: Müharibələrlə və fəsadla dolu dünyada ümitsizliyə qapılmamaq olarmı?

¹ “Səvabul-əməl”.

² “Fürue Kafi”.

³ “Misbahül-şəriə”.

⁴ “Mücadilə”, 19.

Cavab: Əvvəla, insan nə üçün yaşadığını bilməlidir. Dünyada baş verənlər yalnız düzgün hədəfi olmayan insanları bədbinləşdirir. Ləzzət və şəhvət üçün yaşayan bir insan, əlbəttə ki, bədbin olasıdır. Əslində isə həyatımızın bir hissəsi olan ləzzət və şəhvət həyat ideali deyil. Ümumiyyətlə, qeyd olunan ümitsizlik həyatın ölümlə bitdiyini güman edən insanlara aiddir.

Ölümdən sonrakı həyata inam insanı yaranış məqsədi ilə tanış edir və bütün ümitsizliklərin üstündən xətt çəkir.

Bunu da qeyd etməliyik ki, elə dünyadakı müharibə və fəsadları törədənlər də axirət həyatına inanmayanlardır.

Sual 11: Cansız cəsəd qəbirdə necə əzab çəkə bilər?

Cavab: Qəbir əzabı həm cismə, həm də ruha aiddir. Amma bu cism adi cisimdən fərqlənir. Maddi bədəni tərk edən ruh “bərzəx bədəni” adlanan bir bədənə daxil olur. İnsan yatdığı vaxt ruhun maddi bədənlə əlaqəsi son dərəcə zəifləyir və o, bərzəx bədəninə oxşar bədənlə hərəkət edir. Həmin bədən görür, eşidir, danışır, ağrını hiss edir. Yuxuda insanın hərəkəti bərzəx bədəninin varlığına sübutdur. Ruh bədəni tərk etdikdən sonra bərzəx dünyasına daxil olur. Amma torpaq qəbir və cansız ruh arasındakı əlaqə kəsilmişdir. Qəbir ziyarəti, qəbir üstə oxunan dualar həmin əlaqəyə əsaslanır. Qəbir əzabı dedikdə torpaqda basdırılmış cəsədin yox, bərzəx bədəninin əzabı başa düşülür. Amma qəbirdəki cəsədlə əzab çəkən bərzəx bədəni arasında zəif də olsa əlaqə var.

Sual 12: Bərzəx bədəni maddidirmi?

Cavab: Etiraf etməliyik ki, dünyəvi elmlər belə suallar qarşısında tam acizdir. Əslində insan təfəkkürü bir çox həqiqətlər qarşısında kəsərsizdir. Uyğun məsələlər haqqında

yalnız az saylı övliyalar məlumata malikdirlər. Amma Quran ayələri və rəvayətlərdən bəzi qənaətlərə gəlmək olar.

Əvvəla insan heç bir dünyada bədənsiz olmur. Ruh varsa, onun gəzdiyi bədən də var. Amma dünya ilə bərzəx aləmi, bərzəx aləmi ilə axirət dünyası arasında fərqlər var. Hər aləmin öz xüsusiyyət və qanunları olduğundan, həmin aləmdə də ruhu daşıyan bədən səciyyəvi xüsusiyyətlərə malikdir.

Rəvayətlərdə bildirilir ki, bərzəx bədəni dünyəvi bədənə oxşayır. Amma bu bədən daha kamildir. Qiyamət bədəni isə bərzəx bədənindən üstündür. Bərzəx bədəninin də forması, çəkisi və ölçüsü var. Dünyasını dəyişmiş insan başqa bir ölü ilə rastlaşdıqda onu tanıyır. Bir sözlə, dünyəvi bədənə oxşayan bərzəx bədənini dünyəvi bədən tipində maddi hesab etmək olmaz.

Sual 13: Doğrudurmu ki, ölümlər cümə günü azad edilir?

Cavab: Rəvayətə görə, bərzəxdəki ruhlar ləyaqətlərindən asılı olaraq dünya işlərindən xəbər tutur, hətta ailələrinə baş çəkirlər. Bu iş hər gün baş verə bilər. Amma cümə günü xüsusi qeyd edilir.

İshaq ibn Əmmar imam Kazimdən (ə) “möminin ruhu ailəsini ziyarət edirmi”, deyə soruşur. İmam (ə) buyurur: “Bəli. Bu iş onların fəzilətlərindən asılıdır. Kimi hər gün, kimi həftədə bir dəfə ailəsini ziyarət edir. Ən azı hər cümə günbatan vaxt bu ziyarət baş tutur. Möminlə gələn mələk onu qəmgin edəsi səhnələri gizləyir.”¹

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: “Həqiqətən də möminin ruhu öz ailəsini ziyarət edir. O yalnız yaxşı səhnələri görür, xoşagəlməz səhnələr isə ondan gizlədilir.”²

¹ “Üsuli-kafi”.

² “Üsuli-kafi”.

Sual 14: Dünyasını dəyişmiş insanın ruhu yeni doğulmuş uşağa keçə bilərmə?

Cavab: “Tənasüx” adlanan bu məsələ ciddi elmi mübahisə mövzularından biridir. Ruhun bir bədəndən o birinə keçməsi, ölmüş insanın başqa bir şəkildə dünyaya qayıtmasının mümkünlüyü çoxlarını düşündürür.

Tənasüx iki növdür: ruhun maddi bədəndən maddi bədənə keçməsi və ruhun maddi bədəndən “misali” qəlibə düşməsi.

Misali bədən insanın dünyada öz əməlləri ilə yaratdığı bir qəlibdir.

İslam dini maddi tənasüx məsələsini qəbul etmir. Ayə və rəvayətlərə əsasən hər bir varlıq təkamül yolu keçdiyi kimi, ruh da daimi hərəkətdədir. Bədəndən ayırılmış ruhun özünə uyğun olmayan yeni doğulmuş bədənə keçməsində ziddiyyət mövcuddur.

Ruh o bədəndə ola bilər ki, bu bədən onun təkamül pilləsinə uyğun gəlsin. Əgər İslam ruhun bərzəx bədənində keçməsinə qəbul edərsə, demək bərzəx bədənini ruhun təkamül səviyyəsinə uyğun bir bədənədir. Demək, tənasüxün ikinci növü bizim üçün məqbuldur.

Sual 15: Ölümdən sonrakı həyat bütün canlılar üçündür, yoxsa təkcə insan üçün?

Cavab: “Rum” surəsinin 11-ci ayəsində buyrulur: “Allah məxluqatı əvvəlcə yaradır, (öləndən) sonra yenidən dirildir.” Bu və digər ayələrə əsasən Allah bütün yaratdıqlarını öz hüzuruna qaytarasıdır. Məad, yəni ölümdən sonra dirilmə həm cismə, həm də ruha aiddir. Ruhun təkamülü baxımından insan digər canlılardan fərqlənir. Ona görə də ölümdən sonrakı dirçəlişdə insan ön pillədə dayanır və onun yenidən dirilməsi daha çox əhəmiyyət kəsb edir.

Sual 16: Əgər Allah varlıq aləmini mərhəməti səbəbindən yaratmışsa, cəhənnəm nə üçündür?

Cavab: Yaranışda məqsəd behişt və cəhənnəm yox, Allaha doğru hərəkətdir. Allahın həm rəhmət, həm də qəzəb sifətləri var. Behişt Allahın rəhmət sifəti, cəhənnəm isə Onun qəzəb sifətinə doğru hərəkətin mənzilidir. İtaət edən insan Allahın mərhəməti, tüğyan qoparan insan isə Onun qəzəbi ilə qarşılaşır. Demək, behişt və ya cəhənnəmi seçən insan özüdür. Əgər bir şəxs günəşin nurundan gizlənilib, özünü zülmətə salırsa günəşi qınamamalıdır.

Sual 17: Başdan-ayağa günah içində olan müsəlman behiştə daxil ola bilərmi?

Cavab: Rəvayətlərə əsasən günahları küfr və şirk həddinə çatmamış müsəlman günahları yuyulanadək əzab çəkdikdən sonra behiştə daxil olar. Məsullar (ə) buyururlar ki, günahkar möminlər bir gün cəhənnəmdən çıxasındırlar.¹ Amma belə bir vəd insanı arxayınlaşdırmamalıdır. Günahkarlığın sonu küfr və şirkdir. Günahkar küfr və şirklə qəfildən rastlaşır. Bu görüşdən sonra geriye dönüş çətinləşir və həmin halda ölən kəs əbədilik cəhənnəm əhli olur.

Sual 18: İnsan behiştə də doğub-törəyirmi?

Cavab: Allahın yaratdığı hər aləmin öz qanunları var. Dünya və axirət qanunları bir-birindən fərqlənir. Məsələn, bədən dünyada yanmaqla məhv olursa, axirətdə heç bir təsir insanı yox etmir.

Ayə və rəvayətlərdən məlum olur ki, qiyamət astanasında dəhşətli zəlzələlər qopur, dənizlər parçalanır, dağlar uçulur, günəş və ulduzlar sönür, bir sözlə, dünyanın nizamı pozulur.

Əgər Quranda deyilsə ki, behiştə pak zövcələr var, demək, həmin zövcələr dünya qadınlarından tam fərqlənir. Bu zövcələr aylıq adət kimi xüsusiyyətlərdən kənardırlar. Dünyada bu xüsusiyyətlərdən məhrum qadın ana ola bilmir. Behiştə övladlar da dünyadakı övladlar kimi deyil. Əgər dünyada hər bir istək tədricən həyata keçirsə, behişt əhlinin

¹ "Biharül-Ənvar", C.8, S. 346.

istəyi dərhal yerinə yetir. Quran buyurur: “Orada sizin üçün istədiyiniz hər şey var.”¹ Əgər insanın istəyi dərhal həyata keçirsə, bətdə doqquz ay uşaq gəzdirmək məntiqsiz görünür.

Sual 19: Məsum imamlar adi insanlardan nə ilə seçilir?

Cavab: Məsumlar özlərini “insanlardan üstün yox, insanların üstünü” kimi tanıtdırmışlar. Böyük peyğəmbərlər müxtəlif məqamlarda buyururlar: “Biz də sizin kimi bir bəşərik.”² Onlar başqaları kimi zəhmət çəkmiş, ruzi qazanmış, yorularkən istirahət etmiş, acı hadisələrdən qəmlənmişlər.

Məsumluq (günahsızlıq) insanın öz ixtiyarındadır. Əgər bu xüsusiyyət vergi olsaydı hansı əsasla imamlar ideal seçilməlidilər?! Quran buyurur: “Əgər yer üzündə gəzib dolaşanlar mələklər olsaydı, şəxsiz, onlara mələk peyğəmbər göndərerdik.”³ Ayədən məlum olur ki, yer üzündə yaşayan insanlara onların özləri kimi peyğəmbər göndərilmişdir.

Allah peyğəmbər və imamların başqalarından üstünlüyünü əvvəlcədən bildiyi üçün onlara öz elmindən verərək başqaları üçün nümunə etmişdir.⁴

Biz şiələr məsum bildiyimiz on dörd nəfəri (Həzrət Məhəmməd (s), həzrət Fatimə (ə) və on iki imam.) yalnız günahdan yox, həm də ən kiçik nöqsanlardan pak bilirik. Günahdan uzaqlıq isə bütün çalışanların çata biləcəyi bir məqamdır.

Sual 20: Məsumlar dünya malını sevməyiblər, yoxsa bu sevgiyə qalib gəlirlər?

Cavab: Məsumlar (ə), sonra isə övliyalar yalnız Allahı sevdiklərindən qəlblərində dünya məhəbbətinə yer qalmayıb. Dünyaya bağlılıq insanı qəflətdə saxlayıb, onu Allahdan

¹ “Fussilət”, 31.

² “İbrahim” 11.

³ “İsra”, 95.

⁴ “Biharul-ənvar”, c. 10,s.170.

uzaqlaşdırdığı üçün məsumlar və övliyalar öz dualarında bu bağlılıqdan uzaqlıq istəmişlər.

İmam Hüseyin (ə) Ərəfə günü belə dua edir: “Allahım, məni dünya bağlılıqlarından qoru”. İmam Səccad (ə) belə dua edir: “Ey Rəbbim, qəlbimizi zikrinə, dilimizi şükrünə, bədən üzvlərimizi itaətinə məşğul et”. Məsum imamların (ə) duaları bizə öyrədir ki, insan daim dünya bağlılığından qorxmalı və bu tələyə düşməmək üçün Allahdan yardım istəməlidir.

Sual 21: Həzrət Adəm qadağan olunmuş meyvəni ixtiyari şəkildə yedi, yoxsa qeyri-ixtiyari?

Cavab: Bizim əqidəmizə görə bütün peyğəmbərlər, eləcə də, həzrət Adəm (ə) bir işi görüb- görməməkdə azad olmuşlar. Həzrət Adəm azad olmasaydı, ya Allah ona əmr etməz, ya da o bu əmrdən çıxmazdı. Adəm bu əmri azad şəkildə pozduğu üçün cəzalandırılır və tövbə edir.

Hər hansı bir işə məcbur edilən insan bu işin məsuliyyətini daşımır. Məcburi işə görə tövbə də zəruri deyil.

Sual 22: İslam Peyğəmbərinin (s) meracı (göyə qalxıb qeyb aləmini müşahidə etməsi) elmi və əqli baxımdan necə sübut olunur?

Cavab: Merac hadisəsinin isbatında ağıl acizdir. Bu vaxtadək kimsə belə bir iddiada olmamışdır. Merac məsələsi nəqli yolla sübuta yetir. Yəni Quran ayələri və rəvayətlər həzrət Peyğəmbərin (s) meracını qəti şəkildə bəyan edir.

Amma meracın ağıla sığıb-sığmadığı təbii bir sualdır. Ruhun və cismin xüsusiyyətlərini diqqətlə nəzərdən keçirsək, merac hadisəsini mümkün hesab edərik.

Peyğəmbərin (s) meracı üç hissə olub: Məscidül-həramdan (Kəbə) Məscidul-əqsayadək (“İsra” mərhələsi), Beytul-müqəddəsdən (Məscidul-əqsa) bərzəx aləminədək (“Merac” mərhələsi) və səmalardan ötməklə qeyb aləminin müşahidəsi. (“Ərac” mərhələsi)

Həzrət Peyğəmbər (s) Məkkədən Beytul-müqəddəsə hərəkəti əksər alimlərin nəzərinə ruhani və cismani olmuşdur. Nəzərə alsaq ki, insan ruh və bədəndən ibarətdir, insanlıq ruha aiddir, bədən bir vasitədir, cism ruha tabedir, güclü ruh hər iş qadirdir, onda ağıl İsrə hərəkətini inkar etməz. İmam Sadiq (ə) buyurur: “Niyyət güclü olanda bədən heç bir iş qarşısında aciz olmur.”¹ Həzrət İsanın həvarilərinin suyun üstü ilə yeriməsindən söhbət düşərkən İslam Peyğəmbəri (s) buyurdu: “Əgər yəqinlikləri daha çox olsaydı, hava ilə də gedə bilərdilər”² Ruhun gücü hesabına cismin hərəkəti “teyyül-ərz” adlanır. Belə insanlar haqqında kifayət qədər məlumatlar var. Amma bu hərəkətin dərəcəsi bədənin ruha təbəçilik dərəcəsiindən asılıdır. İslam peyğəmbərində (s) bu təbəçilik ən yüksək dərəcədə idi. Bu günki dünyamızda ruhun gücünə havada dayanan təriqətçiləri görünlər Peyğəmbərin (s) merac səfərinə şübhə etməməlidirlər.

Merac səfərinin ikinci və üçüncü mərhələləri haqqında iki baxış var: kimi bu səfərləri ruhani, kimi isə həm ruhani, həm də cismani hesab edir.

Bir sözlə, insan öz ruhunu maddi bağlılıqlardan, dünya həvəslərindən xilas edə bilsə Allaha doğru hərəkət edə bilər.

Sual 23: Həzrət Fatiməni (s) bir bu qədər ucaltmağa nə əsas var?

Cavab: Nəzərdən qaçırmayın ki, Allahın övliyalarına, ilk növbədə isə məsumlara məhəbbətin əsası Allaha məhəbbətdir. Çünki dərin mərifət sahibi olan bu insanlar yalnız və yalnız Allahu sevmiş və Onun razılığı üçün yaşamışlar. Əgər məsumların dualarına nəzər salsanız, Allah sevgisindən başqa bir istək tapmazsınız. İmam Səccad (ə) “Muhibbin” münacatında deyir: “Pərvərdigara, Səndən məhəbbətini istəyirəm”. İmam Hüseyin (ə) “Ərəfə” duasında deyir: “Öz dostlarının qəlbindən əğyarı çıxarıb məhv edən

¹ “Biharul-ənvar”, c. 70,s, 210-212.

² Həmin mənbə.

Sənsən.” “Kumeyl” duasında həzrət Əli (ə) deyir: “Pərvərdigara! Tutaq ki, əzabına səbr etdim, bəs ayrılığına necə dözüüm?”

Həzrət Peyğəmbər (s) qızı Fatiməni (s) bu baxımdan sevmişdir. O, Allahı sevənləri, eləcə də, Allahın sevdiklərini əziz tutmuşdur. Həzrət Fatimə (s) və həzrət Əlini (ə) bu məhəbbətin zirvəsində görən Peyğəmbər (s) onları sevməyə bilərdimi?!

Əhli-beyt sevgisi insanlara ona görə tövsiyə olunur ki, insanlar bu sevgi vasitəsi ilə Allaha yaxınlaşsınlar. Əgər Əhli-beyt Allah aşığıdırsa, onu sevənlər də bu eşqdən faydalanasındır.

Fatimə (s) ucadır! Ona görə ucadır ki, Allah aşığıdır. Ona görə ucadır ki, Allah aşiqini sevən Allahı sevəsidir!

Sual 24: Quranın Peyğəmbərə (s) Allah tərəfindən nazil olmasının dəlili nədir?

Cavab: Bu iddianın isbatı üçün dörd məsələ nəzərdən keçirilməlidir:

- Quran Allah kitabıdır.
- Quran təhrifdən uzaqdır.
- Vəhydə xəta yoxdur.
- Həzrət Peyğəmbər (s) məsumdur.

Quran üç baxımdan ecazkardır. Onun sözləri, mənalari və onu gətirən şəxs ecazkardır. Quranda sözlərin nizamı hal-hazırda bütün tədqiqatçılar tərəfindən qeyri-adi dəyərləndirilir.

Quranın mahiyyət baxımından ecazkarlığı onda heç bir ziddiyyətin olmamasıdır. İnsan tərəfindən yazılmış ən dəyərli kitablarda belə kifayət qədər ziddiyyət olduğu halda, Quranda bu günədək zərrəcə ziddiyyət qeydə alınmamışdır.

Quranın nazil edildiyi həzrət Məhəmməd (s) ona görə ecazkardır ki, yazıb-oxumağı bacarmadığı halda, ən incə zövqləri rıqqətə gətirən ayələr söyləmişdir.

Quran təhrifdən qorunmuş yeganə kitabdır. 1400 il ərzində bir belə təcavüzlər qarşısında onun dəyişməzliyi düşündürücüdür.

İlahi vəhy ən kiçik xətalardan uzaqdır. Vəhyin mahiyyətinə varıb, onun faydaları ilə tanış olan insan uyğun iddianı etiraf etmək məcburiyyətindədir. Müxtəlif dövənlərdə hansısa vəhyə etiraz edənlər cəmiyyətdəki problemlər burulğanında boğulduqları an həmin vəhyin həqiqət olduğunu qəbul etmişlər.

Əql hökm edir ki, Allahın kəlamını insanlara çatdırmaq üçün seçilmiş şəxs günahkar ola bilməz. Axı kim razı olar ki, sifariş göndərdiyi şəxs günahkar olsun?!

Sual 25: Quranın tərcüməsi təhrif oluna bilərmə?

Cavab: Söhbət iki növ təhrifdən getməlidir: sətri təhrif və mənə təhrifi. Quranın göndərilməsinin əsas səbəbi ondan əvvəlki ilahi kitabların sətri təhrif olunmasıdır. Məsələn, İncil və Tövratda sözlər və cümlələr artırılmış və azaldılmışdır. Quranda belə bir təhrif mümkünsüzdür. Ötən 1400-il ərzində Quranın bir cümləsi və ya kəlməsi dəyişdirilməmişdir. Sözsüz ki, söhbət Quranın nazil edildiyi ərəb mətnindən gedir. Amma Quranı izah edərkən onu mənaca təhrif etmək mümkündür və bu gün İslam dini qarşısında ən böyük problemlərdən biri budur.

Quranın tərcümələrində isə hər iki təhrif mümkündür. Tərcümə sırf ədəbi prosesdir və iki tərcümənin üst-üstə düşməsi qeyri-mümkündür. Tərcüməçi sözləri artırıb əskiltməklə ayələrin mənasını dəyişə bilər.

Sual 26: On ikinci imam həzrət Mehdimin (ə) Xəzra adasında (Bermud adaları ehtimal olunur) olması doğrudurmu?

Cavab: Tarix boyu insanların etiqadından sui-istifadə olunmuşdur. Nəfsinə uyan insanlar Quran ayələrini belə, öz xeyrlərinə təfsir etməkdən çəkinməmişlər. Bu çox ağırli mövzudur.

Əsrin imamının Xəzra adasında olması barədə din alimlərinin mötəbər hesab etmədiyi bir hədis var. Bu hədisi nəql edən şəxs (Əli ibn Fazil Mazəndərani) haqqında qəti bir fikir yoxdur. Əgər rəvayət özü mötəbər deyilsə, onun tətbiqi, yəni Xəzra adasının Bermud üçbucağında olması iddiası tam əsassızdır.

Sual 27: İrfan məktəbində din və siyasət arasında hansı əlaqə var?

Cavab: Dinin üç əsası var: etiqad, əxlaq və əməl. Heç bir din bu üç əsas olmadan gerçəkləşə bilməz. Dini tanımaq üçün hər üç əsasla tanışlıq lazımdır. Bu üç əsasdan birinə diqqətsizlik göstərən şəxsin dini biliyi naqisdir.

Amma insanların düşüncə tərzini və qavrayış tutumu müxtəlif olduğundan dinə münasibətdə baxışlar da fərqlidir. Tarixə nəzər salsaq əsasən üç baxışla rastlaşırıq: etiqadı əsas götürən fəlsəfi baxış, şəriəti əsas götürən fihi baxış və əxlaqı əsas götürən əxlaqi baxış.

Sözsüz ki, dinə birtərəfli baxış yanlış nəticələrə gətirir. İrfan tarixi boyu çox ariflər sərvət və qüdrətdən çəkindikləri üçün dini siyasətdən ayırmışlar. Amma İslam Peyğəmbərindən (s) rişələnən həqiqi irfan siyasətdən ayrı deyil. Həzrət Peyğəmbərin (s) və həzrət Əlinin (ə) həyatı ilə tanış olsaq, həqiqi dinin siyasətdən uzaq olmadığını təsdiqləyərək. Siyasət və hakimiyyət olmadan Allahın göstərişlərini icra etmək mümkünsüzdür. Özünü dindən ayırmayan irfan dini siyasətdən ayıra bilməz.

Sual 28: Əgər ağıl varsa, dinə nə ehtiyac?

Cavab: İnsan bütün mümkün faydaları əldə etmək istəyində olan bir varlıqdır. O, ağacın gövdəsindən, budaqlarından, meyvələrindən istifadə edir. Heyvanların əti, südü, dərisi onun diqqətindən yayınmayıb. Hətta canlıların ifrazatı da onun istifadəsindədir. Təbii ki, əli çatan hər şeyi istismar edən insan öz həmnövlərindən də yan ötməyib. Yəni

hər bir fərd başqalarının xidmətindən istifadə edərək daha yaxşı yaşamağa çalışır.

Amma bütün insanlar bu fikirdə olduğundan cəmiyyətdə ixtilaflar yaranır. İnsanlar arasında uyğun münasibəti tənzimləmək üçün qanunlara ehtiyac yaranır. Qanunun zəruriliyini qəbul edən bəşəriyyət öz şüurunu işə salıb qanunlar toplusu hazırlasa da, cəmiyyətdəki ixtilaflar daha da artır. Çünki qanunu hazırlayan şüurun dərinliyində şəxsi mənafe istəyi hər şeydən güclüdür. Böyük bir cəmiyyət üçün qanunlar hazırlayan qrup öz məhdud təfəkkürünü aşıb milyonların mənafeyini dərk edə bilmir. Ona görə də hakimiyyətə gələn digər qrup dərhal qanunları dəyişməyə başlayır. İnsanın yaratdığı qanunların tez-tez dəyişməsi cəmiyyətdəki inkişafı yox, təbəqələrarası ziddiyyətlərlə bağlıdır. Bəli, bəşəri qanunlar hamını qane etmək gücündə deyil.

İncə bir nöqtəyə diqqət yetirin. İnsanı şüur idarə edir. İxtilaflar da şüurdan doğur. Əgər qanun şüurdan yan ötür, yalnız hərəkətləri tənzimləyirsə, ixtilaflar sonadək həll ola bilərmi? İxtilaf yaradan maşın (insan şüuru) tam gücü ilə işləyirsə, cəmiyyət ixtilafdan yaxa qurtara bilərmi?

Demək, qanun ilk əvvəl insanın daxili hissələrini tənzimləməlidir. Belə qanunlar isə yalnız dində öz əksini tapır. Allahdan qorxan bir cəmiyyətin polisə, məhkəməyə, zindana ehtiyacı qalmır.

Sual oluna bilər ki, nə üçün dinin hakim olduğu cəmiyyətlərdə ixtilaf yaranır? Unutmayaq ki, dinin qəlblərə hakim olduğu cəmiyyətlərdə heç bir ixtilaf nəzərə çarpmaz. Əgər cəmiyyət şəhvet və günah girdabındadırsa, əlbəttə ki, dinin özündən imtina edəcək.

Sual 29: Dünyaya behişt vəd edən sekulyarizm nədir?

Cavab: Müasir anlamada sekulyarizm qərbdə Makiavelli tərəfindən bünövrəsi qoyulmuş bir cərəyandır. O, kilsənin təsiri ilə inansa da ki, siyasətin məqsədi Allahın razılığını qazanmaqdır, daim belə bir sual vermişdir: “Allahı razı

salacaq siyasət varmı?” Makiavelli öz sualına özünəməxsus bir cavab tapmışdır: “Allahın razılığı bəndənin razılığında olduğu üçün bəndəni razı salmaq kifayətdir.” Beləcə, özündənrazi alim diqqəti Allahdan yayındırıb, insana yönəlmişdir.

Makiavellinin nəzərincə, insanın dəyəri onun imanı ilə yox, ağıl ilə ölçülməlidir. Avropada kilsənin mühafizəkarlığı, elmə qarşı çıxması sekulyarizm üçün yol açır. Həmin vaxtadək qərbdə dövlətlərin siyasi kursunu müəyyənləşdirən kilsəni dinsiz hökumətlər sıxışdırmağa başlayır. Sekulyarizmə görə insan dini dəyərləri kənara qoyub, yalnız əqlinə və elminə güvənməlidir. Əslində insanlıq və xeyirxahlığın, mənəviyyat və əxlaqın üzərindən qara xətt çəkilirdi. İnsanın ağıl və elminin dəyər ölçüsü seçilməsi sırf cəfəngiyyat olsa da, əksər cəmiyyətlər bu mənəni dərk etməkdə aciz olmuşdur. Axı hamı bilir ki, ən ağıllı və ən elmi insan hələ ən yaxşı insan demək deyil. Ümumiyyətlə, ağıl və biliyin insanın yaxşı pisliliyində təyinedici rolu yoxdur.

Sekulyarizm üç əsas xüsusiyyətə malikdir:

–Bu baxışa görə, dindarlıq fərdi bir işdir və cəmiyyətin həyatında heç bir rola malik deyil.

–Sekulyarizm allahçılıq insançılıqla (humanizm) əvəz edir və cəmiyyətdə Allahın razılığı ilə bağlı bütün çərçivələr aradan qaldırılır.

–Cəmiyyəti din mehvərindən məhrum edən bu baxış boşluğu doldurmaq üçün dil, millət, irq kimi ölçülərə üz tutur.

Sekulyarist cəmiyyətdə qanunverici və icraçı orqanlar dinsizləşdirilir, təhsildə din qadağan olunur, dini dəyərlər gerilik amil kimi tanıtılır.

Sual 30: Din ideoloji baxışdır mı? Bu məsələyə doktor Şəriətinin münasibəti necədir?

Cavab: “İdeologiya” kəlməsi əsasən iki mənada işlədilir. Bəzi müasir dindar ziyalılar ideologiyaya belə tərif verirlər: “İdeologiya, əsasları tam müəyyənləşdirilmiş bir məktəbdir.

Onun dəyərləri və məqsədləri var. İdeologiya insana öz siyasi, ictimai və əxlaqi baxışlarını öyrədir.”

Digər bir qrup alimin nəzərinə, ideologiya insanın varlığını öz qəlibinə salan qanunlar toplusu yox, onu konkret məqsədlərə doğru çağıran əqidədir.

Bu vaxtdək dinin ideologiya olub-olmaması barədə müxtəlif fikirlər səslənsə də, yuxarıdakı təriflərə əsasən, dini ideologiya hesab etmək zəruri görünür. Amma ikinci baxışa əsasən, dini ideologiya saymaq olar.

Doktor Şəriəti ideologiya məfhumunu dünyagörüşü məfhumu ilə qarşı-qarşıya qoyur. O, islamın tövhid dünyagörüşünün bünövrə, islam ideologiyasını bina hesab edir. Şəriəti məhz bu baxışına əsasən, islamın tövhid dünyagörüşü üzərində müsbət bir ideoloji sistem hazırlamaq istəmişdir.

Sual 31: Lənət oxumaq (nifrin etmək) olar, yoxsa yox?

Cavab: Bir sıra Quran ayələrində lənət oxunması ilə rastlaşırıq: “Zalımlara Allahın lənəti olsun”¹ ; “ Allah kafirlərə lənət etmişdir”² ; “Onların əhdi pozanlarını lənətlədik”³ ; “Şübhəsiz ki, Allah Onu və Onun peyğəmbərini incidənləri dünya və axirətdə lənətləmişdir.”⁴

İslam Peyğəmbərinin (s) müəyyən şəxslərə lənət oxuması barədə rəvayətlər də vardır. Həzrət (s) sələmçiləri, ananı övladdan ayıranları, qadın paltarı geyən kişiləri lənətləmişdir.⁵ İslam dinində nifrinin varlığını həm şiələr, həm də sünnilər qəbul edir.

Amma daha mühüm bir sual doğur: Kimlər lənətlənməli, kimə nifrin oxunmalıdır? İstər Quran ayələrindən, istər rəvayətlərdən belə bir qənaətə gəlmək olur ki, lənət böyük və

¹ “Hud”, 18.

² “Əhzab”, 64.

³ “Maidə”, 12.

⁴ “Əhzab”, 57.

⁵ “Mizanul-hikmə”

ictimai günahlara aiddir. Amma cəmiyyət üçün təsirsiz olan olan günahlara görə lənət oxumaq qadağan olunur.

Sual 32: Şiəliyə sübut varmı?

Cavab: Şiəlik əqidəsinin sübutu üçün həm əqli, həm də nəqli dəlillər kifayət qədərdir.

Əqli dəlil: Əgər bir qrup ləyaqətli insan dövlət idarəçiliyini öz üzərinə götürməsə, cəmiyyət qısa bir vaxtda problemlər girdabına yuvarlanar. İslam dini də öz həyatını davam etdirmək üçün ləyaqətli aparıcılarla ehtiyacdır. Həzrət Peyğəmbər (s) dünyasını dəyişdikdən sonra dinin qorunması üçün xalqa imam təyin olunması labüddür. Din alimləri nə qədən saleh və təqvalı olsalar da, məsum deyillər. Əgər Allah tərəfindən təyin olunmuş məsum imamlar olmazdısa, həqiqi İslamı qorumaq mümkünsüz olardı. Alimlər bilməyərəkdən də olsa, səhvlərə yol verdiklərindən bir bu qədər məzhəb yaranmışdır. Peyğəmbərin (s) gətirdiyi dini yalnız məsum imamlar olduğu şəkildə davam etdirə bilər.

Nəqli dəlil: Həzrət Peyğəmbərdən (s) nəql olunmuş bir sıra rəvayətlərdə ilahi canişinlər haqqında danışılır. İstər şiə, istər sünni mənbələrində belə bir hədis nəql olunur: “İmamlar on iki nəfdir və onların hər biri Qüreyşdəndir.” Məşhur bir rəvayətdə həzrət Peyğəmbər (s) Cabir Ənsariyə buyurur ki, imamlar on iki nəfərdir.¹

Sual 33: Bəziləri dəyərli dini əsərlər müəllifi olan doktor Şəriətini İslam dinini qılınclayan Mirzə Fətəli Axundova bənzətmişlər. Guya onların hər ikisi islami protestantlıq ideyasını müdafiə etmişdir. Bu həqiqətdirmi?

Cavab: Protestantlıq xristianlığın üç məzhəbindən biridir və özünə qədər olan dini ayinləri kobudcasına rədd edir.

¹ Əllamə Təbatəbai “Din təlimi”, s. 148-153.

“Protestantlıq” “yeniçilik”, “geriyə qayıdış”, “keçmişin inkarı” mənalarında da işlədilir.

Mirzə Fətəli Axundov yazır: “Protestantlıq Allahın haqlarını, bəndəlik vəzifələrini tam aradan götürən, yalnız insan haqlarını tanıyan bir məzhəbdir”.¹ Bəli, bu şəxs islami protestantlıq dedikdə, dinin ictimai həyatdan kənarlaşdırılmasını nəzərdə tutur.

Doktor Əli Şəriəti isə islami protestantlıq dedikdə həqiqi İslama qayıdışı nəzərdə tutur. Axundovun tam əksinə olaraq, Doktor Şəriəti dini, qatqılardan təmizləmək, ona əvvəlki həyatını qaytarmaq uğrunda mübarizə aparır. Şəriətinin nəzərinə İslamı durğunluqdan qurtarıb, onun zamanın tələblərinə cavab verəcək hökmlərini üzə çıxaracaq əsas iş “ictihad”, yəni İslama vaqif amillərin aktual hökmləridir.²

Sual 34: Cinlər necə mövcudlardır?

Cavab: Cinlər insanın gözünə görünməyən varlıqlardır. Quranın bir sıra ayələri onların varlığını təsdiq edir. Hətta 114 surədən biri “Cinn” adlanır. Ayə və rəvayətlərə əsasən, onların bəzi xüsusiyyətlərini sadalamaq olar:

1. Cinlər oddan xəlq olunub.
2. Cinlər insandan əvvəl xəlq olunub.
3. Cin də insan kimi Allah qarşısında vəzifəlidir.
4. Cinlərin bir qismi mömin, bir qismi isə kafirdir.
5. Onlarda da kişi və qadın cinsi var, doğub törəyirlər.
6. Cinlər də ölür.
7. Cinlər sürətlə hərəkət edir.
8. İnsan cini özünə tabe edə bilər.
9. Mömin cinlər İslam Peyğəmbərinə (s) və imamlara xidmət edir.
10. Bir çox cinlər İslam Peyğəmbərinə (s) iman gətirmişlər.

¹ M.F.Axundov “Kəmalüddövlə məktubları”.

² Əli Şəriəti “İctihad və əbədi inqilab nəzəriyyəsi”.

Sual 35: Freyd Allahı real varlıq yox, insanın daxili ehtiyacı kimi qəbul edir. Ona necə cavab verilməlidir?

Cavab: Məşhur Avstriya psixoloqu Ziqmund Freyd (1856-1939) Allaha etiqadın insandakı qorxudan yarandığını bildirir. Belə bir baxışın kökləri çox qədimdir. Məsələn, Lukretsinin şerlərində oxşar fikirlərlə rastlaşırıq.

Əvvəla, Allaha inamın qorxu səbəbindən yaranması sübuta yetirilməmiş bir ehtimaldır. Ümumiyyətlə, qorxu iki səbəbdən yaradır: məlumatsızlıq və zəiflik. Freydin deməyindən belə çıxır ki, insan kifayət qədər məlumatlanıb güclənməklə qorxudan uzaqlaşsa, Allaha inam da puça çıxacaq. Belə ki, qorxaqlar Allaha inanmalı, qorxmayanlar isə inanmamalıdırlar. Səthi müşahidələr belə bir müddəanı rədd edir.

Zəif bir nöqtə də var. Tutaq ki, kimlərsə Allaha qorxu səbəbindən inanır. Məgər bu münasibət Allahın varlığını inkar edirmi?! Əgər bir alim şöhrət qazanmaq üçün elmi ixtira edirsə, onun ixtirası faydalı ola bilməzmi?!

Tarix şahiddir ki, peyğəmbərlər ən şücaətli insanlar olmuşlar. Əksinə, elə bu gün də saysız-hesabsız qorxaq insanlar Allahın varlığına inanmırlar.

Sual 36: Allahın birliyinə sübut varmı?

Cavab: Tövhidin bütün dəlillərini sadalamaq üçün hazırda imkan olmadığından yalnız bir dəlili xatırlamaqla kifayətlənəcəyik. Bu dəlili anlamaq üçün iki nöqtəyə diqqətli olmaq lazım gəlir:

–Hər bir yaranışa səbəb olmalıdır.

–Kainat vahid nizamlı quruluşa malikdir. Bu iki nöqtəni nəzərə alaraq belə bir nəticəyə gəlirik ki, keçmiş, hazırkı və gələcək hadisələrin toplumuna şamil olan nizam bir yaradıcı tərəfindən qurulmuşdur. Əgər ikinci bir yaradıcı olsaydı, yaranmışlar arasında əlaqə olmaz, onlar vahid nizama itaət etməzdilər.

Sual 37: Necə olur ki, insanlar Allaha münasibətdə kafir, münafiq, müsəlman, mömin kimi təbəqələrə bölünürlər?

Cavab: Qurani kərimdə tanıma, tanışlıq haqqında ətraflı danışılmışdır. Müxtəlif ayələrdə Allahı tanıma, bu tanımanın maneələri açıqlanır. Bildirilir ki, hiss yolu ilə, təqlidçiliklə, kor-koranə, zənn və gümana əsasən tanışlıqlar mövcuddur. Eləcə də, bu yolda həvəsbazlığın, tələskənliyin, ifratçılığın, təəssübün, kinin böyük maneə olduğu bildirilir.

Həqiqi Allahı tanımaq üçün insana mane olan əsas amillərdən biri mənfi şəkdir. Bəli, müsbət şəkk də mövcuddur. İnsanın öz əvvəlki biliklərinə zidd hadisələrlə qarşılaşdığı vaxt şəkki təbiidir. Əgər bu şəkk doğru istiqamətdə yönəldilərsə, insanı ən uca məqam olan “yəqin” məqamına qaldırır.

İnsanı mərifətdən, həqiqətlə tanışlıqdan məhrum edən şəklərdən biri düşüncə zəifliyindən doğan, axtarışdan çəkindirən şəkk xəstəliyidir.

Bəziləri isə özünü fəvqəladə ağıllı göstərmək üçün bütün deyilənlərə şəkk edir. Belə bir şəkk peşəkar şəkdir. Onların məqsədi lazımı dəlillər əldə etmək deyil. Əsrimizdə belələri “skeltik” adıyla tanınır.

Mənfi şəkk qəlb və dilin Allahı inkar etməsinə gətirir.

Quranda beş növ zənn və gümandan danışılır: həqiqətə zidd zənn; həqiqətə uyğun zənn; günah zənn; həqiqəti açma bilməyən zənn; məhkum edilmiş zənn. Nəfs istəklərindən doğan zənn heç bir dəlillə kifayətlənmir və insanı cəhalətə aparır.

Sual 38: Müsəlmanla mömin arasında nə kimi fərq var?

Cavab: Quran buyurur: “Allah İbrahimə “Rəbbinə təslim ol” buyurduqda, İbrahim “aləmlərin Rəbbinə təslim oldum (müsəlman oldum)” deyə cavab verdi.¹ Ayədən göründüyü kimi Allahın əmrləri qarşısında təslim olan insan müsəlman olur. Amma müsəlmanlığın dərəcələri vardır.

¹ “Bəqərə”, 131

“Hucurat” surəsinin 14-cü ayəsində oxuyuruq: “Bədəvilər “biz iman gətirdik”, dedilər. De ki, siz iman gətirmədiniz “Biz islamı qəbul etdik”, deyin. Çünki hələ iman qəlblərinizə daxil olmamışdır.” Demək, İslamın ilkin dərəcəsi onu dil ilə qəbul edib, şəhadət kəlməsini deməkdir.

İslamın ikinci dərəcəsinə olanlar onu dil ilə qəbul edib, xeyir iş görənlərdir. İnsanın Allaha qəlbən itaəti İslamın üçüncü dərəcəsinə aiddir. Dördüncü dərəcədə olan insanlar isə bütün varlığını Allahın ixtiyarında görən övliyələrdir.

İmam Sadiq (ə) buyurur: “Çox vaxt bəndələr sadəcə müsəlman olaraq qalır, möminliyə yol tapa bilmirlər. Allahın qadağan etdiyi günahlara yol verən şəxsi mömin yox, müsəlman kimi qəbul etmək lazımdır.

Sual 39: İnsanın rəftarına görə onun əqidəsini bilmək olarmı?

Cavab: Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur: “Möminin inamı və kafirin inamsızlığı onların rəftar və əməllərində görünür.”¹

Küfrünü gizləyib, özünü imanlı göstərməyə çalışan insanlar “münafiq” adlandırılmışdır. Bununla belə, Quranda münafıqlərin xüsusiyyətləri açıqlanır:

- biganələrlə dostluq;²
- dini hakimiyyətlə düşmənçilik;³
- möminlərin təhqiri;⁴
- araqarışdırma;⁵
- günahı yaxşıya yozma;⁶

- xudpəsəndlik;⁷
- qorxaqlıq;⁸

¹ “Üsuli-kafi”, c.1, s.76.

² “Mucadilə”, 14.

³ “Nisa”, 60,61.

⁴ “Hud”, 28.

⁵ “Tövbə”, 47,48.

⁶ “Nisa”, 62,63.

⁷ “Münafiqun”, 5.

⁸ “Əhzab”, 33.

- süslük;¹
- həvəsbazlıq;
- yalan və riyə;²
- ətrafdakıları şübhəyə salmaq;³
- insanları azdırmaq;⁴
- istehza və möminlərdə eyb axtarmaq;⁵
- Kafirlərin xüsusiyyətləri:
- dinin məhvi üçün kapital qoymaq;⁶
- Allahın ayələrinə istehza;⁷
- həvəsbazlıq;⁸
- ağılın səsini boğmaq;⁹
- Möminlərin xüsusiyyətləri:
- Allaha təvəkkül;¹⁰
- Allah qorxusu;¹¹
- dini dəyərlərin qorunması;¹²
- iffət;¹³
- namazda mütilik;¹⁴
- mənasız işlərdən çəkinmək;¹⁵

insanları yaxşı işlərə dəvət etmək və pisdən çəkəndirmək;¹⁶
başqalarının maddi ehtiyaclarının təmini;¹⁷

¹ “Nisa”, 108.

² “Munafiqun”, 63.

³ “Ali-İmran”, 154.

⁴ “Tövbə”, 67.

⁵ “Bəqərə”, 14; “Tövbə”, 79.

⁶ “Ənfal”, 36.

⁷ “Qafir”, 81.

⁸ “Əl-mizan” təfsiri.

⁹ “Əl-mizan” təfsiri.

¹⁰ “Ənfal”, 2.

¹¹ “Tövbə”, 51.

¹² “Möminun”, 9.

¹³ “Möminun”, 5.

¹⁴ “Möminun”, 2.

¹⁵ “Möminun”, 3.

¹⁶ “Ali-İmran”, 114.

¹⁷ “Ənfal”, 3.

din qardaşlarına kömək;¹
təvazökarlıq;²
kafirlerden uzaqlıq;³
əhdə vəfa;⁴

İmam Sadiq (ə) möminlərə aid səkkiz xüsusiyyət sadalayır:

1. Çətinlik zamanı aramlıq.
2. Dünya acılıqları önündə dözümlü.
3. Ruzi və asayişə görə şükr.
4. Allahın verdiyi ruzidən razılıq.
5. Düşməyə təcavüz etməmək.
6. Yükünü dostun çiyinə qoymamaq, dostun günah yükünü götürməmək.
7. Allaha itaət və xalqa xidmət üçün canını əziyyətə salmaq.
8. Xalqın asayişini pozmaq.⁵

Sual 40: Kamil imana çatmağın yolu nədir?

Cavab: İmam Sadiq (ə) buyurur: “Allah-taala imanı yeddi əsas üzərində qərar vermişdir: ehsan və xeyirxahlıq, düzlük, yəqinlik, razılıq, vəfadarlıq, elm, dözümlü. Sonra bu paylar xalq arasında bölünür. Allahdan yeddi pay alan fərd kamil imana sahib olur...⁶”

Bəşər tarixində hər yeddi payı alıb, yəqin mərhələsinə çatmış insanlar çox azdır. Onlardan bir çoxunun dərəcəsi yalnız ölümündən sonra məlum olmuşdur. Hazırkı dövrdə belə insanlara misal olaraq Qum şəhərində yaşayan Ayətullah Behcəti göstərmək olar. Belə bir məqama çatmaq üçün isə dərin elm və bilik əsasında nəfsi tərbiyə etmək lazım gəlir.

¹ “Tövbə”, 71.

² “Furqan”, 63.

³ “Mucadilə”, 22.

⁴ “Möminun”, 8.

⁵ “Səfınətul-bihar”, s. 1, s. 37.

⁶ “Üsuli-kafi”, c.3, s. 83.

Sual 41: Rəvayətlərə əsasən, zinadan doğulmuş şəxs nə kamala çata bilər, nə behiştə gedə bilər. Bu şəxsin zinada heç bir günahı olmadığı halda, nədənsə məhrum edilməsi Allahın ədalətinə uyğundurmu?

Cavab: Həzrət Əli (ə) buyurur: “Ədalət hər işi öz yerinə qoymaqdır”.¹ Bu tərifə əsasən, ilahi ədalət bütün mövcudların ali məqsədə uyğun xəlq edilməsindən ibarətdir. Beləcə, bizim yaşadığımız maddi dünya da varlıq aləminə hakim olan nizama tabedir. İxtilaf, dəyişkənlik, hərəkət, təsir və əks təsir bu aləmin xüsusiyyətlərindəndir.

Lakin insan bu dünyada bir sıra təsirlərə müqavimət göstərmək xüsusiyyətinə malik olan bir varlıqdır. Zinadan doğulmuş insan öz irsi nöqsanları ilə mübarizə apara bilər. Sözsüz ki, təbii meyillərlə mübarizə güclü müqavimət tələb edir. Amma Allah-taala bu sahədə müqavimət göstərib, müvəffəq olan insanları ikiqat mükafatlandırır. Valideynin günahı övlada təsir etsə də, bu övladın qarşısında iki yol var. O, təbii nöqsanlarına qarşı çıxıb, doğru yolu da seçə bilər. Allah yalnız bu seçim imkanını verdikdən sonra insanı sorguya çəkir. Belə ki, iradəyə malik insan doğru yola yönəlməyə borcludur. Seçim imkanına, iradəyə malik insanın günaha görə cəzalandırılması Allahın ədalətinə zidd deyil.

Sual 42: Seyyidlərin başqalarından üstünlüyü Allahın ədalətinə sığırımı?

Cavab: Allahın ədaləti tələb edir ki, hər kəs etiqadına, əməllərinə, niyyətinə, danışığına və rəftarına görə qiymətləndirilsin. Əgər seyyidlər başqalarına nisbətən daha etiqadlı və abiddirlərsə, onların üstün tutulması Allahın ədalətinə tam uyğundur.

Genetik baxımdan məsum imamlarla bağlı olan seyyidlər üçün doğru yolu tutmaq daha asandır. Amma imamlarla bağlılıq hər şeyi həll etmir. Bəzi seyyidlərin yolunu azması genetik amilin yetərli olmadığını göstərir. Yolunu azmış

¹ “Nəhcül-bəlağə”, h, 437.

seyyidlər də başqa azğınlar kimi cəzalandırılır. Doğru yolu tutmuş adi insanlar isə ilahi ədalətin tələbi ilə mərhəmətə qovuşur.

Sual 43: Hər şeyin xəlv edəni varsa, Allahın xalığı kimdir?

Cavab: Hər mövcudun xalığı, hər hadisənin səbəbə ehtiyacı olması doğrudur. Amma belə bir qanunun bütün varlıqlara aid olmasına heç bir dəlil yoxdur. Allahın varlığını sübut edən dəlillər Onun ehtiyacsız olduğunu göstərir. Mütləq ehtiyacsız varlıq isə səbəbə də möhtac deyil.

İslam fəlsəfəsində “vacibəl-vücut” və “mümkünəl-vücut” terminləri var. İnsan mümkünəl-vücutdur, yəni o olmaya da bilər. Allah isə vacibəl-vücutdur, yəni Onun olmaması mümkünsüzdür. Səbəbə ehtiyac, olmaması mümkün olan mövcudların xüsusiyyətidir.

Demək, Allahın nəyə isə ehtiyacı olduğu məlum olduqdan sonra Onun səbəbə ehtiyacı barədə danışmaq olar. Allahın ehtiyacsızlığı isə hələ ki, kimsədə şübhə doğurmur.

Sual 44: Dini hökumət qurmaqda məqsəd ilahi qanunları hakim etməkdir, yoxsa dini cəmiyyət qurmaq?

Cavab: Dini cəmiyyət dedikdə dinə inanan, dini sevən, dindar yaşayan bir cəmiyyət nəzərdə tutulur. Belə bir cəmiyyətdə dini dəyərlərə əhəmiyyət verilir, din əsasında hüquqi idarəçilik tənzimlənir, fərdi və ictimai münasibətlər dini qanunlarla müəyyənləşir. Yuxarıda deyilənlərdən məlum olur ki, dini hökuməti dini cəmiyyətdən ayrıca müzakirə etmək düzgün deyil. Dini hökumətin vəzifəsi dini cəmiyyət qurub, onu qorumaqdır. Yəni hakimiyyət son hədəf yox, cəmiyyətin xoşbəxtliyini təmin edən orta hədəf və ya vasitədir. İmam Sadiq (ə) buyurur: “İslamda vilayət (dini hakimiyyət) qədər diqqət mərkəzində olan ikinci bir məsələ yoxdur.”¹

¹ “Biharul-ənvar” c.2, s-18.

Dini hökumətin zəruriliyinə dəlil olaraq bir neçə Quran ayəsinə nəzər salaq:

“Hökm yalnız Allahındır, haqqı yalnız O bəyan edir. O ayırd edənlərin ən yaxşısidir.”¹

“Dünyada da, axirətdə də sitayiş Ona məxsusdur. Hökm Onundur.”²

“Onlar cahiliyyət dövrünün hökmünü istəyirlərmi? Yəqinliyi olan xalq üçün Allahdan daha yaxşı kim hökm verə bilər?!³

“Məgər Allah hakimlərin ən üstünü deyilmi?!⁴

“Nəyin haqqında ixtilafda olsanız, onun hökmü Allaha aiddir.”⁵

“Allah sizə müfəssəl surətdə kitab nazil etdiyi halda, başqasını özümə hakim istəməliyəm?!⁶

Sual 45: Dini hökumətə qarşı çıxan ruhaninin dəlili nədir?

Cavab: Müasirimiz olan Mehdi Hairi dini hökuməti mənasız hesab etmişdir. Bu şəxs yalnız dövrümüzdəki dini hökumətləri inkar etməklə kifayətlənməyib, hətta İslam Peyğəmbərinin (s) qurduğu hökumətin də dini olmadığını iddia edir. O, öz “hikmət və hökumət” kitabında yazır:

“İnsan azad yaşaya biləcəyi bir məkana ehtiyacılı və bağlıdır. Bu bağlılıq təbii şəkildə insanın həmin fəzaya sahib olmasını tələb edir. İnsan müştərək yaşayış üçün daha böyük fəzaya müştərək sahiblik hissində malikdir. Bu sahiblik təbiidir və heç bir razılaşmaya ehtiyac yoxdur. Cəmiyyətin bütün fərdləri yer üzünün müştərək sahibləridir.

Bir ərazidə hökumət qurmaq daha yaxşı yaşayışın təmini üçün vəkil seçməkdir. Əgər cəmiyyətdəki fərdlər bir şəxsin

¹ “Ənam” 57

² “Qəsəs” 70.

³ “Maidə”, 50.

⁴ “Tin”, 8.

⁵ “Şura”, 10.

⁶ “Ənam”, 114.

vəkilliyinə razı deyillərsə, çoxluğun seçimi əsas götürülməlidir.”

Bu baxışlar təkcə din tərəfindən yox, bütün siyasi və hüquqi məktəblər tərəfindən inkar olunur. Məsələn, insan, Mehdi Hairinin iddiasının əksinə olaraq, sahibsiz torpaqdan başqa heç nəyi mülkiyyəti hesab edə bilməz. İddiaçı “müştərək yaşayış fəzası” dedikdə qeyri-müəyyən bir ərazi haqqında danışır. Bu fəzanın məhəllə, kənd, şəhər və ya bütün yer üzü olduğu bilinmir. Bu fəza hüquqi gücə malik deyil.

Mehdi Hairi hökumət başçısını müştərək vəkil hesab edir. Hansı ki, insan istədiyi vaxt vəkildən imtina edə bilər. Belə bir hökuməti etibarlı hesab etmək olmaz.

Alimin bütün iddialarının əsassızlığını sübut etmək, təəssüf ki, kitabın imkanlarından xaricdir.

Sual 46: İmamətlə xilafət arasında nə kimi fərqlər var?

Cavab: Bu sözlərin lüğət mənaları arasında elə bir fərq yoxdur. Amma tarixdəki imamət və xilafət cərəyanlarını müqayisə etsək, bu cərəyanlar arasında mühüm fərqlər olduğunu görürük.

İstər imamət, istərsə də xilafət hakimiyyət növüdür. İmamlar Allah, xəlifələr isə insanlar tərəfindən təyin olunur. İslamda xilafətin dini hökumət olduğunu təsdiq edən heç bir mənbə yoxdur. İmamətin həqiqi dini hakimiyyət olduğu isə əqli və nəqli dəlillərlə sübuta yetir. Bəzi dəlilləri nəzərdən keçirək:

–“...O (İbrahim) Allahın əmrlərini tamamilə yerinə yetirdi. Belə olduqda Allah ona buyurdu: Səni insanlara imam təyin edəcəyəm.”¹

–İslam Peyğəmbəri (s) buyurdu: “On iki imam bu ümmətə hakim olduqda onun işləri qaydasındadır.”²

¹ “Bəqərə”, 124.

² “Kənzül-ümmal”.

Həzrət Peyğəmbər (s): “Məndən sonra on iki canişinim var: birincisi Əli ibn Əbu Talib, sonuncusu Mehdidir (ə).¹

Sual 47: Kilsə hakimiyyəti ilə İslam hakimiyyəti arasında hansı fərqlər var?

Cavab: Orta əsrlərin kilsə hakimiyyəti ilə İslam hakimiyyəti arasında əsaslı fərqlər vardır. Kilsə təfəkkürünə əsasən, din siyasətdən ayrılır. Əslində xristianlıq təlimində cəmiyyətin ictimai-siyasi həyatını tənzimləyəcək qanunlar mövcud deyil.

Həzrət İsanın dilindən deyilən bir çox kəlamlar dinin dünyəvi hakimiyyətini rədd edir. Məsələn, İncildə Həzrət İsanın adından deyilir: “Mənim rəhbərliyim bu dünyaya aid deyil”; “Padşahın malını özünə, Allahın malını özünə verin”... Bəli, dini siyasətdən ayrı hesab edən bu günkü sekulyarizmin kökləri xristianlıq təlimindən rişələnilir. Qeyd etməliyik ki, söhbət həqiqi İncildən yox, bu günkü təhrif olunmuş məsihlikdən gedir.

Kilsə hakimiyyətinin əsas müddəalarından biri budur ki, hakim xalqın yox, yalnız Allahın qarşısında məsuldur. “Hakimə qarşı çıxmağa, ona iradəni bildirməyə heç kəsin ixtiyarı yoxdur”, deyilir.

İslam hökuməti isə öz ilahi təliminə əsasən, cəmiyyətin dünya və axirət səadəti üçün çalışır. Bu hökumət üçün əsas və nümunə İslam Peyğəmbərinin (s) qurduğu hökumətdir. İslamın hakimiyyətlə bağlı bütün sferaları əhatə edən konkret proqramları mövcuddur. O cümlədən:

- hakimin şərtləri (xüsusiyyətləri);
- daxili və xarici siyasətin tənzimi;
- cəmiyyət və hökumətin hüquq və vəzifələri;
- iş yerlərinin təşkili, fəsadla mübarizə;
- ictimai fəallığın təmini;
- ilahi dəyərlərin aktuallığı;
- ictimai qüdrətin qorunması və istiqamətləndirilməsi.

¹ “Fəraidül-səmtəyn”.

Sual 48: Dini hakimin hökuməti ilə peyğəmbər və imam (ə) hökuməti arasında fərq varmı?

Cavab: Məqsəd cəmiyyətin səadəti olduğundan, bu hökumətlər ixtiyar nöqteyi-nəzərinə fərqlənirlər.

Bəs fərq nədədir? Məsələn, həzrət Peyğəmbər (s) insanların şəxsi işlərinə müdaxilə edə bilirdisə, dini rəhbərin (“vəliyyə fəqih”) belə bir səlahiyyəti yoxdur. Bəli, peyğəmbər və imamın mənəvi müqavimət haqqı var. Bu isə hökumətin vəzifəsi deyil.

Sual 49: Xalq dini hakimiyyət istəmirsə, dini hakim nə etməlidir?

Cavab: Dini hakimiyyət hakimin yox, xalqın ehtiyacıdır. Şübhəsiz ki, əxlaqsız həyat yaşayan şəhvətpərəst, şərابخor, kübar insanlar dini hakimiyyətə qarşı çıxasındır. Bu etiraz kütləvi şəkildə alındıqda cəmiyyət dini hakimiyyətdən məhrum olur. Çünki İslam dinində hakimiyyətin zorla qəbul etdirilməsinə icazə verilmir.

Ümumiyyətlə, hökumətə dörd münasibət mövcuddur:

–ilahi hökuməti xalqın qəbul etməsi (İslam peyğəmbərinin hökuməti)

–qeyri-dini hökuməti qəbul etməsi

–ilahi hökuməti xalqın qəbul etməməsi (imam Həsən (ə) məhz bu münasibətə görə hakimiyyətdən uzaqlaşdı)

–qeyri-dini hökuməti xalqın qəbul etməməsi

Bəli, əgər cəmiyyət kütləvi şəkildə dini rəhbərin səsini səs vermirsə, zora əl atmaq caiz sayılmır.

Sual 50: Dini hökumət diktaturanın bir növü deyilmi?

Cavab: Diktaturanın bəzi xüsusiyyətlərini sadalayaq:

–Diktatura heç bir sabit qanuna istinad etmir (İslamda isə Qurani-kərim kimi hidayət kitabı mövcuddur.)

–İstənilən bir yolla hakimiyyətə çatmaq (İslamda xalqın istəyi əsas şərtidir.)

–Canişin üçün heç bir maneənin olmaması (İslamda ən ləyaqətli insan rəhbər ola bilər.)

–Cəmiyyətdə qorxunun hakimliyi (İslam hakimiyyəti insanları qorxu yox, inam kölgəsinə çağırır.)

Həzrət Əli (ə) ərz edir: “Pərvərdigara, Sən özün yaxşı bilirsən ki, biz hakimiyyət, dünya malı arzusunda deyilik. Biz yalnız Sənin dinini ayağa qaldırmaq, diyarında islahat aparmaq istəyirik ki, məzlum bəndələrin amanda qalsınlar...”¹

Sual 51: Nə üçün imam Hüseyin (ə) Müaviyəyə qarşı qiyam qaldırmadı? Məgər Müaviyə öz oğlu Yəzid kimi zalım deyildimi?

Cavab: İmam Hüseyin (ə) Müaviyənin hakimiyyəti dövrünə təsadüf etmiş on bir illik imamət dövründə (qəməri 49-60) ona çox müqavimət göstərmişdir. İmam öz məktublarından birində Müaviyənin cinayətlərini sadalayır, onun hakimiyyətini müsəlmanlar üçün ən böyük fitnə adlandırır. Həzrət (ə) Müaviyə hökumətinin qanuniliyini sual altına alaraq, ona qarşı cihadı ən yaxşı əməl hesab edir, bu cihadı tərک edənləri tövbəyə çağırır.²

Amma İmamın (ə) Müaviyəyə qarşı qiyam qaldırmasının köklərini tanımaq üçün imamın öz sözlərindən əlavə, bəzi tarixi təhlillərə nəzər salmağa məcburuq.

SÜLH BARƏDƏ MÜQAVİLƏ

İmam Hüseyin (ə) Müaviyənin məktublarına cavablarından birində onun imam Həsənlə (ə) bağladığı sülh müqaviləsini xatırlayır və bu müqaviləyə sədaqətli olduğunu bildirir. Maraqlıdır ki, Müaviyə həmin müqaviləni pozub Kufəyə daxil olduğu halda, nə üçün imam Hüseyin (ə) bu müqaviləni pozmaq istəmir? Əgər Müaviyənin sözlərinə diqqət yetirsək, onun bu müqaviləni pozduğunu hiss etmərik. O deyir: “Mən Həsənə bəzi şeylər vəd etdim.” Müaviyə,

¹ “Nəhcül-bəlağə”, x. 131.

² “Əl-imamət vəl-siyasət”, c.1, s. 180.

güman ki, verdiyi vədləri həmin müqavilənin şərti kimi qəbul etmədiyindən özünü həmin müqaviləyə sadıq bilir.

Müaviyənin siyasi şəxsiyyətini imam Hüseyin (ə) siyasi şəxsiyyətindən fərqləndirmək lazımdır. Bu fərq Müaviyə ilə həzrət Əli (ə) arasında da mövcud idi. Müaviyə öz məqsədinə çatmaq üçün hər zaman yalan və hiyləyə əl atmağa hazır olmuşdur. Onun həzrət Əli ilə çarpışmaları dövründə belə hiyləgərliklər çox baş vermişdir. Osmanın qətli bəhanəsi, Təlhə və Zübeyrin qızısdırılması, Süffeyn döyüşündə Quran vərəqlərinin nizələrə sancılması, həzrət Əliyə (ə) tabe şəhərlərə gecə basqınları bu hiylələrin kiçik bir hissəsidir.

Amma imam Hüseyin (ə) elə bir məktəbə bağlıdır ki, müvəffəqiyyətə çatmaq üçün istənilən vasitəyə (məsələn, hiyləyə) əl ata bilməz. Həzrət Əli (ə) “mən heç vaxt zülm-sitəmlə qələbə əldə etməyə hazır deyiləm” buyuruğu ilə əqidəsinə işarə edir.¹ Bəli, məhz bu əqidəyə əsasən, imam Hüseyin (ə) qardaşı imam Həsənin (ə) Müaviyə ilə bağladığı müqabiləni poza bilmir.

Həmin dövrün şəraitini də nəzərə almaq lazımdır. Müaviyə həmin vaxtlar Şamdan Yəmənədək ərazini əhatə edən İslam hökumətinin şəriksiz hakimi idi. Bu ərazinin istənilən bir nöqtəsində Müaviyənin siyasəti təbliğ olunurdu.

Həzrət Əli ilə çarpışmalar zamanı Osmanın qətlinə səbəb olmuş fitnələrdə özünü günahsız tanıtdıran Müaviyə hətta bu qətlə qarşı çıxır, Şam əhlinə özünü Osmanın müdafiəçisi kimi tanıtdırırdı. İndi isə həzrət Əli (ə) də yox idi və Müaviyə öz istəklərini çox rahat həyata keçirirdi. Belə bir vaxtda imam Hüseyin (ə) müqaviləni pozub qiyam qaldırısaydı, Müaviyə çox rahatlıqla onu xəyanətkar kimi tanıtdırırdı. Müaviyə ictimai fikri istədiyi tərəfə döndərə bildiyi bir zamanda imamın səsi xalqın qulağına çatmır, müqaviləni ilkin pozmuş Müaviyəni xalqa tanıtdırmaq üçün göstərilən səylər müvəffəqiyyətsizliyə uğrayırdı.

¹ “Nəhcül-bəlağə”, x.125.

MÜAVİYƏNİN NÜFUZU

Həmin dövrdə Müaviyə xalq arasında, xüsusi ilə, şamlıların gözündə çox müsbət bir sima kimi tanınırdı. Müsəlmanlar Müaviyəni peyğəmbər səhabəsi, Peyğəmbərin (s) arvadının qardaşı kimi tanıyır və onun İslamın möhkəmlənməsində (Şam və Dəməşqdə) böyük rola malik olduğunu düşünürdülər.

Hakimlik təcrübəsi və yaşının çox olması Müaviyəni imam Həsən (ə) və imam Hüseyndən (ə) daha çox nəzərə çarpdırırdı. Müaviyə imam Həsənə (ə) yazdığı məktublarda daha ləyaqətli olduğunu isbat etmək üçün bu iki xüsusiyyəti xatırladırdı. Bu iki xüsusiyyət Müaviyəyə imam Hüseyinə qarşı daha çox manevr imkanları verirdi.

MÜAVİYƏNİN SİYASƏTBAZLIĞI

İmam Həsənlə (ə) sülh müqaviləsi bağladıqdan sonra Əhli-beytə zərbə vurmaq üçün bütün vasitələrə əl atan, hətta imam Həsənin (ə) şəhadətinə nail olan Müaviyə zahirdə özünü bu ailənin dostu kimi göstərir, onlara tez-tez hədiyyələr göndərirdi. İslam büdcəsindən (beytül-mal) göndərilən bu payları imamlar ona görə qəbul edirdilər ki, bu büdcəyə sahiblik və onun xərci məhz onların haqqı idi. Müaviyənin bu münasibəti o yerə gedib çıxır ki, ölüm astanasında oğlu Yezidə imam Hüseyini (ə) tapşırır, onu qətlə yetirməməyi tapşırır.

Belə bir siyasətin səbəbləri aydındır. İmam Həsənlə sülhə nail olmuş Müaviyə öz hökumətini qanuniləşdirmiş, özünü qanuni xəlifə kimi tanıtdırmışdı. O, əlini imamın qanına açıq-aşkar bulaşdırmaqla nüfuzunu itirmək istəmirdi. Əksinə, özünü bu ailəyə yaxın verməklə daha çox nüfuz qazanırdı.

Müaviyə imam Həsən (ə) və imam Hüseyinə (ə) qiymətli bir hədiyyə göndərərkən onlara minnət qoyaraq belə yazmışdı: “Bilin ki, mən Hindin oğluyam. And olsun Allaha, məndən əvvəl sizə belə hədiyyələr verən olmayıb və məndən sonra da olmayacaq.” İmam Hüseyin (ə) ona belə cavab verir.” And olsun Allaha, nə səndən əvvəl, nə də səndən

sonra heç kəs bizim kimi fəzilətli qardaşlara hədiyyə vermək imkanına malik olmayıb və olmayacaq.”¹

Digər bir tərəfdən Müaviyə tünd rəftarın ciddi reaksiyalara səbəb olacağını bildirdi. İmamlarla kəskin rəftar xalqın diqqətini Peyğəmbər (s) ailəsinə cəlb edər, Müaviyə hökumətinə nifrət yaradardı. Ən əsası Müaviyə həmin vaxt imam Hüseyin (ə) tərəfindən ciddi bir təhlükə hiss etmirdi. Beləcə, öz siyasəti ilə yaranmış mühiti yaşatmağa çalışırdı. Digər bir tərəfdən imam Hüseyin (ə) Müaviyə hökumətinin qeyri-qanuniliyini xalqa çatdırmaq üçün bütün fürsətlərdən faydalanırdı. İmam (ə) Müaviyəyə yazdığı məktublarda onun cinayət və bidətlərini xatırladır, Yezidin canişinliyinə etiraz edirlər.² Əlbəttə, imam gözəl başa düşürdü ki, Müaviyəyə qarşı qiyam onun təbliğatları nəticəsində xalq tərəfindən dəstəklənməyəcək.

MÖVCUD ŞƏRAİT

Bir qrup Kufəli imam Həsənin (ə) şəhadətindən sonra dərhal imam Hüseyinə (ə) məktub yazıb onun əmrini gözlədiklərini bildirsələr də, imam mərkəzi Şam hökumətinin Kufəyə təsirindən və kufəlilərin həzrət Əli (ə) və imam Həsən (ə) ilə bir zamankı pis rəftarından xəbərdar idi. Belə bir şəraitdə qiyam qaldırmaq az saylı dostları qiyamçı kimi tanıtdırmaq və nəhayətdə məhv edilməkdən başqa nəticə verə bilməzdi. Yezidin hakimiyyəti dövründə isə vəziyyət tamam başqa idi.

Sual 52: Nə üçün İmam (ə) Mədinədə qiyam qaldırmadı?

Cavab: İmam (ə) Mədinədə olduğu vaxt Müaviyənin ölümü ümumi şəkildə elan olunmamışdı. Bundan əlavə hələ ki, xalq Yezid hakimiyyətinin necə olacağını dərk etmirdi. İmam Hüseyin (ə), Əbdüllah ibn Zübeyr, Əbdüllah ibn Ömər, Əbdürrəhman ibn Əbubəkr kimi şəxslər Yezidin şərابخor,

¹ “Tarixə ibn Əsakir”.

² “Biharül-ənvar”, c 44, s. 212; Tarixə Yəqubi, c. 2, s 228.

itbaz və meymunbaz olduğunu bilsələr də, xalqın çoxu Müaviyənin təbliğatının təsiri ilə hələ o ölməmiş oğluna beyət etmişdilər.¹

İkinci bir tərəfdən Mədinə qiyam üçün münasib yer deyildi. Mədinə əhlinin böyük bir hissəsi Əhli-beyti sevsə də, bu sevgi fədakarlıq həddində deyildi. Maraqlıdır ki, beyəti pozanlarla da döyüş üçün Mədinə əhlindən kömək istəyən həzrət Əli (ə) də onlardan müsbət cavab almamışdı. Həzrət (ə) bir neçə minlik müxaliflərə qarşı dörd yüz nəfərlik dəstə ilə vuruşmağa məcbur olmuşdu.

Həzrət Peyğəmbərdən sonra Mədinə Əbubəkr və Ömər in siyasətinə tabe olmuşdu. Belə ki, Peyğəmbərdən sonra Ömər in şurasında Mədinənin nümayəndəsi olan Əbdürrəhman ibn Of belə bir şərt qoydu: hökumət həzrət Əliyə (ə) bu şərtlə verilə bilər ki, o, Əbubəkr və Ömər in yolunu getsin. Lakin həzrət Əli (ə) bununla razılaşmadı.²

Həzrət Əlinin (ə) xilafətə çatmasında da Mədinə əhli elə də mühüm rol oynamadı. Müxtəlif İslam ölkələrindən, xüsusi ilə, Kufədən gələn mühacirlər Həzrət in (ə) xilafətini israr edirdilər.

Qüreyşin müxtəlif qəbilələrindən olanlar, eləcə də, Mərvan və ailəsi kimi əməvi quldurları Mədinədə böyük nüfuza malik idilər. Şübhəsiz ki, bu adamlar imam Hüseyin (ə) hər bir hərəkətinə qarşı tədbir görürdülər.

Kufə, Bəsrə, Şam kimi böyük şəhərlərlə müqayisədə Mədinənin əhalisi çox az idi. Bu cəmiyyətin kiçikliyi böyük və taleyüklü bir qiyam qaldırmaq üçün maneə idi.

Tarixi gerçəkliklər sübut edirdi ki, Mədinə qiyam qaldırmaq üçün əlverişsiz yerdir. Bu şəhərdə mərkəzi hökumət əleyhinə qaldırılan qiyam elə əvvəcdən məğlubiyyətə məhkum idi. Qəməri tarixi ilə 63-cü ildə Mədinə də Yezid hökumətinə qarşı qaldırılmış qiyam az bir zamanda yatırıldı. Eləcə də H.Q. 165-ci ildə ələvi

¹ “Əl-imamət vəl-siyasət”, c. 1, s. 161-164.

² “Tarixə Yəqubi”, c.2,s. 162.

Məhəmməd ibn Əbdüllahın, H.Q. 169-cu ildə Hüseyin ibn Əlinin qaldırdığı qiyamlar məğlubiyyətə düçar oldu.

Mədinə əhlinin keçmiş açıq-aşkar bildirirdi ki, onlar Əhli-beyti (ə) əməvi hökumətindən qorumağa hazır deyillər. İllər uzunluğunu bu şəhərin minbərlərindən Müaviyənin təhriki ilə həzrət Əlinin (ə) lənətlənməsi, Mədinə hakimlərinin imama ünvanlanmış çirkin sözləri öz işini görmüşdü. Mədinə əhli deyilənlərin yalan olduğunu bilsə də, səsini qaldırmağa cürət etmirdi. Əməvi quldurlarının siyasətinə Əhli-beyt üzvləri, xüsusi ilə də imam Hüseyin (ə) müqavimət göstərirdi. Bununla belə, onlara yardım əli uzadan tapılmadı.¹

Mədinədəki əməvi hakimi Vəlid ibn Ütbə şəhəri ciddi nəzarət altında saxlayırdı. Bir qiyamla cilovu onun əlindən almaq mümkünsüz idi.

Sual 53: Nə üçün imam Hüseyin (ə) Məkkəyə yola düşdü?

Cavab: Əvvəlcə onu qeyd edək ki, imamın Mədinədən çıxmasının səbəbi Yezidin Mədinə hakiminə yazdığı məktub idi. Bu məktubda tələb olunurdu ki, Yezidin bir neçə müxalifindən, eləcə də imam Hüseyindən (ə) beyət alınsın və əks təqdirdə bu şəxslər azad buraxılmasın. Bir sözlə, bu şəxslər qeyd-şərtsiz Yezid hakimiyyətini tanımalı idilər.²

Vəlid ibn Ütbə özxoşuna əlini imamın qanına batırmaq istəməsə də, Mədinədə onu bu işə təhrik edən Mərvan ibn Həkəm kimi quldurlar vardı. Yeziddən məktub alan Vəlid Mərvanla məsləhətləşdiyi zaman Mərvan dedi: “Məncə, dərhal bu adamları Yezidə itaətə vadar etmək lazımdır. Əgər etiraz etsələr, onlar Müaviyənin ölümündən xəbər tutanadək hamısının boynunu vurmalısan.

Çünki onlar Müaviyənin ölüm xəbərini eşidən kimi başlarına adam yığıb müqavimət göstərəcəklər.”

¹ “Biharul-ənvār”, c.44,s.211.

² “Vəqətul-təf” s.75.

Bu səbəbdən də, müqavimət və qiyam üçün Mədinədə münasib şərait görməyən İmam (ə) şəhəri tərk etmək qərarına gəlmişdi. İmam Hüseyin (ə) Mədinədən çıxarkən oxuduğu Quran ayəsindən məlum olur ki, bu gedişin səbəbi şəhərdəki təhlükədir. “Musa qorxu içində şəhərdən çıxaraq dedi: Pərvərdigara, mənə bu zalım qövmin əlindən qurtar.”¹

İmam (ə) Məkkəyə doğru hərəkət etmək qərarına gəlmişdi vaxt hələ ki, başqa şəhərlərin əhalisi Müaviyənin ölümündən xəbərsiz idi. Hələ ki, Yezidə qarşı ciddi müxalifət başlamamışdı və İmam (ə) başqa şəhərlərdən, həmçinin Kufədən dəvət almamışdı. İmam (ə) hicrət üçün elə bir yer seçməli idi ki, orada öz baxışlarını rahatca bəyan edə bilsin. Seçiləcək yerdən imamın (ə) mövqeyi bütün İslam ölkələrinə yayılmalı idi.

Məkkə şəhəri hər iki xüsusiyyətə malik idir. Bu şəhərdə asayiş hökm sürürdü. Kəbə bu şəhərdə olduğundan dünyanın hər yerindən müsəlmanlar ümrə və həcc əməllərini yerinə yetirmək üçün buraya axışırdılar. İmam Hüseyin (ə) burada müxtəlif qruplarla görüşüb, öz müxalifətçiliyinin səbəblərini açıqlaya bilər, İslam maarifini yaymaq imkanı qazanardı. Burada Kufə və Bəsrədən olan müsəlmanlarla əlaqə yaratmaq imkanı vardı.

Qəməri tarixi 60-cı il, şəban ayının üçü, cümə axşamı Məkkəyə daxil olan imam zilhəccənin səkkizinciyə qədər şəhərdə fəaliyyət göstərirdi.²

Sual 54: Nə üçün imam Hüseyin (ə) öz həcc əməllərini yarımçıq qoyub Məkkəni tərk etdi?

Cavab: Fiqhi baxımdan, imam Hüseyin (ə) həccə yarımçıq qoyması fikri yanlıştır. İmam zilhəccənin səkkizinci günü Məkkəni tərk etdi. Hansı ki, həcc əməlləri Məkkədə ehram bağlamaqla və Ərəfatda dayanmaqla

¹ “Qəsəs” surəsi. ayə 21.

² “Vəqətül-təf”, s. 147.

zilhəccənin doqquzuncu günü başlayır. Demək, İmamın (ə) həcci yarımçıq qoyması kimi məşhur söz həqiqətdən uzaqdır.

Bəli, İmam (ə) Məkkəyə daxil olduğu vaxt fərdi ümrə əməllərini yerinə yetirmişdi. Amma fərdi ümrə həcc əməllərinə daxil olmaq deyil.¹

Sual 55: Məkkəni qəfil tərک etməyin səbəbi nə idi?

Cavab: İmama (ə) yaxın olan bir çox şəxsiyyətlər ona Məkkədən çıxmadığı məsləhət görmüşdülər. İmamın (ə) bu adamlara verdiyi cavabdan aydın olur ki, o, Məkkədə qalması təhlükəli hesab etmişdir. İmam Hüseyin (ə) ibn Əbbasa buyurur: “Başqa yerdə öldürülmək Məkkədə öldürülməkdən daha yaxşıdır.”²

İmam Əbdüllah ibn Zübeyrə buyurur: “And olsun Allaha! Bir qarış Məkkədən kənarda öldürülmək mənim üçün bir qarış Məkkənin daxilində öldürülməkdən daha yaxşıdır. And olsun Allaha, istədiklərini almaq üçün canavar yuvasına sığsam belə, çəkib çıxaracaqlar.”³

İmam (ə) qardaşı Məhəmməd Hənəfiyyə ilə söhbət zamanı Yezidin onu Allah hərəmində (Məkkədə) öldürmək məqsədini açıqlayır. Bəzi mənbələrdə bildirilir ki, Yezid imam Hüseyini (ə) öldürmək üçün Məkkəyə silahlı adamlar göndərmişdi.⁴

Yuxarıda deyilənlərdən məlum olur ki, imam öz qanının axılması ilə Kəbəyə hörmətsizlik göstərilməsinə razı deyildi. İmam Hüseyin (ə) Əbdüllah ibn Zübeyrə buyurur: “Atam mənə nəql edib ki, Məkkənin ehtiramı oradakı bir qoça görə sındırılacaq. Mən o qoç kimi olmaq istəmirəm.”⁵ Zaman gəldi ki, Əbdüllah ibn Zübeyr Məkkədə mövqe tutduğu üçün Yezid qoşunu şəhərə daxil olub, onun hörmətini sındırdı.

¹ “Vəsailüşşiə”, c.1 s. 246.

² “Əlbidayətu və-n-nəhayə”, c. 8, s. 159.

³ “Vəqətul-təf”, s. 152.

⁴ “Seyid ibn Tavus” lühuf.

⁵ İbn Əsir.

Sual 56: Nə üçün imam Hüseyin (ə) qiyam üçün Kufəni seçdi?

Cavab: Tarix boyu hər bir alim bu suala öz elmi səviyyəsi və qəbul etdiyi mənbələr əsasında cavab verib. Bu sualın cavabını ikiqat əhəmiyyətli edən bəzi məsələlər var:

İmam Hüseyin (ə) öz siyasi-hərbi hərəkətində zahirən məğlub oldu. Bu məğlubiyyətin ilkin səbəbi qiyam üçün Kufənin seçilməsi idi.

Əbdüllah ibn Cəfər (həzrət Zeynəbin əri), Əbdüllah ibn Əbbas, Əbdüllah ibn Müti, Məhəmməd Hənəfiyyə kimi şəxsiyyətlər imamın Kufəyə getməsinə etiraz edirdilər. Onlar kufəlilərin bir zaman həzrət Əli (ə) və imam Həsəni (ə) tənha qoymalarını xatırladırdılar.

Bütün bunlara baxmayaraq İmam (ə) Kufəyə üz tutdu. İbn Xəldun kimi tarixçilər imamın bu seçimini siyasi səhv hesab etmişlər.¹

İbn Əbbas kimi şəxsiyyətlər bildirirlər ki, İmamın (ə) qarşısında Kufədən başqa Yəmən kimi seçimlər də var idi. İbn Əbbas imam Hüseyinə (ə) deyir: “Əgər Məkkədən çıxmaq qərarın qətidirsə, Yəmənə tərəf get. Orada möhkəm qalalar var və Yəmən böyük yerdir. Sən oradan öz tərəfdarlarını və təbliğatçılarını başqa yerlərə göndərə bilərsən.”

Nə üçün imam başqa seçimlərdən imtina etdi? İmamın (ə) uyğun seçimini qeyri-şüə tədqiqatçılar qiyamın hərbi nəticəsini əsas götürərək yanlış hesab etmişlər. Amma şüə alimləri İmamın (ə) hərəkətini təhlil edərək iki nəzəriyyə üzərində dayanmışlar: şəhadət istəyi və ya hakimiyyət istəyi.

Sual 57: İmam Hüseyin (ə) şəhadət məqsədi ilə Kufəyə üz tuta bilərdimi?

Cavab: Bu nəzəriyyənin tərəfdarları öz baxışlarını belə əsaslandırırlar:

¹ “Müqəddimeyə ibn Xəldun”, s. 211.

Şiə imamlarının hər biri öz ilahi vəzifələri ilə tanış olarkən vəzifələrinin şəhadətlə başa çatdığını görürlər.¹

İmam Hüseyin (ə) öz tarixçəsini açarkən belə bir vəzifə ilə üzləşdi: “Vuruş, öldür və bil ki, öldürüləcəksən. Bir dəstə ilə öz diyarından şəhadət üçün çıx və bil ki, onlar yalnız səninlə birgə şəhadətə çatacaqlar.” (“Üsule-kafi”, c.2. s.28)

Buna görə də elə əvvəlcədən Allahın istəyi İmamın (ə) şəhadəti olub və imam Allahın iradəsindən çıxıb bilməyib. İraqa üz tutmamışdan qabaq yuxuda həzrət Peyğəmbər (s) Allahın istəyini Hüseyinə (ə) bildirir. Məhəmməd Hənəfiyyə imamdan Kufəyə hərəkətinin səbəbini soruşduqda imam gördüyü yuxunu ona danışır.

Bu nəzəriyyəyə görə, İmamın (ə) Kufəyə doğru hərəkətdə məqsədi şəhadətdir. Bu baxış İmamın (ə) nə üçün böyük şəxsiyyətlərin məsləhətlərinə qulaq asmadığını aydınlaşdırır. İmam Hüseyin (ə) Kufə əhlini hamıdan yaxşı tanıyırdı. İmam onlar tərəfindən şəhadətə yetiriləcəyini bilərək, öz qurbangahına doğru gedirdi.

Amma bu şəhadətin məqsədi haqqında uyğun nəzər sahibləri arasında fikir ayrılığı var. Bəziləri bu şəhadəti insanların hidayəti (əmr be məruf və nəhy əz münkər) yolunda atılmış addım, İslam ağacının qanla suvarılması kimi dəyərləndirirlər. Bu qan hesabına İslam möhkəmləndi, Yezid (Bəni Üməyyə) rüsvay oldu, yetmiş il sonra bu dövlət süquta uğradı.

Hissə qapılan digər bir qrup isə belə hesab edir ki, bu şəhadətin məqsədi bir növ Hüseyin (ə) ardıcıllarının günahlarının kəffarəsi, imamın öz şiələrinə şafaətidir. Xristianlar da İsanın öldürülməsini eynən belə yozurlar.

İmamın Kufəyə üz tutmasında məqsədin şəhadət olması nəzərinə bəzi iradlar da var:

Belə bir məqsəd məsum imamların ideal olması ilə uyğun gəlmir. İmam Hüseyin (ə) buyurur: “Mən sizin üçün nümunəyəm”.²

¹ “Üsule-kafi”, c.2, s. 28-36.

² “Tarixə Təbəri”, c.5, s. 403.

Həzrət Peyğəmbərin (s), əvvəlki imamların bu şəhadət bərəsindəki sözlərini, eləcə də imamın öz şəhadətindən xəbərdarlığını qəbul etmək olar. Amma şəhadətin əvvəlcədən bilinməsi onun əsas məqsəd olması demək deyil. İmam Hüseyn (ə) qardaşı Məhəmməd Hənəfiyyəyə vəsiyyətnaməsində deyir: “Mənim qiyamımda məqsəd babamın ümmətinin islahıdır. Əmr be məruf və nəhy əz münkər etmək qəsdindəyəm. İstəyirəm babam Peyğəmbərin (s) və atam Əli ibn Əbu-Talibin yoluna əməl edəm.”¹ Vəsiyyətnamədə sadalanan hədəflər arasında şəhadətdən danışılmadığı göz qabağındadır.

Sual 58: İmamın (ə) İslam hökuməti qurmaq istəyi vardı mı?

Cavab: Belə bir baxış ilk dəfə şiələr arasında Seyyid Mürtəza² tərəfindən bəyan olunmuşdur. İmamın (ə) Kufəyə doğru hərəkəti haqqında verilən suala alim belə cavab verir: “Ağamız Əba-Əbdilləh (i. Hüseyn (ə)) yalnız öz qövmünün əhd və əqidəsinə əmin olduqdan sonra, hakimiyyəti ələ almaq üçün Kufəyə yola düşdü.³ Amma bu nəzəriyyə digər şiə alimləri arasında tərəfdar tapmadı. Şeyx Tusi, Seyid ibn Təvus, əllamə Məclisi kimi böyük alimlər bu baxışı rədd etdilər.⁴

Dövrümüzün bəzi yazarları qeyri-şiələrin şübhələrinə cavab vermək üçün bir daha bu nəzəriyyəni diriltmək istəmişlər. Amma şəhid Mütəhhəri, doktor Şəriəti kimi şəxsiyyətlər uyğun nəzəriyyəni qəbul etməmişdir. Bu nəzəriyyəyə qarşı əsas irad imam Hüseynin (ə) qeyb elminin nəzərdən qaçırılmasıdır.

Amma həmin nəzəriyyənin mahiyyəti, yəni islami hökumət qurmaq məqsədi ilə Yezidə qarşı qiyam qaldırılması Seyyid Ruhullah kimi yüksək şəxsiyyətlər tərəfindən təsdiq

¹ “Biharül-ənvar” c. 44, s. 329.

² 2. 355-436.

³ “Şəhid Fateh”, s. 170.

⁴ Həmin mənbə.

olunur. O, müxtəlif məqamlarda bu məsələyə toxunur, dini hökumət qurulması üçün İmamın (ə) səylərini müqəddəs Aşura qiyamının əsas məqsədlərindən biri kimi qeyd edir. Onun Nəcəfdəki çıxışlarından birinə nəzər salaq : “İmam Hüseyin (ə) Müslim ibn Əqil xalqı beyətə dəvət etmək üçün göndərdi. O, zalım hökuməti yıxmaq, islami bir hökumət qurmaq istəyirdi.”¹

Bu nəzəriyyənin isbatı üçün bir sıra dəlillər gətirilir:

Mədinədən çıxarkən İmamın (ə) sadaladığı üç hədəf (islah, əmr be məruf, Peyğəmbər və Əli (ə) yolunun davamı) uyğun nəzəriyyənin ən tutarlı dəlilidir.² Əlbəttə ki, ən böyük islah islami hökumət qurulması sayəsində mümkün olur. Əmr be məruf və nəhy əz münkərin (yaxşıya əmr, pisə qadağa) ən ali dərəcəsi islami hökumətə xas bir işdir. Yalnız İslam hökumətində şəri hakim səlahiyyət sahibi olur. İkinci bir tərəfdən, imam Peyğəmbər (s) və Əlinin (ə) yolunu xatırlatmaqla onların hakimiyyətinə işarə edir.

Kufəlilərin hazır qoşunu və imama ehtiyacdən danışan məktubu bir daha sübut edir ki, onlar Yezid hökumətini qeyri-qanuni bilir və İmamın (ə) Kufəyə gəlib hökumət qurmasını istəyirdilər. Həzrət onların istəyinə cavab olaraq Kufəyə doğru hərəkət etdi. Kufənin şiə başçılarının yazdığı bir məktubda belə deyilir: “Bizim rəhbərimiz yoxdur. Bizə tərəf gəlsən, ümid var ki, Allah sənin vasitənlə bizi haqqa çatdıra...”³

İmamın Müslim ibn Əqil vasitəsi ilə Kufəyə göndərdiyi ilk cavabda imamət və hökumətin təşkili məsələsinə toxunulur. İmam (ə) buyurur: “Mən bütün dediklərinizi anladım. Birinci sözünüz budur ki, bizim rəhbərimiz yoxdur.” İmam qərara gəlir ki, Müslim Kufəyə gedib, onların istəyini təsdiq etdikdən sonra Kufəyə üz tutsun.⁴

¹ “Səhifəyi nur”, c. 1, s. 174.

² “Biharul-ənvar”, c. 44.s.329.

³ “Vəqətul-təf”, s.92.

⁴ “Vəqətul-təf”, s. 91.

İmam (ə) öz məktubunda şəriət hökmlərinin bəyanından yox, hökumət məsələlərindən danışır. İmam (ə) yazır: “Yalnız o şəxs imam kimi tanına bilər ki, Allahın kitabını bilsin, ədaləti bərpa etsin, həqiqətə bağlansın və bütün səylərini Allahın yoluna yönəlsin.”¹

Müslim ün Kufədəki fəaliyyəti, kufəlilərdən beyət alması, beyət edənlərin siyahısının tutulması bir daha imam Hüseyin (ə) Kufədə hökumət qurmaq məqsədini açıqlayır.

Bəni-Ümyyəyə tərəfdarlarının Yezidə yazdıqları məktublarda Kufədə Müslim tərəfdarlarının artmasından duyulan həyəcan öz əksini tapır. Onlar Kufənin əldən çıxacağından qorxurlar. Məktublardan birində deyilir: “Əgər Kufəyə ehtiyacın varsa güclü bir şəxsi oraya hakim göndər ki, əmrini yerinə yetirib, düşmənlə sənə kimi rəftar etsin.”²

Kufəlilərin imamı (ə) istəməsi barədə Müslim ün ona göndərdiyi xəbər bu müddəanın tutarlı dəlillərindəndir. İmam (ə) yoldan kufəlilərə yazıb, Qeys ibn Müsəhhər vasitəsi ilə göndərdiyi məktubda onların daha ciddi çalışmalarını istəyir. Məktubda buyurur: “Müslim dən məktub aldım ki, bizə gümək etməyə və haqqımızı düşməndən almağa hazırsınız. Allahdan istəyirəm ki, işimizi xeyrə döndərsin və sizə böyük mükafat əta etsin. Həmin məktubdan sonra zilhəccənin səkkizinci günü Məkkədən çıxıb, sizə doğru hərəkət etdim. Mənim elçim sizə yetişən kimi sürətlə hazırlaşın, işinizdə ciddi olun. Mən tezliklə sizinlə görüşəcəyəm.”³

Sual 59: İmam Hüseyin (ə) başına nə gələcəyini bilirdimi?

Cavab: Şiə əqidəsinə görə 12 məsum imamın hər biri qeyb aləmindən xəbərdardır. Yəni onlar başlarına nə gələcəyini əvvəlcədən bilirdi. İmamın (ə) hökumət qurmaq istəyində olmasını inkar edənlər məhz bu əqidəyə əsaslanır. Onların fikrincə, imam (ə) şəhadətə yetişəcəyini bildiyindən

¹ Həmin mənbə.

² Bəq'ətul-təf, səh.101.

³ “Əl-irşad”, 418.

hökumət istəyində ola bilməzdi. Həzrət imamın (ə) hökumət istəyində olması onun qeyb aləmindən xəbərdarlığı və heç vaxt səhvə yol verməməsi inamlarımızla uyuşmur.

Bununla belə, imam (ə) öz şəhadətindən xəbərdar ola-ola da hökumət qurmaq məqsədində ola bilərdi. Əgər islami hökumət qurmaq imam (ə) üçün vəzifə idisə, o, işin nəticəsindən asılı olmayaraq vəzifəsini yerinə yetirməli idi. Həqiqət yolunda hərəkət edən insan zahirən məğlub olsa da, onun cəhalət üzərində qələbəsi əbədidir.

Əgər siyasi bir şəxsiyyət şəraiti tam araşdırdıqdan sonra hərəkətə başlayırsa və qəfildən onun qarşısına gözlənilməz bir maniə çıxırsa, bu şəxsi səhv buraxmaqda ittiham etmək olmaz.

Bizim əqidəmizə görə, imam Hüseyin (ə) Kufənin vəziyyətini gözəl bildiyi üçün Müaviyə dövründə kufəlilərin çağırışını rədd etdi. Hətta qardaşı Məhəmməd Hənəfiyyəyə icazə vermədi ki, həmin məktuba müsbət cavab göndərsin.¹

İmam (ə) bu dəfə də onlara inanmadığından əmisi oğlu Müslim ibn Əqili vəziyyəti öyrənmək üçün Kufəyə göndərdi. Müslim bir aydan çox Kufədəki vəziyyəti araşdırıb, imamın gəlişinin münasib olduğunu xəbər verdi. Yalnız bundan sonra həzrət Kufəyə üz tutdu. İmamın (ə) Məkkədən tələsik çıxması isə oradakı təhlükə ilə bağlı idi.

Bu zaman Nöman ibn Bəşirin yerinə Übeydullah ibn Ziyadın Kufə hakimi təyin olunması o qədər gözlənilməz oldu ki, heç bir siyasətçi bu hadisəni qabaqcadan hiss edə bilməzdi. Vəziyyət zahirən, baş verənlərin əksinə idi. Çünki Yezidin ibn Ziyadla çox pis münasibətdə olduğu, hətta onu Bəsrə hakimliyindən kənarlaşdırmaq istədiyi barədə söhbətlər gəzirdi. Bəzi mənbələrdə bu münasibət haqqında belə deyilir: “Yezid, ibn Ziyada ən düşmən adam idi.”² Əgər Müslim və ətrafındakılar da ibn Ziyad kimi təzyiq və hədə-qorxuya əl atıb, iqtisadi, siyasi, ictimai və psixoloji amillərdən istifadə etsəydilər, Kufədə qələbə qazana bilərdilər. Qeyd edək ki,

¹ “Əl-bidayatu və-n-nəhayət”, c. 8, s. 163.

² “Təzkirətul-xass”, s. 138.

Haninin evində Müslim ün ibn Ziyadı öldürmək imkanı vardı.

Bəli, imam Hüseyin (ə) Kufə əhlini ibn Əbbas kimilərdən qat-qat yaxşı tanıyırdı. İbn Əbbas yalnız keçmişdə baş verənlərə istinad edirdisə, imam (ə) öz dövründən də agah idi. İmamın (ə) Kufədə şəxsi nümayəndəsi olduğu üçün onun məlumatları daha etibarlı sayılmalıdır.

Həmin vaxt Kufənin şəraiti iyirmi il əvvəlkindən o qədər fərqlənirdi ki, Kufəlilər imam Hüseyinə (ə) qoşulmaq üçün hazırlıqlarını bildirirdilər. Onların bu mövqedən çəkilməyi ehtimal olunmurdu. Çünki Kufə Şamla rəqabətdə mərkəzlik mövqeyini itirmişdi. Əməvilərin Kufəni tənəzzülə uğratmaq siyasəti kufəliləri vadar edirdi ki, itirilmiş əzəməti geri geri qaytarmaq üçün tədbir görsünlər. Əməvi hökumətinin kufəlilərə, xüsusi ilə Kufə şialərinə qarşı sərt münasibəti onları ciddi qərarlar qəbul etməyə vadar edirdi. Kufəlilər Yezidin şəxsiyyətini tanıdıqlarından imam Hüseyinin (ə) rəhbərliyinə nail olmağa çalışırdılar.

Atası Müaviyə ilə müqayisədə çox-çox zəif görünən təcrübəsiz Yezidin şəxsiyyəti Kufədə yeni bir hökumətin qurulması ehtimalını gücləndirən amillərdən idi.

Bəli, imam Hüseyin (ə) qarşıda onu gözləyən hadisələrdən xəbərdar idi. O, şəhadətə doğru hərəkəti ilə mənfur əməvi rejimini rüsvay edərək tarixi bir qələbə qazandı. Əgər gözlənilməz maneələr yaranmasaydı, zahiri qələbə də əldə edilərdi.

Sual 60: İmamın (ə) şia keçmişə malik Yəmənə üz tutmamasının səbəbi nədir?

Cavab: İbn Əbbas kimi şəxsiyyətlər imama (ə) qiyam üçün daha münasib olan Yəmənə getməyi məsləhət görüblər. İmamın bu təklifi qəbul etməməsini səbəblərini anlamaq üçün bir neçə məsələyə nəzər salmaq lazım gəlir:

1. Yəmən əhli Peyğəmbər zamanından həzrət Əliyə (ə) xoş münasibətdə olsalar da, heç vəchlə onları şia mərkəzi kimi tanınmış Kufə əhli ilə müqayisə etmək olmaz.

2. Həzrət Əli (ə) hökuməti dövründə Müaviyənin azsaylı dəstəsinin qarşısında geri çəkilib, öz başçıları Übeydullah ibn Əbbası tənha qoyan həmin yəmənلیلər idi. Çarəsizlikdən Übeydullah Kufəyə qaçdı. Müaviyənin qansız silahlıları şəhəri işğal edib, Übeydullahın iki körpəsini də daxil olmaqla əhəlinin bir hissəsini qətlə yetirdilər.¹

3. Həmin vaxt Yəmən İslam məmləkətinin mərkəzi şəhərlərindən sayılmırdı. Kufədə olan tərəfdarlarla müqayisədə Yəməndəki tərəfdarlar olduqca az idi.

4. Həzrət Peyğəmbərin (s) vəfatından sonrakı ilk aylarda Yəmən əhli arasında İslamdan üz döndərənlər çox oldu. Onların bu hərəkəti Yəmən əhli haqqında mənfi təsəvvür yaratmışdır. Əgər imam Hüseyin (ə) öz qiyamı üçün Yəməni mərkəz seçsəydi, həmin mənfi təsəvvür əməvilər tərəfindən qiyamı gözdən salmaq üçün istifadə oluna bilərdi.

5. Yəməninin digər şəhərlərdən uzaq olması qiyamın rahatlıqla yatırılmasına şərait yaradırdı.

6. İmam Hüseyin (ə) yəmənلیلərdən ciddi bir dəvət almamışdı. Kufəلیلərdə imama olan münasibətin yəmənلیلərdə yüzdə biri yox idi.

Sual 61: İmam Hüseyini (ə) böyük həvəslə Kufəyə dəvət edənlər nə üçün ondan üz döndərdilər?

Cavab: Kufədən imama gələn dəvət məktubları o qədər çox idi ki, Kufədə inqilabi əhvali-ruhiyyə olduğunu güman etməyə əsas vardı. Məktublارın sayı on iki mini keçmişdi.² Amma hadisələrin gedişatından məlum olur ki, bu məktublارın böyük bir hissəsi maddi təmənnalı insanlar tərəfindən yazılıbmış. Bu admların çoxu Yezidin təzyiqləri və şirin vədlərindən sonra imam Hüseyinə (ə) qarşı mövqe tutdular. Bəli, bu adamların qəlbi imam Hüseyinə meyl etdiyi halda, qılıncları ona doğru uzanmışdı.³

¹ “Əl-kamil fit-tarix”, c.2s. 431.

² “Biharul-ənvār”, c,44 s. 344.

³ “Tarixə Təbəri”, c. 4, s. 306.

İmamı dəvət edənlər arasında Həbib ibn Məzahir kimi xalis şiələr azlıq təşkil edirdi. Kufə əhlinin çoxunu imama üz tutmağa vadar edən son iyirmi ildə əməvilərdən gördükləri zülm-sitəm idi. Bəziləri isə, sadəcə, Kufənin əvvəlki əzəmətini geri qaytarmaq üçün imamın (ə) gəlişini dəstəkləyirdilər.

İmamı dəvət edənlər arasında öz nüfuzunu qorumaq uğrunda çalışsan qəbilə başçıları da vardı.

İbn Ziyad Yezidin əmri ilə Kufəyə daxil olduqdan sonra rahat nəfəs alan Əməvi tərəfdarları onun başına topladılar. İbn Ziyad Kufəyə daxil olan xalqın an imam Hüseyinə (ə) olan rəğbətini hiss etmişdi. O, şəhərə başında qara əmmamə, üzü örtülü şəkildə girdiyindən əhali onun imam Hüseyin (ə) olduğunu zənn edib, qarşılamağa çıxmışdı.¹

Təhlükəni dərindən hiss edən ibn Ziyad Bəsrə təcrübəsini işə salaraq, tərəfdarlarının köməyi ilə qiyamı yatırmaq üçün fəaliyyətə başladı. Qəddar hakim üçün həqiqi şiələrin azlıq təşkil etdiyi cəmiyyəti susdurmaq çətin olmadı.

Sual 62: İbn Ziyad Kufə əhlini necə susdurdu?

Cavab: İbn Ziyad mənfur Yezid rejiminə qarşı çıxan xalqı susdurmaq üçün üç istiqamətdə siyasi gedişlər etdi:

1. Psixoloji hücumlar.

İbn Ziyad hədə-qorxu və şirnikdirmə ilə müşayiət olunan bu siyasətə Kufəyə girdiyi andan başlamışdı. O, Kufənin came məscidindəki ilk çıxışında özünü itaət edənlərə mehriban ata kimi təqdim edib, itaət etməyənlərə qılıncının qəbzəsini göstərdi.²

Şam qoşununu yada salıb, onun Kufəyə doğru hərəkətindən danışan ibn Ziyad qiyamçıları qorxudurdu. İmamın (ə) nümayəndəsi Müslim qəsrə onu mühasirəyə aldıqdan sonra bu metod daha çox təsir göstərirdi. (həmin mənəbə) Kufəlilər imam Həsənin (ə) Müaviyə ilə sülh

¹ “Vəqətil-təf”, s.109.

² “Vəqətul-təf”, s. 110.

müqaviləsindən sonra (Şam qoşunu ilə son qarşılaşma) bu qoşun haqqında düşünərkən sıxılır, onunla qarşılaşmaq üçün özlərində güc görmüdürlər. Bu təbliğat həтта qapalı qadın cəmiyyətinə də tə'sir etmişdi. Belə ki, qadınlar öz qardaşlarını və ərlərini Müslim ün qoşunundan kənarlaşdırırdılar. Məhz bu təbliğat nəticəsində, günorta ibn Ziyadın olduğu qəsri dörd min nəfərlə mühasirəyə alan Müslim axşama yaxın Kufə küçələrində tənha qalmışdı.

2. İctimai gedişlər.

Hələ də qəbilə münasibətləri möhkəm olduğundan, qəbilə başçıları güclü ictimai nüfuza malik idilər. Onların çoxu imamın (ə) Kufəyə dəvət olunmasında fəal iştirak etmiş, sonra isə Müslim ə qoşulmuşdular. Lakin bu adamlar öz məqamlarını qorumaq üçün çalışdıqlarından, ibn Ziyadın hədə-qorxularından sonra ona qoşulmağı daha münasib bildilər. İbn Ziyad onları öz ətrafına toplamağın yolunu yaxşı bilirdi. O, hədə-qorxu ilə yanaşı, rüşvətdən istifadə etməklə qəbilə başçılarını özünə tərəf çəkdi. Kufədən çıxıb imamın dəstəsinə qoşulmuş Müctəme ibn Əbdullah Aizi Kufədəki vəziyyət barədə imama (ə) bunları bildirdi: “Kufə başçılarına xeyli rüşvət verib, çüvallarını doldurdular. Onların dostluğunu və xeyirxahlığını ələ aldılar. Onlar hamısı sənə qarşıdır.”¹

Übeydullah ibn Ziyadın ələ aldığı ikinci nüfuzlu qüvvə “ərif”lər oldu. Qəbilələr Kufədə məskunlaşdığı vaxt “ərif” məqamı dövlət vəzifəsi həddinə gəlmişdi. Onlar Kufə hakimi qarşısında cavabdeh hesab olunurdular. Onların mövqeyi qəbilə başçısı tərəfindən yox, hakim tərəfindən müəyyənləşirdi. Bu adamlar hökumətlə xalq arasında körpü rolunu oynayırdı.

Hər bir ərif xüsusi dəftərdə nəzarəti altında olanların adını qeyd edir və bu adamları hamıdan yaxşı tanıyırdılar.

İbn Ziyad ilk çıxışından sonra ərifləri qəsrə toplayıb dedi: “Siz gəlmələrin və Yezid müxaliflərinin siyahısını

¹ “Vəqətil-təf”, s. 174.

hazırlayıb verməlisiniz. Eləcə də şübhəli adamlar haqqında məni məlumatlandırmalısınız. Mənim əmrimə itaət edənlərlə işimiz olmayacaq. Amma deyilən siyahını yazmayanlar dəftərlərindəki adamlara cavabdeh olacaq. Əgər bir ərifin dəftərindəki adam bizə qarşı çıxsa, ərifin özünün malı və qanı bizə halaldır. Hansınızın dəftərində qiyamçı adı tapılsa, onu evindəcə dara çəkəcəyik...”¹ İbn Ziyadın bu çıxışından sonra əriflər öz adamlarına ciddi nəzarət etməyə başladılar.

3. İqtisadi gedişlər

Həmin dövrdə xalqın əsas dolanışıq mənbəyi hökumətin verdiyi ianələr idi. Bu ianələr əhalinin iranlılara qarşı müharibədə iştirakı müqabilində təyin olunmuşdu. Bu ianələri almaqda davam edən ərəblər heç bir işə maraq göstərmirdilər. Onlar işləməyi özlərinə sığışdırmırdılar. Kufəlilər hökumətdən nağd puldan, əlavə xurma, buğda, arpa, yağ və sair yardımlar alırdılar. Bu ianələr ərəbləri tam şəkildə dövlətdən asılı edirdi. Ümumiyyətlə, bütün müstəbid hökumətlər xalqın bu zəif nöqtəsindən ustalıqla istifadə edirlər.

Müslim , İbn Ziyadın qəsrini mühasirəyə aldığı vaxt o, Müslim ün ətrafındakılara elan etdi ki, dağılışıb gedənlərin ianəsi artırılacaq, qiyam davam etsə, ianələr kəsiləcək. İbn Ziyad bu gedişi ilə otuz minlik Kufə qoşununu imam Hüseyinə qarşı müharibəyə vadar etdi. Hansı ki, qoşundakıların çoxu qəlbən imama bağlı idi.

İmam Hüseyin (ə) bu gedişləri yaxşı dərk edirdi. Həzrət (ə) Aşura günü kufəlilərə üz tutub dedi: “Hamınız mənə qarşı çıxıb, sözlərimi dinləmirsiniz. Çünki sizə verilən ianələr haramdandır, qarınlarınız haramla dolub. Bu səbəbdən də qəlbləriniz möhürlənib.”²

Sual 63: Doğrudanmı, imam Hüseyin (ə) və onun ətrafındakılar Kərbəladə susuz saxlanıldı?

¹ “Vəqətü-l-təf”, s. 11.

² “Biharul-ənvar”, c.45,s.8.

Cavab: Mötəbər tarixi məlumatlardan bəlli olur ki, imamın (ə) şəhadətindən üç gün qabaq (məhərrəmin yeddinci günü) ibn Ziyaddan Ömər ibn Sədə belə bir əmr gəldi: “Hüseynlə suyun arasını kəs, bir damla da içməyə qoyma.” Bu əmr vaxtilə Osmana su verilməməsinin intiqamı kimi təqdim olunurdu. (Hansı ki, Osmanın evini mühasirəyə almış izdihamı yarıb ona su aparan Həzrət Əli (ə) idi.

Tezliklə bu əmri alan ibn Səd, Əmr ibn Həccacı beş yüz atlı ilə Fərat çayının qarşısını kəsmək üçün göndərdi. Bu iki-üç gün ərzində imam (ə) və onun köməkçiləri suya yol tapmaq üçün xeyli səy göstərdilər. Çünki qaynar səhrada qadın və uşaqların da olduğu karvanın susuzluğa dözməsi olduqca çətin idi.

Bəzi məlumatlarda belə bildirilir: “İmam Hüseyn (ə) öz düşərgəsində quyu qazmağa başlamışdı. Bu xəbər İbn Ziyada çatan kimi İbn Sədə əmr olundu ki, bu işin qarşısını alsın.

Məlumatlarda bildirilir ki, həzrət Əbbas (ə) otuz süvari və iyirmi piyada ilə (bayraqdar, Nafe ibn Hilal olmaqla) Fərata həmlə etdi. Onlar Əmr ibn Həccacın dəstəsi ilə vuruşub, iyirmi məşk su götürməyə müvəffəq oldular.¹ Bu mə'lumatda dəqiq vaxt göstərilmir.

Bəzi məlumatlarda nəql olunur ki, Aşura günü imam (ə) öz bacısı Zeynəbin üzünə su çilədi. Çünki şəhadətin yaxınlaşdığı barədə imamın (ə) oxuduğu şəri eşidən Zeynəb özündən getmişdi.² Bu məlumat Aşura axşamı düşərgədə su olduğunu bildirir. Əllamə Məclisi Aşura günü sübh düşərgədə hətta içmək üçün su olmadığını inkar edir. İmam öz səhabələrinə buyurur: “Qalxın su için, bu sizin dünyada son azuqənizdir. Dəstəmaz alın qüsl verin, paltarlarınızı yuyun, onlar kəfəniniz olasıdır”. Sonra imam sübh namazını onlarla cəm şəkildə qıldı.”³

Deyilənlərdən belə məlum olur ki, Aşura günü sübh su ehtiyatı qurtardıqdan sonra yenidən su əldə etmək mümkün

¹ “Vəqətul-təf”, s. 152.

² “Tarixə Yəqubi” c. 2, s. 244.

³ “Biharul-ənvar”, c. 44 s. 317.

olmadı. İmam (ə) və onun ətrafındakılar şəhadətə çatanadək susuzluqdan əziyyət çəkдилər.

İbn Sədin qoşunundakılardan biri rişxəndlə dedi: “Ey Hüseyin, ey Hüseyin dostları görürsünüzmü, Fəratın suyu ilan qarnı tək necə işıldayır! And olsun Allaha, ölənədək bu sudan bir damla içməyəcəksiniz!”¹

Hürr də Aşura günü kufəliləri nəsihət edərkən suyun qabağını kəsdikləri üçün onları qınayır.²

Bir çox mənbələrdə imamın (ə) su üçün söyləri, Şimrin suyun qarşısını kəsməsi, imamın ona nifrini haqqında danışılır.³

Əllamə Məclisi bir rəvayətdə imamın (ə) Əbbası su üçün Fərata göndərməsi və Əbbasın bu yolda şəhadətə yetirilməsi barədə məlumat verir.⁴

Sual 64: İmam Hüseyin (ə) öz düşmənlərindən su istəmişdirmi?

Cavab: Aşura gününün birinci yarısında köməkçiləri, ailəsi və özü susuzluqdan əzab çəkən imamın (ə) düşməndən su istəməsi haqqında mötəbər mənbələrdə heç bir məlumat yoxdur. Susuzluq mövzusu məddahların təsvir etdiyi səviyyədə heç bir mənbədə göstərilməyib. İmamın (ə) Aşura günü oxuduğu şerlər, dilindən qopan sözlər misilsiz izzət və şərəfi təcəssüm etdirir. İmamın (ə) məşhur bir bəyanına nəzər salmaqla hər şey aydın olur: “Ağah olun ki, zinazadə oğlu zinazadə (İbn Ziyad) bizi iki yol arasında qoydu. Ya siyirilmiş qılıncla döyüşə girməli, ya da Yezidə beyət etməklə zillət libasına bürünməliyik. Amma zillət bizdən çox uzaqdır. Allah, Onun rəsulu, möminlər, pak ağuşda böyüyənlər və qeyrətli kişilər rəva bilməzlər ki, biz alçaq adamlara itaəti izzətli ölümdən üstün tutaq”.

¹ “Biharul-ənvar”, c.44,s 317.

² “İnsab- əşraf”, c. 44, s. 317.

³ “Biharul-ənvar”, c. 45,s. 51.

⁴ “Biharul-ənvar”, c. 45, s. 41, 42.

Bəzi əzadarlıq məclislərində imam Hüseyin (ə) inqilabının izzət və şərəfəti sönük təsvir olunur. Sanki insanlarda imamın halına acımaq hissi təlqin edilir. İnsanları həyəcanlandırmaq üçün həqiqətə uyğun olmayan səhnələr canlandırılır.

Bu sayaq əsassız və yalan məlumatlara bir misal çəkək: “İmam (ə) ibn Sədin yanına gedib üç şey istədi. Onun ikinci istəyi bu oldu: “Mənə bir az su verin, ciyərim susuzluqdan yanır” İbn Səd imamın istəyini alçaqcasına rədd etdi.”¹

Bəli, belə sözlər daşı da ağılatmağa qadir olsa, imamın izzət və şərəfinə zərbə vurur.

Sual 65: İmam Hüseyin (ə) şəhadətə yetdikdən sonra onun kəsilmiş başı harada dəfn olundu?

Cavab: İmam Hüseyinin (ə) mübarək başının harada dəfn olunması haqqında müxtəlif fikirlər var. Kərbəla, Nəcəf, Kufə, Mədinə, Şam, Rəqqə, Misir həzrətin başının dəfn olunmasının ehtimal edildiyi yerlərdir.

Onun Kərbəlada dəfn olunması şiə alimlərinin nəzərinə ən düzgün fikirdir. Əllamə Məclisi bu baxışı təsdiq edən rəvayətlər nəql edir.² Şeyx Səduq imam Hüseyinin (ə) bacısı Fatimənin dilindən nəql edir ki, imamın başı Kərbəlada bədəni olan qəbirdə dəfn olundu. Seyyid ibn Təvus və bəzi başqa alimlər belə hesab edirlər ki, imamın başının bədəni ilə dəfni ilahi möcüzə şəklində baş verdi.³ O, bu işin necə baş verməsi haqqında sorğuya icazə vermir.

Bəzi alimlərin fikrincə, imamın qırxı günü (ərbəin) geri qayıdan imam Səccad (ə) imamın başını Kərbəlada onun bədəninin yanında dəfn etdi. Başın bədən olan qəbirdə və ya onun kənarında dəfn olunması məlum deyil.

Bəzi mənbələrdə bildirilir ki, kəsilmiş baş üç gün Dəməşq darvazasında asıldıqdan sonra onu endirib, Süleyman ibn Əbdülməlikin zamanınadək xüsusi bir yerdə

¹ “Əlmuntəxəb”, s. 439.

² “Biharul-ənvar”, c. 45, s. 145.

³ “İqbalul-əmal”, s. 588.

saxladılar. Süleyman imamın mübarək başını Dəməşq qəbiristanında dəfn etdi. Onun canişini Ömər ibn Əbdüləziz yenidən dəfn olunmuş başı qəbirdən çıxartdı. Şəriətə zahirən ehtiram göstərən Ömər ibn Əbdüləziz, güman ki, başı Kərbəlaya göndərmişdir. Sünni alimləri arasında da imamın başının Kərbəlada dəfn olunduğunu söyləyənlər var.

Sual 66: Aşura axşamı yaxın adamlarından imamı tərkdən oldumu?

Cavab: Aşura axşamından danışan tarixi mənbələrdə bildirilir ki, imam (ə) öz adamlarına Kərbəladan getməyi təklif etdikdə heç kim bu təkliflə razılaşmadı. Onların şəhadətlə razılaşması imamı dilə gətirdi: “Mən səhabələrimdən yaxşı səhabə, ailəmdən xeyirxah ailə tanımıram.”¹

Eyni mənbədə bildirilir ki, Müslim , Hani və Əbdüllahın şəhadət xəbərindən sonra imam öz ətrafındakılara buyurdu: “Ey mənim şialərim, bizi xar etdilər! Bizi tərkdən etməyə istəyən getsin. Belə ki, biz öz beyətimizi sizin üzərinizdən götürdük.” Sonra nəql olunur ki, imamın (ə) döyüşçüləri dəstə-dəstə dağılışmağa başladılar. İmamın (ə) ətrafında Mədinədən onunla bir yerdə yola çıxmış kiçik bir qrup qaldı. Rahat həyat arzusu ilə imama qoşulanların belə bir məqamda onu tərkdən etməsi təbii idi.

Mötəbər mənbələrdə həmin andan sonra kimsənin imamı tərkdən etməsi barədə məlumat yoxdur.

Sual 67: Kərbəlada imamın (ə) ətrafında neçə nəfər var idi?

Cavab: Müxtəlif mənbələrdə Aşura günü imamın köməkçilərinin sayı fərqli bildirilir. Məsələn, Təbəri imamın ətrafında 100 nəfərə yaxın adamın olduğunu bildirir. Qeyd olunur ki, onlardan beşi həzrət Əlinin (ə) övladları, on altısı

¹ “Vəqətil-təf”, s.197

Bəni-Haşimi, qalanları isə müxtəlif qəbilələrdən olmuşdur.¹ İbn Şəhr Aşub orada 82 nəfərin olduğunu bildirir.² “Məsirül-əhzan” kitabında isə imamın ətrafında 100 piyada, 45 süvari olduğu nəql edilir. İmam Baqirdən (ə) nəql olunan bir hədisdə də bu say təsdiqlənir.³

Ən təəccüblü rəqəm isə Məsudi tərəfindən qeyd olunur. O, imam Hüseyin (ə) Kərbəlaya çatdığı anadək onun ətrafında 500 süvari və 100 piyada olduğunu qeyd edir.

Bu say barədə ən məşhur məlumat əsasən Kərbəlada imamın 32 süvarisi və 40 piyadası olmuşdur. Yəni cəmi 72 nəfər!⁴

Sual 68: Kərbəlada imam Səccaddan (ə) başqa sağ qalan oldumu?

Cavab: Tarixi mənbələr aşağıdakı məlumatları verir:

Sağ qalan bəni haşimilər:

1. İmam Səccad (ə)

2. Həsən ibn Həsən (Həsəni-müsənnə). O, Aşura günü yaralı halda əsir düşdü. Sonralar imam Hüseyinin (ə) qızı Fatimə ilə ailə qurdu və 35 yaşında dünyasını dəyişdi. Həsən ibn Həsən Məhəmməd ibn Əbdüllahın babasıdır. Məhəmməd ibn Əbdüllahın həm atası, həm də anası ələvi olduqlarından ona “Nəfsi-zəkiyyə” ləqəbi verilmişdir.

3. Zeyd ibn Həsən. Zeyd də imam Həsənin övladlarındandır. O, 90 il ömür sürmüş və Bəni-Haşim böyüklərindən hesab olunmuşdur.

4. Əmr ibn Həsən.

5. Məhəmməd ibn Əqil

6. Qasim ibn Əbdullah ibn Cəfər

Digər səhabələr:

¹ “Tarixi Təbəri”, c. 5, s. 393.

² “Əlmənaqib”, c. 4, s. 98.

³ “Biharul-ənvar”, c. 45, s. 4.

⁴ “Biharul-ənvar”, c. 45, s. 4

1. Üqbə ibn Səman. O, imam Hüseyin (ə) arvadı Rübabın qulamu olmuş, Aşura günü əsir düşmüş və qulam olduğu üçün azad edilmişdir.

2. Zəhhak ibn Əbdullah Məşriqi. Bu şəxs imam Hüseyinlə (ə) şərt kəsmişdir ki, məğlubiyyət labüd olacağı təqdirdə imamı tərək edəcək. Belə də oldu. Aşura günü son anlarda imama yaxınlaşıb şərtini xatırlatdı. İmam buyurdu: “Əgər canını qurtara bilərsənsə, getməyinə etiraz etmirəm.” İmamın razılığını aldıqdan sonra Zəhhak düşmən sıralarını yara-yara möcüzəli bir şəkildə döyüş meydanından çıxarıb bildi. Tarixçilər Kərbəla haqqındakı məlumatlarında onun dediklərindən bəhrələnməmişlər.

3. Qulam Əbdurrəhman ibn Əbdullah Ənsari. O, bildirir ki, döyüşdən sonra qaçıb canını qurtarmışdır.

4. Mərqə ibn Səmamə Əsədi.

5. Müslim ibn Ribah Mövla Əli.

Qeyd edildiyi kimi, Kərbəla hadisəsi haqqındakı rəvayətlərin çoxu bu şəxslər tərəfindən nəql olunmuşdur.

Sual 69: Doğrudanmı, III Yəzdəgirdin qızı Şəhrəbanu imam Səccadın (ə) anasıdır?

Cavab: Mötəbər tarixə istinad etdiyini düşünən axır dövrün bəzi müəllifləri belə yazır: “Fatimənin anası Şəhrəbanu imamın (ə) göstərişi ilə onun atına süvar olub Kərbəladan çıxdı və Reyə getdi. Sonralar Seyyid Əbdüləzimin məqbərəsi yaxınlığında dəfn olundu.”¹ Eyni mənbədə oxuyuruq: “Xalq arasında belə danışılır ki, dağın zirvəsində qadın örtüyünə oxşar bir şey görünür. Ona kimsə yaxınlaşa bilmir. Hətta bətnində oğlan uşağı olan qadın ona yaxınlaşmaq qüvvəsində deyil.”

Bəziləri belə hesab edə bilirlər ki, belə əfsanələrin saxtılığı aşkardır və bu mövzunu araşdırmağa dəyməz. Amma xalq arasında belə şayiələr çox olduğundan uyğun mövzunun araşdırılmasını zəruri bildik.

¹ Molla Ağa Dərbəndi”, İksirül-ibadat fi israruşşəhadat”, c. 3, s. 110.

Müxtəlif mənbələrdə imam Səccadın (ə) anası on altı adla xatırlanmışdır. Kimi onu Cahanşah, kimi Məryəm, kimisi də Fatimə adlandırır. Şiə mənbələrində “Şəhrəbanu” adı daha məşhurdur. Bu ad ilk dəfə “Həbairud-dərəcat” kitabındakı bir rəvayətdə zikr olunur. Eyni hədisi Kuleyni “Kafi” kitabında nəql edir. Mötəbər hesab olunmayan bu rəvayətdə deyilir: “Yəzdəgirdin qızı Ömər in yanına gətirilərkən Mədinə qızları onun tamaşasına durmuşdular. Bu qız məscidə daxil olarkən ətrafı işıqlandırdı... Əmirəlmöminin (ə) Ömərə buyurdu: “Ona ixtiyar ver, qoy müsəlmanlardan özünə ər seçsin.” Ömər qıza bu imkanı verdi. Qız imam Hüseyinə (ə) yaxınlaşdı, Əlini Hüseyinə uzatdı. Həzrət Əli (ə) ondan adını soruşdu. Qız dedi: “Cahanşah”...Sonra həzrət oğlu Hüseyinə (ə) buyurdu: “Bu qızdan sən in üçün yer üzünün ən yaxşı şəxsi doğulacaq.” Bir vaxt bu xanım imam Səccadı (ə) dünyaya gətirdi. Ona “İbnəl-xeyrətəyn” (iki seçilmiş in oğlu) deyirdilər...

Bu rəvayəti nəql etmiş iki şəxsin heç biri mötəbər hesab edilmir. Bundan əlavə, rəvayətin mətninə iradlar bildirilmişdir. Məsələn, Yəzdəgird şahın qızının əsir düşməsi çox şübhəlidir. Onun Ömər zamanında imam Hüseyin (ə) ilə izdivacı da inandırıcı görünür. Bu rəvayətdən başqa heç bir yerdə imam Səccad (ə) “İbnəl-xeyrətəyn” adlandırılmayıb.

Elə düşünrük ki, bu rəvayəti düzəltməkdə məqsəd, İranın Sasanilər sülaləsini məsum imamlara bağlamaq olmuşdur. Tarix kitablarının heç birində Yəzdəgird in övladlarının əsir düşməsi barədə məlumat yoxdur.

İmam Səccadın (ə) anası haqqında ən mühüm sənəd Mənsurun Məhəmməd ibn Əbdüllaha yazdığı məktubdur. Məktubda deyilir: “Həzrət Peyğəmbərin (s) vəfatından sonra sizin aranızda imam Səccadın (ə) üstün şəxs olmayıb, hansı ki, o, kəniz övladı idi.” (“Əlkamilü fittarix”, c. 2, s 570)

Maraqlıdır ki, Mənsurun bu sözlərinə nə Məhəmməd, nə də başqaları e'tiraz etməmişdir. Əgər imam Səccadın (ə) anası İran şahzadəsi olsaydı, təbii ki, Mənsura cavab verilərdi.

Demək olar ki, bütün şiə mənbələrində imam Səccadın (ə) anasının doğuş vaxtı vəfat etdiyi bildirilir. Nəql olunur ki, imam Səccadı (ə) həzrət Əlinin (ə) kənizlərindən biri böyütmüşdür. Həzrət (ə) yalnız bu kənizi ərə verdikdən sonra camaat onun imamın anası (ə) olmadığını anlamışdı.¹

Beləcə, mötəbər mənbələrə əsasən imam Səccadın (ə) anası adından və əsil-nəsəbindən asılı olmayaraq Kərbəlada olmamışdır.

Deyənlərdən bu da məlum olur ki, Reyin şərqində dağda “Şəhrəbanu bibi” adı ilə tanınan ziyarətgahın imam Səccadın (ə) anası ilə heç bir əlaqəsi yoxdur. Bu məqbərənin sonradan tikilməsinə digər bir sübut uzun illər Reydə yaşamış Şeyx Səduqun bu barədə heç bir məlumat verməməsidir.

Olsun ki, həmin məqbərədə Şəhrəbanu adlı hər hansı möminə bir qadın dəfn olunmuşdur. Xalq isə adlar üst-üstə düşdüyündən bu məqbərənin imam Səccadın (ə) anasına aid olduğunu güman etmişlər.

Sual 70: Yezid Kərbəla faciəsinə görə tövbə etdimi?

Cavab: Tarix boyu əksər tarixçilər, mühəddislər və digər din alimləri Yezidi cinayətkar, Aşura hadisəsinin müqəssiri kimi tanısalar da, Qəzali kimi bəzi alimlər Yezidin tövbə etməsinin mümkünlüyünü nəzərə alaraq, ona lənət oxunmasını düzgün hesab etmirlər.

İslam aləmində böyük şəxsiyyət olmasına baxmayaraq, Qəzalinin uyğun fikri məqbul sayılmır. Onun nəzərinə qarşı tanınmış alimlər etiraz etmiş, hətta ayrıca kitab da yazılmışdır. Bununla belə, Lamens Yəhudi kimiləri İslam ensiklopediyasındakı məqalələrdə eyni sözləri təkrarlayırlar. Son vaxtlar bəzi dini mərasimlərdə də uyğun məsələ ilə bağlı şübhəli fikirlər söylənilir.

Yezidin tövbə etməsi haqqında ehtimallar doğuran məlumatlara nəzər salaq:

¹ “Biharul-ənvar”, c. 46, s. 8.

1. İbn Qətibə “əl-imamət vəl-siyasət” kitabında yazır” “Hadisələr baş verdikdən sonra Yezid elə ağlayırdı ki, sanki ruhu bədənindən çıxacaqdı.”¹

2. Kəsili başlar və əsirlər saraya gətirildikdən sonra Yezid çox həyəcanlandı və bu cinayətdə İbn Ziyadı təqsirləndirərək dedi: “Allah Mərcanənin oğluna (Übeydullah ibn Ziyad) lənət etsin, mənə müsəlmanlar arasında mənfur etdi və qəlblərində mənə qarşı kin yaratdı.”²

Digər bir mənbədə Yezid imam Hüseyin (ə) müxalifətçiliyinə qarşı həlim adam kimi tanıtdırılır. Guya, Yezid imamın qətlini istəməmiş, bu cinayət İbn Ziyad tərəfindən törədilmişdir.³

3. Yezid Kərbəla karvanını Mədinəyə yola salarkən imam Səccada (ə) müraciətlə deyir: “Allah Mərcanənin oğluna lənət etsin! And olsun Allaha, əgər Hüseyinlə üz-üzə olsaydım, onun bütün istəklərini yerinə yetirərək, övladlarımın həyatı bahasına da olsa, ölümü ona yaxın buraxmazdım!”⁴

Doğrudanmı, Yezid imamın qətli haqqında fərman verməmişdir? Doğrudanmı, O, İbn Ziyadı lənətləmişdir? Doğrudanmı, Yezid öz işindən peşiman olmuşdur?

Yezid Mədinə hakimi Vəlid ibn Ütbəyə ilk məktubunda yazır: “Məktubum çatan kimi Hüseyin və İbn Zübeyri çağır və onlardan mənim üçün beyət al. Əgər qəbul etməsələr hər ikisinin boynunu vur və başlarını mənə göndər!”⁵

Digər mənbələrdə oxuyuruq: “İmam Hüseyin (ə) Məkkədə olarkən Yezid onu qətlə yetirmək üçün həccə gizli şəkildə adamlar göndərdi.”⁶

Hətta Yezidin oğlu Müaviyə Dəməşq came məscidinin minbərindən danışarkən atasını imamın qətlində ittiham etmişdir.¹

¹ c.2, s. 8.

² Təzkirətul-xass”, s. 256.

³ “Əlkamilü fittarix”, c. 2, s. 578.

⁴ Həmin mənbə

⁵ “Tarixi Yəqubi”, c. 2, s. 241

⁶ Lühuf, s. 82.

“Təzkirətül-xass” kitabında bildirilir ki, Yezid imamın (ə) şəhadət xəbərini eşitdikdə xoşhal oldu. O, İbn Ziyada qiymətli hədiyyələr göndərdi.²

Sonrakı tarixi hadisələr bir daha sübut edir ki, Yezid nəinki İbn Ziyadı kənarlaşdırmamış, hətta İbn Zübeyrin qaldırdığı qiyamı yatırmaq üçün də onu göndərmişdir. Əgər Yezid, İbn Ziyada qarşı qəzəblənmişsə, bu zahiri bir manevr və həzrət Zeynəbin (ə), eləcə də, imam Səccadın (ə) çıxışlarına hədəf olmamaq üçündür.

Kəsilmiş başlar və əsirlər Dəməşqə gətiriləndə Yezid şadlıq məclisi qurmuş, hətta əlindəki ağacla imamın dişlərini döyəcləmişdir.³ Yezid yalnız xalqın mənfi münasibətindən yaxa qurtarmaq üçün zahirən təəssüflənə bilərdi.

Əgər Yezid tövbə etmişdisə, sonrakı həyatında bu tövbənin təsirləri görünməli idi. Hansı ki, aşuradan sonra iki il hakimiyyətdə qalan Yezid daha iki cinayət törətdi:

1. Mədinə əhlinin qırğını;
2. Məkkəyə qoşun yeritməklə Kəbə evinə hörmətsizlik.

Beləcə, tarixi həqiqətlər Yezidin tövbə etmədiyini sübuta yetirir.

Sual 71: Mən əmr be məruf (yaxşılığın əmri) və nəhy əz münkər (pisliyin qadağası) üçün qiyam etdim” deməkdə imamın (ə) məqsədi nə idi?

Cavab: İmam Hüseyinin (ə) bu sözləri əmr be məruf və nəhy əz münkərin əhəmiyyətini bildirir.

Əmr be məruf və nəhy əz münkər bütün ibrahimi dinlərdə peyğəmbərlərin, imamların və möminlərin əsas vəzifəsi kimi tanıtılır. Bu sırf şəri vəzifə deyil. Bu vəzifə peyğəmbərlərin göndərilməsinin əsas səbəbidir. Çünki maddi aləm yaxşılıqların və pisliklərin, haqqın və batilin, zülmət və nurun, fəzilət və rəzilliyin mübarizə meydanıdır. İlahi dinlər

¹ “Tarixə Yəqubi”, c. 2, s. 254.

² s. 29.

³ “Tarixə Yəqubi”, c. 2, s. 245.

yaxşılıq və pisliyi tanıdır, yaxşılığı əmr edir və pisliyə qadağa qoyur.

İslam Peyğəmbəri (s) bu barədə buyurur: “Əmr be məruf və nəhy əz münkər edən şəxs yer üzündə Allahın, ilahi kitabın və Allahın rəsulunun canişinidir.”¹ Həzrət Əli (ə) buyurur: “Əmr be məruf və nəhy əz münkər” şəriətin sütunudur.”²

Qurani-kərim möminlərdə yaxşılığın əmri və pisiyin qadağası xüsusiyyətini namaz və zəkat kimi xüsusiyyətlərdən qabaq xatırladır.³

İmam Baqir (ə) bir hədisdə buyurur: “Əmr be məruf və nəhy əz münkər peyğəmbərlərin yolu, salehlərin məramıdır. Digər vacib işlər bu vacib əmrin sayəsində gerçəkləşir. Yolların asayışı, qazanların halallığı, düşmənlərin insafa vadar edilməsi, bir sözlə bütün işlər onun sayəsində mümkün olur”.⁴

Demək, yaxşılığın əmri və pisiyin qadağası yalnız imam Hüseyin yox, bütün peyğəmbərlərin, imamların, möminlərin vəzifəsidir. Amma imam Hüseyin (ə) vaxtında yaxşılıqla pislik elə qatma-qarışıq düşmüşdü ki, dinin varlığı üçün təhlükə yaranmışdı. İmam Hüseyin (ə) İslamın yalnız əmr be məruf və nəhy əz münkər sayəsində dirçələcəyinə əmin idi. Ona görə də öz qiyamının məqsədi kimi əmr be məruf və nəhy əz münkəri göstərirdi.⁵

Sual 72: Ölüm qorxusu olan yerdə “əmr be məruf və nəhy əz münkər” vacibdirmi?

Cavab: Biz dini hökmlərin şərtlərini məsum imamlardan (ə) öyrənməliyik. Hər bir əməlin şəri cəhətdən vacibliyinin dəlili həmin əməlin imamlar tərəfindən yerinə yetirilməsidir.

¹ “Mizanul-hikmət”, c. 3, s. 80.

² “Gürəül-hikəm”, c. 2, s. 400.

³ “Tövbə”, 7

⁴ “Üsule-kafi”, c. 5, s. 55.

⁵ “Biharul-əнвар”, c. 44.

Əmr be məruf və nəhy əz münkərin faydası onun ehtimal olunan zərəri ilə tutuşdurulmalıdır. Əgər onun faydası daha mühüm olarsa, zərərinə dözmək lazımdır.

Adi əmr be mərufa dinin təhlükədən qorunması kimi ictimai əmr be məruf arasında fərq var. Yezid hökuməti dövründə İslam ümmətinin kafir olması təhlükəsi vardı. İmam Hüseyin (ə) dini gözləyən təhlükəni gördüyündən, Mərvan ona Yezidə beyət etməyi təklif edəndə buyurdu: “...İslamla vidalaşmaq lazım gəlir. Çünki ümmət Yezid kimisinin çobanlığına mübtəla olmuşdur.” Bəli, harada Yezid varsa, İslam yox idi. Harada İslam var idisə, orada Yezid yox idi.

Belə bir vaxtda imam Hüseyin (ə) İslamın səngərini boş qoya bilməzdi. Çünki o İslamın yaşamasını özünün və ailəsinin həyatından üstün tuturdu. İmam (ə) bu yolda özünü və əzizlərini qurban verdi, bacıları və qızları əsir alındı.

Bəli, imamın (ə) qiyamı əsil əmr be məruf və nəhy əz münkər, zülmə mübarizə idi. Tarix belə bir mübarizəyə şahid olmamışdı. Öz ailəsi ilə zalım qoşunun əhatəsində qalmış imam Hüseyin (ə) vəzifəsinə əməl etməklə yanaşı öz izzətini də qorudu. Aşura günü həzrət elə bir şücaət göstərdi ki, şəhidlər arasında birinci pilləyə qalxdı.

Burada şəhid Mütəhhərinin bir bəyanına nəzər salmaq yerinə düşərdi: “Əmr be məruf və nəhy əz münkərin vacibliyini nə qədər ki zərər yoxdur, hamı qəbul edir. Elə ki, qarşıya zərər çıxdı deyirlər ki, bu işin vacibliyi bura qədər idi. Yəni nə qədər ki, abır, can, hətta mal üçün qorxu yox idi, bu iş vacib idi. Bu adamlar uyğun vəzifənin dəyərini aşağı endirmişlər. Bəziləri isə bu vəzifəni daha dəyərli hesab edir və bildirirlər ki, zərər qorxusu sadə və kiçik məsələlərdə şərtidir. Əgər Quran üçün təhlükə yaransa, ədalət və islami birlik təhlükəyə düşsə, əmr be məruf və nəhy əz münkər etmirəm” demək olmaz. “Bir söz desəm canım və abırım təhlükəyə düşər, cəmiyyət bəyənmez” kimi sözlər məqbul deyil.”

Bəli, böyük əhəmiyyətli məsələlərdə əmr be məruf üçün sərhad yoxdur. Böyük təhlükələr gözlənilsə belə, bəzən bu vəzifə vacib olur. Buna görə də imam Hüseyin (ə) bu vəzifənin məqamını ucaldığını düşünürük. Həzrət (ə) yalnız canını və malını yox, əzizlərinin də həyatını qurban verdi, hətta ailəsinin əsirliyi ilə razılaşdı.

İmamın (ə) bu işindən sonra zərrəcə şübhə qalmır ki, mühüm məsələlərdə heç bir təhlükə əmr be mərufun qarşısını ala bilməz.

Sual 73: Hər hansı dini vəzifənin vacib olması üçün qüvvə şərt deyilmi?

Cavab: Şəhid Mütəhhəri bu barədə buyurur: “Əmr be məruf üçün digər bir şərt qüvvədir. Yəni gücsüz şəxs əmr be məruf etməməlidir. Başqa sözlə, qüvvəni hədəyə vermək olmaz. Bəziləri yanılaraq deyir: “Qüvvəm olmadığı üçün filan işi görə bilmirəm. İslamda da deyilir ki, gücün çatmayan işi görmə. Demək, bu iş mənə vacib deyil!”

Belə bir münasibətə cavab olaraq deməliyik ki, xeyr, İslam başqa söz deyir: “Get, güc qazan.” Yəni nə qədər ki gücsüzsən, bir işə əl vurma. Amma nəticə əldə etmək üçün qüvvə əldə etməlisən.”

Bu vəzifəyə görə güc qazanmaq o qədər mühümdür ki, bəzən haram iş vacib olur. Məsələn, zalım hökumətdə vəzifə sahibi olmaq haram olduğu halda, əmr be məruf üçün güc qazanmaq məqsədi ilə belə bir vəzifəni qəbul etmək olar. İmamların (ə) göstərişi ilə bəzi şəxslərin belə vəzifələri qəbul etməsi barədə tarixi faktlar var.

Bu vəzifə o qədər dəyərlidir ki, İslamın həyatı ondan asılı bildirilir. Belə mühüm bir vəzifəni yalnız təsadüfən qüvvə əldə etdikdə yerinə yetirmək rəvadırmı?!¹

Sual 74: Əmr be məruf təsirsiz olacaqsa, artıq əziyyətə nə ehtiyac var?

¹ “Həmaseyi Hüseyini”, c. 1 s. 304-312.

Cavab: Qeyd etdik ki, imamların sözü və rəftarı şəri hökm üçün dəlildir. Əmr be mərufun təsir ehtimalı iki növdür: Birbaşa təsir ehtimalı və gələcəkdə təsir ehtimalı. Bu iki ehtimaldan hər hansı biri əmr be mərufu vacib edir.

Belə bir ehtimal ola bilər ki, pozucu bir müəssisənin xalq arasında ifşa edilməsi bir müddət sonra öz təsirini göstərə bilər. Müəssisənin öz işini dayandırmamasına baxmayaraq, onun təsirinin zəifləyəcəyi ehtimal olunarsa əmr be məruf vacibdir.

Müasir dünyamızda əsarət buxovundan çıxma bilməmiş millətlər düşməyə qarşı mənfi ictimai fikir yaratmaq üçün çalışırlar. Bu yolda qanı axıdılanlar öz işlərinin nə vaxtsa səmərə verəcəyinə ümid edirlər.

İlahi insanlar da qətlə yetiriləcəklərini bilsələr də, İslamın, tövhidin və ümmətin nicatı üçün cihad edir, xalqın oyanışı üçün səy göstərirlər.

İmam Hüseyin (ə) əmin idi ki, onun qiyamı İslamı hişf edəcək, müsəlman xalqları qəflət yuxusundan oyadacaq. İmam bilirdi ki, hiyləgər əməvilər onu qətlə yetirməklə öz iç üzlərini açacaqlar. Kərbəla faciəsi İslam dünyası üçün təkən oldu. Bu faciədən xəbər tutan bütün xalqlar din düşmənlərinə qarşı mübarizəyə qalxdılar.

Tarix sübut etdi ki, Kərbəla faciəsi bəşəriyyətin yaddaşında silinməz iz qoyub. Burada şəhid Mütəhhərinin bəzi sözlərini xatırlamaq yerinə düşər: “Əmr be mərufun digər bir şərti təsir ehtimalıdır. Yəni bu vəzifə namaz kimi mütləq əmr deyil. Bizə deyirlərsə ki, namaz qılmalısınız, bu namazın təsirləri barədə soruşmağa dəyməz. Amma əmr be məruf və nəhy əz münkər tədbirlə yerinə yetirilməlidir. Bu işdə nəticə əsasdır. Necə ki, işin qazancı ona qoyulan xərcdən çox olmalıdır.

Şəhərdə "təqiyə" adlanan inanc da var. Təqiyə əmr be mərufun taktikasındır. Yəni müdafiə silahından istifadə, zərbə vurub, əks-zərbədən qaçmaq.”

Təsir ehtimalı bu deyil ki, ehtimal olmadığı üçün evdə otursan. Bu ehtimal işdə yoxlanılmalı, araşdırılmalıdır. Araşdırma aparmayanın ehtimalı əsassızdır.

İKİNCİ HİSSƏ

Sual 75: Nə üçün imam Hüseyin (ə) Yezidlə beyətdən qəti imtina edirdi? Məgər hansısa şərtlər irəli sürmək olmazdı?

Cavab: Əvvəla, hər bir tarixi qərar həssas bir dövəmdə bir sıra səbəblərdən ortaya çıxır və hər iki tərəf bu fürsəti əvvəlcədən gözləyir. Peyğəmbər (s) sünnəsindən kənarlaşma və imamların ədaləti aşuradan sonra çox-çox əvvəlki gerçəklik idi. Salman, Əbuzər, Əmmar kimi pak səhabələr fürsət düşən kimi xalqı oyatmağa çalışdılar. Amma elə tarixi məqam çatır ki, hər iki tərəf son söz demək qərarına gəlirlər. Müaviyənin ölümündən sonra artıq belə bir məqam yaranmışdı. İş o yerə çatmışdı ki, Yezid Allahdan vəhy nazil olmadığı, imam Hüseyin (ə) isə Yezid kimilərinin hakimiyyətdən kənarlaşdırılması zərurətini elan edirdi. Yezid imam Hüseyindən (ə) beyət tələb edir, imam Hüseyin (ə) isə “mənim kimisi onun kimisinə beyət etməz” deyirdi.

Beyətdən imtina edən imam Hüseyin (ə) dəlilləri kimsədə şübhə doğurmurdu. Hətta Yezidin əmisi oğlu Vəlid İmamın məntiqi qarşısında susurdu.

Beyət nədir? Beyət Allahın dinini rəhbər tutan xəlifəyə təbəçiliyin izharıdır. Quran “özünüzdən olan əmr sahiblərinə itaət edin” buyurur. Allahın qanunlarını hər addımda pozan Yezidə beyətin mümkünsüzlüyünü hamı bilirdi. Amma həqiqəti aşkar şəkildə imam Hüseyin (ə) izhar edə bildi. Bütün müsəlmanlar zilləti qəbul edib Yezidə beyət etsəydilər də, imam Hüseyin (ə) kimi kəramət və fəzilət sahibi zillət buxovunu taxa bilməzdi.

İmam Hüseyin (ə) sözsüz ki, başqalarından fərqlənirdi. O, Peyğəmbər Əhli-beyti, mələklərin müsahibi, mərhəmət kölgəsi idi. İmam (ə) bir dəfə Fərəzdəqə buyurur: “Bu camaat Allaha itaətdən çıxıb, şeytana üz tutub. Onlar aşkar günah edir, hədləri pozurlar. Şərab içir, fəqir və kimsəsizlərin malını

mənimsəyirlər. Din, izzət, şəriətə yardım, Allah kəlməsinin elanından ötrü cihad üçün ən layiqli fərd mənəm.”¹

Yezid kimi rəzil bir varlıq Peyğəmbər (s) taxtında oturub, müsəlmanlara rəhbərlik etmək istədiyi vaxt İmamın qiyamdan başqa vəzifəsi yoxdur. Çünki onun beyət etməsi xalqın nəzərində haqsız bir hakimi haqlı edir. Bu məntiq İmamın Aşura günündəki çıxışında da təsdiqlənir: “And olsun Allaha! Nə qədər ki, üzüm qanıma boyanmış şəkildə Allahla görüşməmişəm, xalqın istəklərinə müvafiq cavab verməmiş oluram.”²

Sünni alimi Seyyid Qütb deyir: “Əməvilərin hökuməti islami xilafət yox, vəhy ilə uyuşmayan, cahiliyyət düşüncəsindən doğmuş istibdad rejimi idi. Bu hökumətin hansı əsaslarla möhkəmləndiyini bilmək üçün Yezidin beyət səhnəsinə baxmaq kifayətdir. Müaviyə Yezidə beyət almaq üçün xalq arasında bəzi qrupları dəvət edərək, onların münasibətini soruşur. Yezid ibn Müqəffə adlı bir şəxs ayağa qalxıb Yezidə işarə ilə deyir: “Müaviyə öləndə əmirəlmöminin budur. Kim bunu qəbul etməsə...” – sonra qılıncını göstərdi.

İmam Hüseyin (ə) öz qiyamı ilə Yezid hökumətinə İslamın münasibətini bildirdi. Əgər İmam beyət etsəydi, xalqda İslam hökuməti haqqında yanlış təsəvvür yaranardı.

Sual 76: Nə üçün imam Hüseyin (ə) Yezidin hakimiyyətini İslamın fatihəsi (sonu) kimi tanıtdırdı?

Cavab: İmam Hüseyin (ə) irtica təhlükəsi barədə xəbər verirdi. Həmin vaxt müsəlmanlar üçün ən böyük təhlükə şirk, bütperəstlik və cahiliyyətə qayıdış idi. Bəni-üməyyə irticası İslam ayinlərini, dini şüarları təhqir edirdi.

İslam dünyası, xüsusi ilə böyük dini şəxsiyyətlərin yaşadığı Məkkə, Mədinə, Kufə, Bəsrə kimi şəhərlər səsini udmuş, ölüm sükutuna qərq olmuşdular. İbn Ziyad, Müğeyrə

¹ “Təzkirətül-xəvas, s. 252.

² “Sümuvvəl- mənə”, s. 118.

kimi zalım hakimlər günahsız insanları qətlə yetirir, müsəlmanların əqidəsini təhqir edirdilər. Əməvilər İslam mənəviyyatını, dindar təbəqələri əzir, xalqın ehtiramını qazanmış din alimlərini sıxıntıda saxlayırdılar.

Mənbələrdə oxuyuruq: “İslam mütəfəkkirlərinə məlumdur ki, Bəni-üməyyə fəsad mənbəyi olmuş, təbiətən bütün mərasimləri və boyaları ilə cahiliyyət əsrini diriltmişlər.”¹ Başqa bir mənbədə bildirilir: “Hüseyn (ə) ona görə həmin qövmə üz tutdu ki, şəriətin məhv olduğunu görürdü. O, şəriətin dayaqlarını möhkəmləndirmək üçün çalışırdı.”²

Əgər Yezid Bəni-üməyyənin xain planlarının icrasına başlasaydı, atası Müaviyənin istədiyi kimi, azan, tövhid və risalətə şəhadət tərk olunar, İslamdan quru ad qalardı. Əgər Yezid xilafəti cəmiyyətdə ciddi müqavimətlərlə qarşılaşmasaydı, Peyğəmbərin (s) həqiqi canişini kimi qəbul olunar, İslam məmləkəti günah, qumar, şərab, gına, rəqs mərkəzinə çevrilərdi. Çünki bütün cəmiyyətlərdə insanlar öz başçılarını nümunə götürür, onlar kimi yaşamağa çalışırlar.

Bəli, İslamın hifzi, Bəni-üməyyə başçılarının hiyləgər simasının açılması üçün qiyam baş verməli idi. Bundan əlavə, xalqın dini hissləri oyandırılmalı, insanlar əməviləri din düşməni kimi tanımalı idilər. Demək, imam Hüseynin (ə) qiyamının məqsədi Bəni-üməyyə maskasını yırtmaq və xalqın dini hisslərini oyatmaq olmuşdur.

Düşmənin amansızlığı imamın (ə) cihadının qarşısını ala bilmədi. Çünki bu mücahid, Allah əmri ilə ayağa qalxdığından zahiri məğlubiyətdən çəkinmirdi. Zahirə məğlubiyət də, qələbə də imam üçün şərəfət idi.³

İmam Hüseyn (ə) Allah yolunda, həqiqət naminə şəhid oldu. Onu qətlə yetirənlər Allahın, mələklərin və xalqın lənətini qazandılar. Zahirən məğlub olmuş imam Allah yanında ən ali dərəcəyə çatdı.

¹ “Sümuvvəl-məna”, s. 28.

² “Təzkirətül-xəvas”, s. 283

³ “Tövbə”, 52.

Sual 77: “Höccətin tamamlanması” (“itmamü höccət) nə deməkdir?

Cavab: Höccətin tamamlanması dedikdə hər hansı bir həqiqətin yetərli şəkildə sübuta yetirilməsi, bəhanəyə yer qoyulmaması nəzərdə tutulur. Aşura qiyamında imam Hüseyin (ə) xalqı oyatmaq üçün müxtəlif təbliğat üsullarından istifadə edirdi. Bu təbliğat üsulları həm qiyama əbədilik verib, onu yanlış düşüncələrdən qoruyur, həm də mücahid müsəlmanları ruhlandırır, Kufə qoşununu tərəddüdə salırdı. Höccətin tamamlanması imamın təbliğat üsullarından biri idi. İmam bu üsul vasitəsi ilə ağı ağ, qaranı qara yerində oturdu, bütün bəhanələrin qarşısını alırdı.

Bu üsulu imam Hüseyin (ə) Əhli-beyt məktəbindən öyrənmişdi. O, göürdü ki, İslamın təbliğində elm və məntiqin yerini kobudluq və zor tutur. Ona görə də imam (ə) öz məntiqi dəlilləri ilə həqiqi İslamın ayinlərini xalqa çatdırırdı.

İmam Hüseyin (ə) Kərbəladakı müraciətlərindən birində buyurur: “Məgər mən sizin Peyğəmbərinizin (s) qızının, əmisi oğlu və birinci müsəlman Əlinin oğlu deyiləmmi?! Məgər Həmzə və Cəfər Təyyar mənim əmilərim deyilmi?! Eşitməmişinizmi Peyğəmbər (s) qardaşımla mənim haqqımda belə buyurub: “Bu iki nəfər behişt cavanlarının ağasıdırlar.”?! Əgər mənə yalançı sayırsınızsa, Cabir ibn Əbdullah Ənsari, Əbu Səid Xidri, Səhl ibn Səd Saidi, Zeyd ibn Ərqəm, Ənəs ibn Malikdən soruşun! Mən sizlərdən kimi öldürmüşəm ki, qanını almağa gəlmisiniz?! Kimin malına zərər vurmuşam ki, əvəzini istəyirsiniz?! Kimi yaralamışam ki, qisas tələb edirsiniz?! “Müraciət edilənlər susdular. İmam (ə) əvvəlcə onu qiyama dəvət edib, sonra düşməne qoşulanlara üz tutdu: “...Siz yazmamışdınız ki, meyvələr yetişiib, bağlar səfalanıb, tələs hazır qoşuna tərəf? Yox, and

olsun Allaha, heç vaxt alçaq adamlara beyət əlini uzadıb, qullar kimi qaçmaram.”¹

İmam öz məntiqli cümlələri ilə həqiqətləri işıqlandırır, bütün bəhanələri kəsir və beləcə, höccəti tamamlayırdı.

Sual 78: İmam Hüseyin (ə) şəhid olacağını bilirdimi?

Cavab: Şiə mənbələrindəki rəvayətlərə görə İmam (ə) qeybi biliklərdən xəbərdar idi. Qurani-kərimdə bildirilir ki, Allah Peyğəmbərdən (s) başqa heç kəsə öz qeybini əyan etməz.² Demək, Allahın izni ilə məsum imamlar həzrət Peyğəmbərdən (s) həmin bilikləri əxz edə bilirlər. Əllamə Təbatəbai bu barədə yazır: “İmam Hüseyin (ə) imamiyyə şüalarının əqidəsinə görə Peyğəmbərin (s) üçüncü canişini və küllən vilayət sahibidir. İmamın elmi nəqli və əqli dəlillərə əsasən iki qisimdir:

1. İmam (ə) bütün şəraitlərdə Allahın izni ilə varlıq aləminin hissi və fəvqəlhissi həqiqətlərindən agahdır. Səmada olanlar, keçmişin və gələcəyin hadisələri ona məlumdur.

2. Adi elmlər. Peyğəmbər (s) və imam da bu sahədə başqaları kimi daha layiq bildiklərinə ixtiyari olaraq əməl edirlər.”

Mötəbər rəvayətlərdə bildirilir ki, həzrət Peyğəmbər (s) və imam Əli (ə) imam Hüseyinin (ə) şəhadətini əvvəlcədən xəbər vermişlər. İmama yaxın adamlar Peyğəmbərin (s) buyuruğundan xəbərdar olduqlarından və Bəni-ümyyənin İslam dünyasına zülmələrini gördüklərindən məyus idilər. Kufə əhlinin həzrət Əli və imam Hüseyinə qarşı xəyanətkar mövqeyi bir daha sübut edirdi ki, İmam ölümə doğru gedir.

Dəfələrlə öz ölümü haqqında danışan imam Hüseyin (ə) bir dəfə də olsun Yezid hökumətinin süquta uğrayacağını bildirmirdi. İmam (ə) xalqı Yezidə itaətsizliyə çağırır, eyni zamanda, şəhadətə yetiriləcəyini bildirirdi. İmam (ə) onu bu

¹ “Tarixi Təbəri”, c. 5, s. 424-427.

² “Cinn”, 26, 27.

səfərdən saxlamaq istəyənlərə buyururdu: “Mən yuxuda Allahın Rəsulunu gördüm və elə bir işə məmur oldum ki, o işi görməyim daha yaxşıdır. İmam Səccad (ə) nəql edir ki, hansı mənzilə çatırdıqsa, atam Yəhya ibn Zəkəriyyənin şəhadətindən danışırdı.

Bütün bunlardan aydın olur ki, İmam (ə) hərbi qələbəyə çatmayacağını və şəhadətə yetiriləcəyini qabaqcadan bilirdi. O, öz şəhadəti ilə Bəni-üməyyə xanədanının əsil simasını açdı və düşüncələrdə əbədi inqilab toxumu səpdi.

Sual 79: Ağıl və şəriət qəbul edirmi ki, insan bilərəkdən özünü və ailəsini təhlükəyə atsın?

Cavab: Özünü təhlükəyə atmaq şəraitdən asılı olaraq bəzən haram, bəzən isə vacibdir. Əgər İslam dininin varlığı təhlükədədirsə və insan öz canından keçməklə bu işin qarşısını ala bilərsə, meydana atılmaq vacibdir. Kimə icazə verilir ki, canını qurtarmaq üçün İslamın məhvinə “hə” desin. Məmləkəti düşməndən qorumaq üçün ordunun bir hissəsi şəhid olmalıdır, can barədə düşünmək olmaz.

Bəli, İslamda canı təhlükədən qorumaq barədə göstəriş var. Amma bəzən bir insanın ölümü bir xalqa həyat verir. Demək, can o vaxt qorunmalıdır ki, həyat ölümdən faydalı olsun.

“Öz əlinizlə özünüzü təhlükəyə atmayın” buyurulan ayədə, çox güman ki, nahaq ölümdən və xəsarətdən danışılır.¹ Sözsüz ki, vətəni düşməndən qoruyan mücahidlə cansız, kövrək budağa dırmanıb meyvə dərmək istəyən adamı eyni tutmaq olmaz. Birincinin ölümü şərəf, ikincinin ölümü isə əbəsdir.

İmam hamıdan elmlə və məsum olduğu üçün səhvə yol verə bilməzdi. Digər bir tərəfdən, imamı şəhadətə yetirmək qərarında olan Bəni-üməyyə var idi. İmam Hüseyin (ə) qarşısında dinini və imanını qorumaq üçün şəhadətdən başqa yol qalmamışdı.

¹ “Baqərə”, 195.

Sual 80: İmam Hüseyin (ə) şəhadətə yetəcəyini bildiyi halda, nə üçün ailəsini özü ilə apardı?

Cavab: İmam Hüseyin (ə) qiyamı iki məsələni işıqlandırır: şəhadət və həqiqətin bəyanı. Bu qiyamda qadınların vəzifəsi həqiqəti işıqlandırmaq idi. İmam Hüseyin (ə) həzrət Peyğəmbəri (s) yuxuda gördükdən sonra ona aydın oldu ki, ailəsinin əsarəti Allahın istəyidir.

Heç bir mütəxəssis qadınların tarixdəki rolunu inkar etmir. Ən azı tarixi yaradan kişiləri dünyaya qadın gətirir. Ümumiyyətlə qadının tarixdəki rolunu nəzərə alsaq, onları üç qismə ayıra bilərik:

1. Dəyərli əşya misində olub, tarixdə rol oynamayan qadınlar. Belə qadınlar kişilərə yalnız qiymətli əşya kimi təsir edə bilmiş, heç bir ictimai rola malik olmamışlar.

2. Cəmiyyətə çıxıb, dəyərini itirən qadınlar. Bəzi cəmiyyətlərdə qadın istədiyi yerə gedə bilirsə də, öz insani şəxsiyyətini, qadın müqəddəsliyini yollarda itirir. Qadının təbiəti onun kişi üçün dəyərli olmasını tələb edir. Kişilərin nəzərində möhtərəm sayılmayan qadının psixoloji durumu gərgin olur.

3. Qadın şəxsiyyətini qoruyaraq ictimai həyatda rol oynayan qadın. İslam nəzərinə, qadın həm ictimai, həm də fərdi baxımdan dəyərli olmalıdır. Allah-taala Adəmlə yanaşı Həvvanın, İbrahimlə yanaşı Saranın, İsa ilə yanaşı Məryəmin şəxsiyyətini dəyərləndirir. Həzrət Fatimə (s) “kövsər” adlandırılır.

İslam tarixində həzrət Fatimə (s) (Zəhra) ən nümunəvi qadındır. Yalnız ev işlərini xoşlayan Fatimə (s) məsciddə elə bir xütbə söyləyir ki, mahir natiqlər heyran qalır. Amma o, öz ehtiramını qorumaq üçün pərdə arxasından danışır!

Bu baxımdan Kərbəla hadisəsi yalnız kişilərin yox, eləcə də qadınların rol oynadığı tarixi gerçəklikdir. Aşura günü günortadan sonra həzrət Zeynəb (ə) mübarizə sükanını öz əlinə alır. Artıq işin davamı onun öhdəsindədir. Həzrət Zeynəb (ə) İmamın cənazəsi üstə düşmənləri də ağıladan ilk

əzadarlıq məclisini qurur. O, imam Səccada, karvandakı qadınlara və uşaqlara himayədarlıq edir. Kufə darvazası qarşısında Əlinin şücaətindən, Fatimənin həyasından danışır, Kufə camaatını ittiham edən Zeynəbdir. Budur İslamın istədiyi qadın obrazı – ictimai şəxsiyyəti inkişaf etmiş, həyalı bir qadın!

İmam Hüseyin (ə) ailəsini özü ilə aparmasının bir neçə faydası oldu:

– aydın oldu ki, İslam dinində ictimai vəzifə tək-cə kişilərə aid deyil. Əsir düşmüş ailə Kərbəla qiyamını davam etdirdi, qiyamın mahiyyətini tarixə öz əli ilə qeyd etdi.

– Kərbəla hadisəsində İslam haqqında yanlış təsəvvürdə olan Dəməşq əhli əsirlərin təbliğatı sayəsində həqiqi İslamı və bu İslamın düşməni olan Bəni-üməyyəni tanıdı.

– İmamın ailəsinin Kərbəladə iştirakı sayəsində qeyri-insani Yezid rejiminin iç üzünü açıldı. İmam Səccad (ə) bu zalımlara üz tutaraq deyir: “Tutaq ki, öldürmək istəyirsiniz, bəs nə üçün bu sayaq? Nə üçün quş kimi bədənləri tikə-tikə edirsiniz? Nə üçün suyun qabağını kəsirsiniz? Nə üçün öldürdüyünüzü dəfn etmirsiniz? Nə üçün xeymələrə hücum edirsiniz? Nə üçün İmamın körpəsini öldürürsünüz?”

Bəli, İmamın ailəsinin çıxışları Kərbəladan sonrakı mərhələnin əsasını təşkil edirdi.

Sual 81: İslam dini hökumətə qarşı çıxmağa icazə vermirsə, nə üçün imam Hüseyin (ə) mövcud rejimə qarşı qiyam qaldırdı?

Cavab: Heç şübhəsiz ki, İmamın qiyamı mövcud hakimiyyətə qarşı idi. Bəzi məzhəblərdə belə bir qiyama qeyd-şərtsiz icazə verilmirsə də, şübhəsiz belə deyil.

Bu məsələnin siyasi fəlsəfəsi vardır. Əvvəlcə bilməliyik ki, insan nə üçün dövlətə itaət etməlidir. Şübhəsiz görə hökumət qanuni və ya qeyri-qanuni ola bilər. Həzrət Mehdi (ə) qeybətində yalnız ədalətli fəqihin hökuməti qanuni sayılır. Adi halda qeyri-qanuni hökumətlə

həmkarlığı haram sayan fəqihlər ölkəyə düşmən hücum etdiyi vaxt bu hücumun qarşısını almaq üçün uyğun həmkarlığa icazə verirlər. Məsələn, Həzrət Əli (ə) İslam dininin hifzi üçün xəlifələrə beyət etdi.

Amma imam Hüseyin (ə) dövrü həzrət Əlinin (ə) dövründən fərqlənirdi. Əgər İmam Yezidlə beyət edərdisə, onun cəmiyyətdə günahkarlığa rəvac verməsi ilə razılaşmış olardı. Demək, qarşısına dini məhv etmək vəzifəsini qoymuş hakimiyyətlə həmkarlıq caiz deyil, əksinə, ona qarşı mərhələli şəkildə mübarizə aparılmalıdır.

Sual 82: Nə üçün həzrət Müslim imkanı olduğu halda ibn Ziyadı öldürmədi?

Cavab: Qurani-kərim və Əhli-beyt buyuruqlarında düşməne zülm və hiylə yolu ilə qalib gəlmək pislənilir. Həzrət Əlinin (ə) hakimiyyəti dövründəki müharibələrdən birində İslam düşmənləri meşədə gizləndilər. Bir şəxs Həzrətə (ə) meşəni yandırmağı təklif etdi. İmam buyurdu: “Zülmə qələbə qazanmaq olmaz.”

Həzrət Müslim də Əhli-beyt məktəbinin yetirməsi idi. Xəstə Hanini yoluxmağa gələn ibn Ziyadın qətlə yetirilməsi Müslimə təklif olunanda ev sahibi Hani bu təklifə etiraz etdi. Müslim ibn Ziyadı öldürməməsini belə əsaslandırır: “Mən onu iki şeyə görə öldürmədim: evinə qan tökülməsini istəməyən Haninin etirazı və həzrət Peyğəmbərin (s) bir buyuruğuna görə. Həzrət buyurmuşdur: “Qəfil hücum əqidəsinə yol bağlıdır...”¹

Sual 83: İslam terrora icazə verirmi?

Cavab: İslamda insanın həyatı o qədər yüksək qiymətləndirilir ki, günahsız bir insanı öldürmək hamını öldürməyə, bir insana həyat vermək bütün xalqa həyat verməyə bərabər tutulur.²

¹ “Vəqətü-t-təf”, s. 114.

² “Maidə”, 32

Cəmiyyətin asayişini pozan qatı cinayətkarlar istisna olmaqla, kimsənin həyatını əlindən almaq yolverilməzdir. İnsanın həyatına son qoymaq yalnız Allahın səlahiyyəti daxilindədir.

Qərbdə terrora belə tərif verilir: Terror bir fərdin və ya qrupun öz siyasi məqsədinə çatması üçün digər fərdə və ya qrupa qarşı amansız və vəhşi metodlardan istifadə etməsidir. “Təəssüf ki, müasir dünyamızda terrorizm məfhumu bütöv xalqlara qarşı terror aləti kimi istifadə edilir. Məsələn, İsrail tərəfindən torpaqları işğal olunmuş fələstinlilər bu işğalla bərişmədiqləri üçün terrorist adlandırılırlar. **Şübhə yoxdur ki, on ilə yaxın bir dövrdə beynəlxalq təşkilatların “sülh danışıqlarından” bir nəticə görməyən Azərbaycan xalqı da öz torpaqlarını hər b yolu ilə azad etmək istəsə, həmin ittihamlara düçar olacaq.**

İslam ədəbiyyatında “terror” mənasını “fətək” sözü ifadə edir. İslam fiqhinə görə:

1. İstənilən firqədən, məzhəbdən olan günahsız insanı istənilən bir yerdə öldürmək haramdır. İslam dini 2002-ci il 11 sentyabr tarixində NYU-Yorkda və Vaşinqtonda günahsız insanların ölümü ilə nəticələnmiş terror hadisəsini pisləyir. İstər Fələstində, istər İraqda, istərsə də Vaşinqton və NYU-Yorkda günahsız insanların qırğını İslam prinsiplərinə ziddir.

2. Cinayətkar yalnız aqah və adil əmr sahiblərinin hökmü ilə qətlə yetirilə bilər.

Sual 84: İmam Hüseyin (ə) əzadarlığının hikməti nədir?

Cavab: Bu məclislər kamil insan tərbiyəsində, ictimai quruculuqda, şiə mədəniyyətinin təbliğində mühüm rol oynayır. Aşura bəyanatlarını, söhbətlərini və şüarlarını nəzərdən keçirməklə əzadarlıq mərasimlərinin əhəmiyyətini anlamaq olar. Kərbəla ibadət, fədakarlıq, şücaət, təvəkkül, səbr, əmr be məruf və nəhy əz münkər məktəbidir. Xalqlar öz dinlərinin, namuslarının, torpaqlarının müdafiəsi yolunda candan keçməyi bu məktəbdə öyrənirlər.

İmam Hüseyn (ə) əzadarlığının ümumiləşdirilmiş şəkildə üç faydası vardır:

1. Dövrün zalımlarına etiraz və dünya məzlumlarının himayəsi;

2. Ədalət hissinin oyanışı və zalımlardan intiqam almaq arzusunun güclənməsi;

3. Haqqa çatmaqda və onun müdafiəsində şüələrin ictimai birliyinin təlimi.

Sual 85: Əhli-beytə əzadarlıq keçirilməsi barədə rəvayət vardır mı?

Cavab: Bu mövzuda rəvayət çoxdur. Misal olaraq, bir neçə rəvayət göstərə bilərik:

1. İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: “Allah bizim şüələrimizə rəhmət etsin. And olsun Allaha, onlar mömindirlər. And olsun Allaha, onlar öz sonsuz kədərləri ilə bizim müsibətlərimizə həmdərddirlər.”¹

2. İmam Riza (ə) buyurmuşdur: “Bizim müsibətlərimizi xatırlayıb, çəkdiyimiz əzablar üçün ağlayan kəs qiyamət günü bizimlə olacaq, bizim dərəcəmizə çatacaqdır. Bizim müsibətlərimizi bəyan edib ağlayan və başqalarını ağladan kəs gözlər ağlayacağı qiyamət günü ağlamaz. Hər kəs bizim işimizin ayağa qaldırıldığı bir məclisdə əyləşsə, qəlblərin öləcəyi gün qəlbi ölməz.”²

3. İmam Sadiq (ə) Füzeylə buyurdu: “Əzadarlıq məclisi qurub, Əhli-beytdən və onun başına gələnlərdən danışırırsınız mı?” Füzeyl bildirdi ki, belə məclislər qurulur. İmam buyurdu: “Bizim işimizi dirildin. Bizim işimizi dirildənlər Allahın mərhəmətinə qovuşar...”³

¹ “Biharül-ənvar”, c. 43, s. 222.

² “Biharül-ənvar”, c. 43, s. 222.

³ “Biharül-ərvar”, c. 43, s. 282-289.

Sual 86: İmam Hüseyndən (ə) sonrakı imamlar (ə) ona əza saxlayıblarmı?

Cavab: İmam Sadiq (ə) buyurur: “Aşura hadisəsindən sonra İbn Ziyadın ölümünədək Bəni-haşim xanımlarından heç biri sürmə çəkmədi, xına yaxmadı, evlərindən xörək bişdiyini bildirən ocaq tüstüsü qalxmadı. Qanlı Aşura faciəsindən sonra gözlərimiz daim yaşı oldu.”¹

İmam Səccad (ə) Kərbəla hadisəsi ilə əlaqədar bütün ömrünü göz yaşları içində keçirdi. Ona su təklif olunanda ağlayaraq buyururdu: “Peyğəmbər oğlu susuz öldürüldüyü halda mən necə su içim?!”²

İmam Baqir (ə) Aşura günləri imam Hüseyin (ə) üçün əzadarlıq məclisi qurardı. Bu məclislərdən birində şair Kumeytin oxuduğu şərdən təsirlənən imam Baqir (ə) buyurur: “Var-dövlətim olsaydı, bu şerinə mükafat verərdim. Amma sənin mükafatın həzrət Peyğəmbərin (s) Həssan ibn Sabit haqqındakı duasıdır. Həzrət ona buyurmuşdu: “Biz Əhli-beyti daim müdafiə etdiyin üçün səni Ruhul-Qüdüs təsdiq edəcək.”³

İmam Kazim (ə) buyurmuşdu: “Elə ki, məhərrəm başladı, atam gülməzdi. Üzü kədərli olardı, məhərrəmin onunədək yanaqlarından yaş süzülərdi. Həmin gün atamın müsibəti son həddə çatır, fasiləsiz ağlayıb buyurardı: “Bu gün babam Hüseyinin (ə) şəhadət günüdür.”⁴

İmam Riza (ə) buyurmuşdur: “Elə ki, məhərrəm ayı çatdı, atamı gülən görənlər olmazdı. Bu vəziyyət Aşura gününədək davam edərdi. Həmin gün atam son həddə kədərlənib ağlayar və deyərdi:

“Belə bir gündə Hüseyini (ə) qətlə yetirdilər. Ona Allahın salamı olsun.”⁵

¹ “İmam Həsən və imam Hüseyin (ə), s. 114.

² “Biharül-ənvar”, c 44, s. 145.

³ “Misbahul-mütəhəccid”, s. 713.

⁴ İmam Həsən və imam Hüseyin (ə), s. 143.

⁵ “Hüseyin (ə)” s. 56

Kərbəla müsibəti ilə əlaqədar imam Riza (ə) buyurmuşdur: “İmam Hüseyinin (ə) müsibət günü gözlərimizdən fasiləsiz yaş axar, göz qapaqlarımız yara olardı.”¹

Rəvayətlərə görə, əsrin imamı (ə) babasının şəhadətinə görə ağlayır.²

Sual 87: Zəncir və sinə vurmağın dini əsası varmı?

Cavab: Zəncir vurma İrana Hindistan və Pakistandan gəlmiş ənənədir. Bəziləri bu işdə ifrata varıb, bədənlərini yaraladıqlarından bir qrup alim uyğun adəti haram buyurmuşlar. Amma bədənə ciddi zərər toxunmazsa, zəncir vurmağın eybi yoxdur.

Sinə vurmaq isə ərəblər arasında yaranmış adətdir. Sonradan növhələr sinə vurmaqla müşayiət olunmağa başlamışdır. Sinə vurmaq səfəvilər dövründən kütləviləşmişdir.

“Təziyə” Aşura hadisəsinin nümayiş etdirilməsidir. Əzadarlığın bu forması bir çox şie ölkələrində mövcuddur. Aşura faciəsinin səhnələşdirilməsi bəzən əzadarlığın mahiyyətini arxa plana keçirir.

Sual 88: Əzadarlıq dövründə qara geyinməyin fəlsəfəsi nədir?

Cavab: Əvvəla, qara geyimdə məxfilik əlaməti var. Digər bir tərəfdən, tarix boyu hakimiyyətdə olan insanlar şəxsiyyətinin ciddi qəbul olunması üçün qara geyimdən istifadə etmişlər.

Dünyanın əksər xalqları isə qara rəngi matəm və qəm-qüssə əlaməti kimi qəbul etmişlər. Qara rəngin əsil fəlsəfəsi isə onun işığa, nura zidd olmasıdır. Qara rəngli libas geyinən əzadar əzası keçirilən şəxsi itirməklə dünya işığından məhrum olduğunu bildirmək istəyir. İslam Peyğəmbərinin

¹ “Biharül-ənvar”, c. 44, s. 284.

² “Biharül-ənvar”, c. 101, s. 320.

vəfatının səkkizinci günü qızı həzrət Zəhra (ə) fəryad qopararaq deyir” “Ey ata! Sənin gedişinlə dünya öz işığını bizdən aldı...”¹

Sual 89: İmam Hüseyin (ə) kimi məğrur bir şəxsiyyətin məclislərdə məzlum kimi təqdim olunması nə dərəcədə doğrudur?

Cavab: İzzət Qurani-kərimdə ən bəyənilməmiş sifətlərdən biri kimi bəyan olunur.² Quran işığında hərəkət edən imam Hüseyin (ə) və onun səhabələri düşmən qarşısında həmişə məğrur dayanmış, zilləti qəbul etməmişlər. Bəzi məclislərdə imam Hüseyinin (ə) məzlum göstərilməsi təəssüf doğurur. Bir çox məddahlar nə yolla olur-olsun xalqı ağılatmağa çalışır, hətta bu yolda imamın izzətini qurban verirlər. Əslində bu iş İslam dininə, Əhli-beyt dəyərlərinə ziddir. Bəni-üməyyənin Əhli-beytə qarşı zülmələri kimsədə şübhə doğurmur. Amma izzətli insanlar heç bir zülmün qarşısında öz vüqarını itirib, mənən sınırlar.

Sual 90: Aşura hadisəsinin əziz tutulması üçün bu mövzuda söhbətlərlə kifayətlənib, sinə və zəncir vurulmasını aradan götürmək olmazmı?

Cavab: İmam Hüseyin (ə) şəxsiyyətinin cəmiyyətə tanıtılması üçün konfranslar, elmi çıxışlar, tədqiqatlar və məqalələr çox faydalıdır. Amma öz rəftarımıza nəzər salsaq mühüm rola malik iki qrup amillə rastlaşırıq. Birinci qrup amillər insanın hər hansı bir həqiqəti dərk etməsini təmin edir. Lakin hər hansı bir həqiqəti elmi şəkildə bilmək insanın həmin həqiqətə münasibətini müəyyənləşdirmir.

Şəhid Mütəhhəri buyurur: “Amil insanın daxilində olmalıdır ki, onu hərəkətə gətirsin. İnsanda hər bir işə daxili meyl olmalıdır ki, həmin iş yerinə yetirilsin. Elmi tanışlıq

¹ “Biharül-ənvar”, c. 43, s. 174.

² “Nisa”, 4.

insanın hərəkətə gəlməsi üçün kafi deyil. Yalnız psixoloji amil insanı işə sövq edə bilər.”

Bəli, insan çox şey bilir, amma bildiklərinə əməl etmir. Düşmənin mənfurluğunu hamı bilir. Amma yalnız düşmənin vəhşiliklərini gözü ilə görənlər ona nifrət edir. İnsan sevdiyi adamı xatirələr vasitəsi ilə yad edərək şövqə gəlir.

İmam Hüseyin (ə) haqqında söhbətlər həqiqət və ədalət haqqında təsəvvür yarada bilər. Amma meydana girib bu dəyərləri müdafiə etmək üçün həyəcanlanmış hisslərə ehtiyac var. Universitet səviyyəsində Kərbəla faciəsindən xəbərdar olan bir gənc məmləkətinə təcavüzü sakit qarşılasa, təəccüblənməyin. Çünki, o, bu həqiqətləri daxilən yaşamamışdır. Amma imam Hüseyin (ə) əzadarlıq məktəbindən keçmiş gənc həqiqət və ədalət uğrunda qanlı savaşa atılmaqdan çəkinmir.

Sual 91: Nə üçün əzadarlığa aşuradan bir neçə gün əvvəl başlanılır?

Cavab: İmam Hüseyin (ə) əzadarlıq keçirilməsi müqəddəs şəriətin tapşırılmış göstərişlərindəndir. Amma bu əzadarlığın forması xalqın istəyindən asılıdır. Bəzi yerlərdə Aşura gününədək, bəzi yerlərdə imamın üçünədək, bəzi yerlərdə isə imamın yeddisinədək əzadarlıq keçirilir. İstənilən formada əzadarlıq keçirmək xalqın ənənələrindən asılıdır və bu müxtəlifliyin heç bir eybi yoxdur. Əsas məsələ Aşura hadisəsinin mahiyyətinin açıqlanması və xalqın həqiqətsevərlik və ədalətsevərlik hisslərinin oyadılmasıdır.

Sual 92: İmam Hüseyin (ə) əza saxlamağın hədsiz savaba malik olması barədə rəvayət varmı?

Cavab: Şəhidlər ağası həzrət Hüseyin (ə) üçün əza saxlamaq Allaha yaxınlaşmaq üçün ən təsirli vasitələrdəndir. Mötəbər mənbələrdə bu mövzuda kifayət qədər hədis vardır. Amma bu məsələyə münasibətdə bəzi nöqtələrə nəzər salmalıyıq:

1. Bu mövzuda olan rəvayətlər səhih və qeyri-səhih olmaqla iki hissəyə bölünür.

2. Bəzi rəvayətlərdə müəyyən əməllərin xüsusi təsirə malik olduğu bildirilir. Amma həmin əməl zikr olunan təsir üçün tam səbəb sayılmamalıdır. Tam səbəb bütün maneləri aradan qaldıran səbəblər məcmusudur. Mane olmadıqda bir əməl də təsir edə bilər. Amma maneələr əməlin təsir etməsi üçün ortaya şərtlər qoyur. Məsələn, deyilir ki, ağacın alışıma səbəbi oddur. Amma od ağacı yandırmaya da bilər. Məsələn, alışıma üçün oksigen lazımdır. Bir şəxs yaş ağacı tonqala atıb, onun alıxmadığını görürsə, təəccüblənməməlidir. Ağacın alışmasına mane olan səbəblər araşdırılmalıdır. Şübhəsiz ki, alovun ağaca təsirinə mane olan səbəblər vardır. Düzgün istiqamətdə aparılan araşdırmalar göstərir ki, ağacın tərkibindəki rütubət alova müqavimət göstərir. Əgər bu maneə aradan qaldırılsa ağac dərhal alışıq. Demək, ağacın alışıması üçün alovu tam səbəb bilmək olmaz.

Ortaya suallar çıxır: dəqiq şərtlər nədir; hər səbəbin təsir payı nə qədərdir; bir səbəb həlledici rol oynaya bilərmi; təsir mexanizmi necədir? Amma insan düşüncəsi müstəqil şəkildə bütün suallara cavab tapmaq gücündə deyil. Peyğəmbərlərin ən böyük xidmətlərindən biri insan düşüncəsinin fəvqündəki məsələləri işıqlandırmaqdır.

İmam Hüseyinə (ə) əza saxlamağın savaba malik olmasında təəccüblü heç nə yoxdur. Nəql edəcəyimiz rəvayət uyğun məsələyə aydınlıq gətirir:

Əllamə Bəhrul-ülüm Samirraya gedərkən yol boyu imam Hüseyinə (ə) ağlamağın savabı barədə düşünür. Yolda onunla rastlaşan ərəb onu fikirli görüb, nə barədə düşündüyünü soruşur. Bəhrul-ülüm bildirir ki, imam Hüseyin (ə) üçün axıdılan bir damla göz yaşının günahları yuması barədə fikirləşirəm. Ərəb deyir: “Təəccüb etmə. Sənə bir misal çəkim. Bir gün sultan ovda azıb yoldaşlarından ayrı düşür. Meşədə bir komaya rast gəlir. Burada yaşayan qoca qarı və onun oğlu südü ilə dolandıqları keçini qonaq üçün kəsirlər. Sultan saraya qayıtdıqdan sonra onların yaxşılığına necə

cavab vermək barədə düşünür. Nəhayət başa düşür ki, olanını ona vermiş insanların mükafatı yalnız sultanın bütün olanlarıdır!

İmam Hüseyin (ə) Allah yolunda hər şeyindən keçib, Allah Hüseyinə (ə) ağlayana misilsiz savablar verirsə, təəccüb etməməliyik.”

Sual 93: Mərhəmətə ehtiyacları dünyamızda Hüseyin düşmənlərinə lənət oxumaq qəddarlıq deyilmi?

Cavab: Adəm övladı həm müsbət, həm də mənfi hisslərə malik bir varlıqdır. Heç bir insan sevincsiz və ya qəmsiz yaşaya bilməz, gülmək və ağlamaq insanın fitri meyillərindəndir. Ən əsası isə bu varlıq yerində ağlamalı və yerində gülməlidir.

İnsan kamil varlıqla üzləşdikdə qəlbində ona qarşı məhəbbət yaranır. Bu məhəbbət tərif, təşəkkür, dua kimi vasitələrlə izhar olunur. Amma könlünü oxşamayan varlıqla qarşılaşan insanın qəlbində nifrət hissi baş qaldırır. Bu nifrət etiraz, lənət, qarğışla müşayiət olunur.

Allah övliyalarını sevən insan, təbii ki, Allah düşmənlərinə nifrət edir. Allah düşmənlərinə nifrət etməyən kəs tədricən onlarla dostlaşır, onların sözlərini qəbul edir, nə vaxtsa özü də Allahın düşməninə çevrilir. Əgər insan, orqanizminə daxil olmuş mikroba qarşı çıxmasa, bu mikrob tədricən bütün bədəni çulğayır.

Yalnız Allah dostları ilə dostluq kifayət deyil. Allah düşmənləri ilə düşmənlik etməyən insan Allahla dostluqdan məhrum olur.

İnsan məntiqi olaraq sevgisini salam, nifrətini lənətlə bildirir. İmam Hüseyinin (ə) düşmənlərinə lənət oxumadan İmama salam göndərmək faydasızdır. Yəni dostun düşməni ilə dostluq ən azı riyakarlıqdır.

Sual 94: Şiəlik əqidəsinə görə göz yaşına bu qədər əhəmiyyət verilməsinin əsası nədir?

Cavab: İnsan varlıq aləmində baş verən bir çox hadisələrin mahiyyətindən xəbərsizdir. Çoxları, ümumiyyətlə, hadisələrin dərinliyinə varmır, zahirdə gördükləri ilə kifayətlənirlər.

Göz yaşı da belə sirli həqiqətlərdəndir. Kimi göz yaşını daxili hissələrin təzahürü kimi etiraz, kimi də bədbinlik kimi qiymətləndirir. Müasir dünyanı şadlıq dünyası kimi qəbul edib, göz yaşlarının əbəs olduğunu iddia edənlər də var. Amma şiələr göz yaşına daha ciddi yanaşır və onun əsil mahiyyətini açıqlayırlar.

Əsaslı beş növ ağlayış qeyd etmək olar:

- qorxu və həyəcandan ağlayış;
- mərhəmət qazanmaq üçün ağlayış;
- qəm-qüssədən ağlayış;
- şadlıqdan ağlayış;
- təqva, ruhani kamillikdən ağlayış.

Sonuncu bənddə qeyd olunan göz yaşları ilahi insanlara aiddir. Bu göz yaşlarının səbəbi daxili yangı, pəhrizkarlıq, peşmançılıq, tövbə, Allah eşqidir. İnsanı kamillik zirvəsinə qaldıran, onu Allaha yaxınlaşdıran da məhz bu göz yaşlarıdır. Təqva ağlayışının bir sıra amilləri vardır:

1. Günahdan peşmanlıq

İlahi insanlar batdıqları günaha görə peşman olur, göz yaşları axıdılar. Həzrət Əli (ə) buyurur: “Allaha itaətə üz tutub, günahları üçün ağlayan kəsin xoş halına” (“Nəhcül-bəlağə”, x. 176)

2. Allah doğru hərəkətdə büdrəmə qorxusu

Allah aşıqları daim özlərini təhlükədə hiss edir, öz gələcəkləri üçün narahat olurlar. Doğrudan da, iman yolunda şeytanın qurduğu sədlərdən keçmək olduqca çətinlikdir. Bu çətinliklər barədə düşünən aşıq göz yaşları axıdır.

3. Şövq və sevgi

Həqiqi Allah aşıqları hicran qəmindən pərişan olur, məşuqla görüş həsrəti ilə hönkür-hönkür ağlayırlar.

4. İlahi əzəmət qarşısında qorxu

Bu qorxu insanın düşüncəsindən doğur. İlahi əzəməti dərk edən möminlər bu əzəmət qarşısında tir-tir əsir, göz yaşları axıdırlar. İmam Sadiq (ə) buyurur: “Allahın haram buyurduqlarına qapanan, gecələr ibadət üçün oyaq qalan və gecə yarı Allah qorxusundan ağlayan gözlərdən başqa bütün gözlər qiyamət günü ağlar qalacaq.”¹

5. Həqiqi dost itkisi

Allah aşığılarına məhəbbət Allaha məhəbbətdir. Belə insanları müvəqqəti də olsa itirmək mömin üçün ağırdır. Məsum imamların bir-birləri üçün, həzrət Peyğəmbərin (s) Həmzə üçün ağlaması Allah sevgisi ilə bilavasitə bağlıdır.

6. Arzu olunan fəzilətlərdən uzaqlıq

Bəzən ilahi insanlar arzuladıqları ilahi sifətlərə çata bilmədikləri üçün ağlayırlar.

Bir çox mötəbər mənbələrdə, eləcə də Qurani kərimdə ilahi eşqlə bağlı göz yaşları təqdir olunur. “İsra” surəsində oxuyuruq: “Onlar səcdəyə qapanaraq ağlayırlar.”²

İmam Sadiq (ə) buyurur: “Bəndənin Allaha ən yaxın halı səcdəyə qapanaraq ağladığı haldır.

Sual 95: Əzadarlıq, müsibət zikri zamanı necə olur ki, insan qəmlənir, göz yaşları axıdır?

Cavab: Bəli, belə bir hal hər əzadar üçün müyəssər deyil. Həqiqi sevgi, həqiqi hicran, həqiqi qüssənin əsasları var.

Əvvəla, qəmli hadisələr, müsibətlər yada salınan vaxt kədərlənmək insan üçün qiymətli halətdir.³

İkincisi, ağlamaq insanın mərifəti ilə bağlı təzahürdür. Buna görə də, məsumlara verilən işkəncələri xatırlayarkən qəmlənib ağlamayan insanlar Əhli-beyt ilə daha yaxından tanış olmalıdırlar. Bu ilahi insanlarla daha yaxından tanış olmaq üçün onların həyatını mütaləə etməli, onların

¹ “Üsule-kafi”, c. 2.

² a. 109

³ “Vəsailüş-şiə”, c. 4, s. 1121

buyuruqları barədə düşünməli, ən əsası, bu şəxsləri nümunə kimi tanıtdıran Allahı tanımalıyıq.

Kənar mövzularda çox danışmaq, çox günaha yol vermək, uzun-uzadı arzular, dünya malına sevgi, zalım və dəyərsiz insanlarla yoldaşlıq, çox gülmək, ibadətdən uzaqlıq insanın qəlbini daşlaşdırır, onun diqqətini ilahi həqiqətlərdən yayındırır.¹

Bəli, insanı insan edən duyumlu, mərhəmətli, diri qəlbdir. Qəlbi yumşaltmaq, diriltmək üçün zikr olunmuş bəzi tədbirləri sadalayaq: ölüm haqqında düşünmək, moizə və nəsihət dinləmək, ilahi ayələr və qiyamət haqqında fikirləşmək, fəzilət sahibləri ilə ünsiyyət, yoxsulları doyurmaq, yetimlərə mərhəmət, Allahın zikri, Əhli-beytlə yaxınlıq, Quran qiraəti, çoxlu tövbə.

Sual 96: Şiəlik yalnız əzadarlıqdanmı ibarətdir?

Cavab: Şiələrin Qədir-xum, Fitr, Qurban, Məbəs və 14 məsumun doğum günü kimi əzəmətli bayramları var. Şiəliyin qəm-qüssə məzhəbi kimi tanınması bu məzhəbin yox, bəzi ifratçı şiələrin nöqsanıdır. İslamda Əhli-beytə əzadarlıq tövsiyə olunduğu qədər bayram və şadlıqlar da tövsiyə olunmuşdur. Həzrət Peyğəmbər (s) buyurur: “Mömini sevindirən məni sevindirmişdir, məni sevindirən isə Allahı sevindirmişdir.”²

Tarixi baxımdan, şiəlikdə əzadarlıqların çoxluğu Əhli-beytə edilən zülmərlə bağlıdır. Tarixdə bu zülmün misli yoxdur. Tarix Kərbəla hadisəsi qədər ağır faciəyə heç vaxt şahid olmamışdır. Zalım hakimlər, qansız təcavüzkarlar tərəfindən qırğın edilmiş xalqlar faciənin, qəm-qüssənin nə olduğunu yaxşı anlayır və hüzn günlərini xüsusi qeyd edirlər.

Sual 97: İslam dinində şadlığa münasibət necədir?

¹ “Biharül-ənvar”, c. 71 s, 281, c. 70, s 55, c. 78, s. 83, c. 75, s. 370, c. 1, s. 203, c. 77, s. 45.

² “Mizanül-hikmə”.

Cavab: Ayə və rəvayətlərə əsasən insan səadəti üçün faydalı olan şadlıq zəruridir. İslam orta həddi gözləyən dindir. Bu baxımdan ifrat və təfrit şadlıq da məqbul sayılır.

İslamda insan təbiətinə münasib olmayan heç bir ayın yoxdur. Bütün ilahi göstərişlər insanın fitri ehtiyaclarına uyğun şəkildə tənzimlənmişdir. Şadlıq insanın mühüm fitri ehtiyaclarındandır. Varlıq aləmindəki gözəlliklər, tərəvətli bahar, lətafətli sübh, ürək oxşayan şlalələr, ailə və övlad məhəbbəti insanın qəlbini sevinclə doldurur.

Həqiqi şadlığın bəzi amillərini sadalayaq: iman, taledən razılıq, günahdan pəhriz, çətinliklərlə mübarizə, xoş qoxu, idman, həyat həvəsi, fiziki iş, əyləncə, Quran qıraəti, Allahın zikri, sədəqə və s. Qurani kərimdə behişt nemətlərinin sadalanması, İslamın şadlığa müsbət münasibətinin təsdiqidir. Məsumlardan (ə) nəql olunmuş rəvayətlərdə bu münasibət bir daha öz əksini tapır. İslam Peyğəmbəri (s) buyurur: “Mömin şux və fərəhlidir.”¹ Həzrət Əli (ə) buyurur: “Şadlıq anları qənimətdir.”² İmam Sadiq (ə) buyurur: “Zarafat təbi olmayan mömin yoxdur.”³

Amma hər şeyin həddi olduğu kimi, şadlığın da həddi var. Şadlıq insanın imanına, tövhid ruhuna, ilahi düşüncəsinə zidd olmamalıdır. İfrat şadlıq nəinki bəyənilmir, hətta məzəmmət olunur. Həzrət Əli (ə) şadlığın əsas səbəblərindən olan zarafat haqqında buyurur: “Çox zarafat edən şəxs vüqarını və ağırlığını itirir.”⁴ İmam Sadiq (ə) buyurur: “Çox zarafat etmək insanı abırdan salır.”⁵

Şadlıq, gülüş, təbəssüm səmimi olmalı, eləcə də, başqalarının şəxsiyyətini alçaltmamalıdır. Həzrət Peyğəmbər (s) buyurur: “Allah cənazəyə, ölümə gülən kəsi qiyamət günü hamının gözü qabağında alçaldar.”

¹ “Tühəful-üqul”, s. 49.

² “Gürərül-hikəm”, h. 2023.

³ “Üsule-kafi”, c. 2, s. 663.

⁴ “Gürərül-hikəm”, s. 222.

⁵ “Kafi”, c. 2, s. 666

Bir çox müsəlman alimləri həqiqi şadlığın insanın daxili aləminə aid olduğunu bildirirlər. Onların nəzərinə dünyəvi şadlıq dünya kimi müvəqqətidir və onun ardınca qəm-qüسسə gəlir. Əksinə, həqiqi mənəvi şadlığa çatmaq üçün qəmdən keçmək lazım gəlir.

Sual: 98: Həzrət Zeynəb (ə) Kərbəla haqqında “mən yalnız gözəllik gördüm” buyurmuşdur. Bu gözəllik nədədir?

Cavab: Ariflər “əzəmət baxılan şeydə yox, baxışdadır” deyirlər. Bəlkə, elə gözəllik də baxılan şeydə yox, insanın baxışındadır. Varlıq aləmini “gözəl nizam gözü” ilə seyr edənlər hər şeyi gözəl görürlər. Həyata gözəlliyin gözü ilə baxmaq insanın qəlbinə rahatlıq verir, onun ruhunu oxşayır.

İmam Hüseyin (ə) başına gələcək işləri Allahın iradəsinə rəğmən özü və yoldaşları üçün xeyir hesab edirdi. Çoxları üçün ağırlı görünən şəhadət haqq mücahidləri üçün isə əsil gözəllikdir. Kərbəla insanın Allah yazısında razılığının təcəllə zirvəsidir. İmam (ə) həyatının son anlarında Allahdan razılığını bildiren sözlər zümzümə edir, bacısını da Allahdan razılığa çağırırdı.

Aşura gözəlliklərindən biri haqla batilin arasından xətt çəkilməsi idi. Pislik yaxşılığa, batil haqqa qarışdığı vaxt yaxşılıq və haqq tədricən gözdən itir. Həqiqəti qorumaq üçün onu zəlalətdən ayırmaq zəruridir. İmam Hüseyin (ə) zülmətə bürünməkdə olan dövrdə əlinə məşəl alıb, kimin kim olduğunu çaşqın xalqa göstərdi.

Aşura göstərdi ki, əsil qələbə hərbi qələbə yox, qanın qılınca qələbəsidir. İbrahim ibn Təlhə Kərbəlaya işarə ilə kimin qalib gəldiyini soruşduqda, imam Səccad (ə) belə cavab verir: “Namaz vaxtı azan və iqamə de, gör kim qalib gəlib.” Bəli, əməvilərin cidd-cəhdlərinə baxmayaraq, azan və iqamədə “Əliyyə vəliyyəullah” sədələri ətrafa yayıldı və Kərbəla bu cinayətkar sülaləyə lənət möhürünü vurdu.

Bəli, maskaların yırtılması gözəldir! Aşıqın məşuqa qovuşması gözəldir! Bir sözlə Kərbəla gözəldir!

Sual 99: Nə üçün imam Hüseyn (ə) düşmənin etinasız olduğunu bildiyi halda, son anadək onları nəsihət edir və onların halına acıyırdı?

Cavab: İnsanlara qarşı canıyananlıq və şəfqət peyğəmbərlərə və övliyalara aid olan xasusyyətdir. Quran ayələrinə, eləcə də tarixə nəzər salsaq, ilahi rəhbərlərin mərhəmətinə, azğın insanlara qarşı canıyananlıqına təəccüb edərik. Doğrudan da bulaq başında susuz oturmuş, dodaqları çat-çat olmuş insanın halı acınacaqlıdır. İslam Peyğəmbəri (s) nadanlıqlar, azğınlıqlarla qarşılaşdığı vaxt o qədər narahat olardı ki, belə bir ayə nazil oldu: “Yoxsa onlar iman gətirmədiyi üçün özünü həlak etmək istəyirsən?”¹

İmam Hüseyn (ə) risalət ağacının meyvəsi, peyğəmbər övladıdır. İslam Peyğəmbəri (s) buyurmuşdur: “Hüseyn məndəndir, mən də Hüseyndən.” Hüseyn (ə) Peyğəmbər (s) kamilliklərinin varisidir. Peyğəmbərin (s) mərhəmət şələləsi Hüseyn ucalığından axır. Şəhadət məqamınadək üstünə qılıncla gələnləri doğru yola dəvət etmək, günahdan uzaqlaşdırmaq cəhdlərinin arxasında ilahi mərhəmət dayanır. İmam Hüseyn (ə) onun qanına susamış cahilləri, hətta Ömər Səd və Şimr ibn Zilcuşən kimi zalımları cəhənnəm odundan qurtarmaq istəyir. İmam (ə) buyurur: “Vay olsun sənə, ey Səd oğlu! Hüzuruna qayıdacağın Allahdan qorxmursanmı? Mənim kimin oğlu olduğumu bildiyin halda, mənimlə vuruşacaqsanmı? Ətrafdakıları azad et, mənə qoşul ki, Allaha yaxın olasan.”

İmamın düşməinə nəsihət verməkdə iki məqsədi vardı:

1. Höccəti tamamlamaq, bəhanə yeri qoymamaq;
2. Çəşmiş insanları qəflət yuxusundan oyatmaq.

¹ “Şüəra”, 3

Sual 100: Aşura günü düşmən əhatəsində imamın günorta namazına durmasının səbəbi nə idi?

Cavab: Namaz dinin sütunu, Allahla bəndə arasında ən möhkəm bağlılıq vasitəsidir. Mömin öz namazı ilə tanınır. Namaz qılan şəxs namaz vasitəsi ilə Allaha doğru ucalır.¹

Namaz Allahla ünsiyyət yolu, Peyğəmbərin (s) ilk və son sifarişidir. O, namazı gözünün nuru adlandırır. Ən zəif namaz belə, insanla günah arasında səddir. Allah-taala buyurur: “Namaz insanı çirkin və pis işlərdən uzaqlaşdırır.”²

İmam Sadiqin (ə) yaxınlarından olan Müaviyə ibn Vəhəb imamdan Allaha ən əziz əməl haqqında soruşduqda həzrət buyurur: “Allahı tanıdıqdan sonra namazdan fəzilətli əməl bilmirəm.”³

Əgər imam Hüseynin inqilabının məqsədi dinin canlanması idisə və dinin də sütunu namazdırsa, nə üçün Kərbəla səhnəsində namaz qılınmamalıdır?! Həzrət Hüseyin (ə) və yaxınları düşmən oxları altında günorta namazına dururlar. Onlardan bir hissəsi namaz əsnasında qanına qəltan olub, şəhadət şərbətini içir. Hələ Aşura axşamı imam və tərəfdarlarının ibadəti, münacatı, Quran tilavəti bəndəliyin ən gözəl nümayişi idi.

Siffeyn döyüşünün qaynar çağında həzrət Əlinin (ə) göyə baxdığını görən ibn Əbbas bunun səbəbini soruşur. İmam buyurur: “Namaz vaxtını gözləyirəm.” İbn Əbbas “belə bir vaxtda döyüşü dayandırıb namaz qıla bilmərik” deyir. Həzrət Əli (ə) buyurur: “Biz onlarla namaza görə döyüşürük.”

Bəli, imam Hüseynin (ə) qanlı Aşura səhnəsində namaza durması namaza etinasız müsəlmanlara ən ciddi xəbərdarlıqdır!

Sual 101: Hürr ibn Yezid kimdir?

¹ “Mizanul-hikmə”, c. 5, h. 10243, 10238.

² “Ənkəbut”, 45.

³ “Mizanül-hikmə”, c. 5, h. 10245.

Cavab: İmam Hüseyin (ə) karvanı bir neçə məntəqədən keçib Şərafa yetişdi. İmamın qarşısını kəsmək tapşırığı almış Hürri ibn Yezid xeyli döyüşçüsü ilə birgə bu məntəqədə imama çatdı. Hürri qoşununu susuz, yorğun görən imam öz köməkçilərinə göstəriş verdi ki, Hürri əsgərlərinə su versinlər. Hürri əsgərlərindən biri belə xatırlayır: “Mən susuz və yorğun olduğumdan qoşundan dala qalmışdım. Düşərgəyə daxil olanda gördüm ki, Hüseyin yaxınları bizim əsgərlərə su paylayırlar. Mənə baxan olmadığını görən Hüseyin (ə) əlində su məşki (tuluq) mənə yaxınlaşdı. Mənim taqətdən düşdüyümü görən həzrət məşki əlində tutaraq su içməkdə mənə kömək etdi.”

Günorta namazının vaxtı çatdı, imamın müəzzini azan verdi. İmam (ə) Hürriyə buyurdu: “Sən öz qoşununla namazını qıl.” Hürri imamla birgə namaz qılıb, ona iqtida edəcəyini bildirdi. Namazdan sonra Hüseyin (ə) Hürri qoşununa müraciətlə xütbə oxudu və əsil həqiqəti açıqladı. İmamın xütbəsi başa çatdıqdan sonra Hürri dedi: “Bizə əmr olunub ki, sizi Kufəyə ibn Ziyadın yanına apararaq.” İmam bu sözlərdən qəzəbləndi və üzünü yaxınlarına tutub geri dönmək əmri verdi. Hürri yolu kəsdiyini görən İmam (ə) buyurdu: “Anan əzanda otursun, bizdən nə istəyirsən? Hürri dedi: “Bir başqası ananın adını çəksəydi, ona cavab verərdim. Amma sən anan haqqında təzimdən başqa bir söz gəlməz.”

Bununla belə, Aşura günü imamın (ə) fəryadını eşidən Hürri özünü ona çatdırdı və ərz etdi: “Sənə fəda olum, ey Peyğəmbər övladı! Mən yolunu kəsib səni qayıtmağa qoymayan, sən bu bəla dolu torpaqda qalmağınə bais olan adamam. Heç vaxt güman etməzdim ki, bu camaat sənənlə vuruşub, belə rəftar edə. Artıq peşmanam və Allahın dərgahına tövbə edirəm. Allah mənim tövbəni qəbul edərmi? Həzrət buyurdu: “Bəli, Allah tövbəni qəbul edər və günahını bağışlayar.” Maraqlı bir nöqtəyə diqqət edək: Hürri imam Hüseyinə (ə) qoşulması hadisələrin nəticəsini dəyişə bilərdimi? Əlbəttə ki, Aşura günü artıq hər şey məlum idi, imam və ətrafındakılar şəhadətə qucaq açmışdılar. Demək,

imam Hüseyin (ə) Hürri qəbul etməklə hərbi qüvvəsini artırmaq yox, daha bir insanın hidayətinə, islahına cəhd edirdi. Budur övliya mərhəməti!

Hürri ibn Yezid imama qoşuldu və çox keçməmiş şəhadət camını başına çəkdi. Yarıcan Hürri imamın hüzuruna gətirilərkən o həzrət əlini onun üzünə çəkib buyurdu: "Sən ananın qoyduğu ad kimi insansan, sən dünya və axirət azadəsisən."¹

Sual 102: Züheyr ibn Qəyn kimdir?

Cavab: Züheyr Kufənin tanınmış və şücaətli şəxslərindən biri idi. O, bir vaxt Osmanın havadarlarından olmuşdur. İmam Hüseyin (ə) Məkkədən Kufəyə hərəkət edərkən Züheyr də ailəsi ilə birgə həcdən qayıdırdı. O, imamla rastlaşmamaq üçün yolda məsafə saxlayırdı. Amma bir gün istirahət üçün imamın xeyməindən bir qədər aralı xeymə qurmağa məcbur oldu.

Züheyrin yoldaşları nəql edir ki, səhər yeməyi yediyimiz vaxt bir şəxs gəlib salam verdi və imam Hüseyinin (ə) Züheyrə görmək istədiyini bildirdi. Bu hadisə o qədər gözlənilməz oldu ki, Züheyr yerində donub qaldı. Xanımı Züheyrə dedi: "Peyğəmbər övladı səni çağırır, sənə yubanırsan!" Züheyr ayağa qalxıb imamın xeyməsinə üz tutdu.

Beləcə, qəlbi cəhalət qaranlığına bürünmüş Züheyrə imamın nurani sözləri vasitəsi ilə işığa çıxmaq nəsb oldu. Züheyr imama qoşulduqdan sonra qarşıdakı yolun çətinliyini nəzərə alaraq arvadının nikahını geri oxuyub onu evə göndərdi.

Hürri dəstəsi imam Hüseyinin (ə) qarşısını kəsərkən Züheyr Hürri ilə döyüşməyi təklif etdi. Amma imam səbr etməyə üstünlük verdi. Aşuradan bir gün qabaq (tasua günü) imam ətrafındakılara Kərbəladan getmək icazəsini verdi.

¹ "Biharül-ənvar", c. 45, s. 14.

Züheyf dedi: “Ana olsun Allaha! Sənin və Əhli-beytini hifzi üçün min dəfə ölüb dirilməyə hazırım.”

Aşura günü imam Hüseyin (ə) öz cəbhəsinin sağ cinahında rəhbərliyini Züheyfə tapşırdı. O, imamdan sonra düşmən qarşısına çıxan ikinci şəxs idi. Züheyf şücaətlə döyüşdü və öz əqidəsini sübut edərək şəhadətə yetişdi.

Sual 103: Əbdüllah ibn Hürri Cöfi kimdir?

Cavab: Bəni-məqatil adlanan yerdə dayanarkən imama (ə) xəbər verdilər ki, Əbdüllah ibn Hürri Cöfi də bu mənzildə dayanmışdır. Osmanın tərəfdarlarından olan Əbdüllah Osman qətlə yetirildikdən sonra Müaviyəyə qoşulub, Siffeyn döyüşündə həzrət Əli (ə) ilə vuruşmuşdu.

İmam Hüseyin (ə) Əbdüllahın yanına adam göndərüb ona qoşulmasını istədi. Əbdüllah Həccac adlı elçiyə dedi: “And olsun Allaha! Mən Kufədən çıxanda əhalinin çoxu Hüseyinlə (ə) döyüşə hazırlaşır. Hüseyinin bu döyüşdə öldürüləcəyi məndə şübhə doğurmur. Məndə Hüseyinə yardım gücü yoxdur və istəmirəm də mənə görsün.” Həccac bu sözləri imama çatdırdıqdan sonra imam özü Əbdüllahın görüşünə getdi. Həzrət Əbdüllaha buyurdu: “Sən çox günahlara batmış, çox səhvlərə yol vermişən. Tövbə edib, günahlarını yumaq istəmirsənmi? Peyğəmbər (s) qızının övladına yardım et, onun tərəfində düşmənləri ilə döyüş.” Əbdüllah dedi: “And olsun Allaha! Sənə itaət edənin əbədi səadətə çatacağına inanıram. Amma inanmıram ki, mənim yardımımın sənə faydası olsun. Mənə bu işdən azad et, çünki ölümdən çox qorxuram. Amma qaçışda məşhur atımı sənə verirəm.” İmam buyurdu: “Bir halda ki, bizim yolumuzda canını qıymırsan, nə səni, nə də atını istəyirik.” Mənbələrdə bildirilir ki, Əbdüllah ömrünün sonunadək, imama qoşulmaq səadətini əldən verdiyi üçün təəssüf etdi.

İmamın (ə) Əbdüllahın xeyməsinə getməsinə həkimin xəstə yanına getməsi kimi baxmalıyıq. Allahın övliyaları daim insanların əqidəsini islah etmək, onları axirət əzabından qurtarmağa çalışmışlar. Amma Əbdüllah xislətində olanlar

belə dövətlərin əsil mahiyyətini anlaya bilmir, hədiyyə və ehsan yolu ilə razılıq almaq istəyirlər.

Sual 104: Kərbəladada qara qulam olmuşdurmu?

Cavab: Bəli, Kərbəladada “Cun” adlı qara qulam olmuşdur. Cunu həzrət Əli (ə) alıb, Əbuzərə bağışlamışdı. Əbuzər Rəbəzə sürgünündə vəfat etdikdən sonra Cun həzrət Əlinin yanına qayıdıb Həsən və Hüseyinə xidmət etmişdir.

Kərbəladada Aşura günü imamın məzlumiyyətin görə Cun onun yanına gəlib, döyüşə getmək üçün icazə istəmişdir. İmam (ə) ona belə cavab vermişdir: “Mən sənə icazə verirəm ki, geri qayıdasan. Çünki sən vuruşmaq üçün yox, bizim rahatlığımızı təmin etmək üçün bizə qoşulmusan...”

Cun həzrətin ayaqlarına düşüb dedi: “Ey Peyğəmbər oğlu, necə ola bilər ki, rahatlıq vaxtı sizinlə olub, çətinlik vaxtı sizi tərək edəm?! And olsun Allaha, qara qanım sizin qanınıza qarışanacan sizdən ayrılıram.” Nəhayət o, imamdən icazə alıb döyüş meydanına getdi və şücaətlə döyüşüb şəhid oldu.

İmamın (ə) köməkçiləri üçün ən ləzzətli hal imamın simasında seyr edərək ölmək idi. Həzrət can üstündə olan qulamın yanında oturub belə dua etdi: “Pərvərdigara, onun çöhrəsini ağ, qoxusunu xoş et, onu yaxşılarla məşhur buyur, onunla Peyğəmbər və ailəsi arasında yaxınlıq qərar ver.”¹

Kərbəladada digər bir qulamın olduğu da bildirilir. Bu qulam “türk” qulam kimi xatırlanır. Türk qulam döyüşərək şəhadətə yetmiş və İmam ona oğlu Əli Əkbər qədər vaysınmışdır. Üzünü qulamın üzünə qoyub, ona dua etmişdir.

Sual 105: Əgər gülüş hər dərdin dərmanındırsa, nə üçün ağlamalıyıq?

Cavab: Təəssüf ki, çoxları gördüyünü həqiqət kimi qəbul edir. Amma hər hansı dini mərasimə baxmaqla İslam

¹ “Biharül-ənvar”, c. 45, s. 32.

haqqında qərara gəlmək olmaz. Bu gün bir çox müsəlmanlar hətta dini bayramlarda, imamların təvəllüd günündə qəmli şerlər oxuyub ağlayırlar. Bu qəbil adamlar elə düşünürlər ki, dini mərasimin əsas vəzifəsi xalqı ağlatmaqdır. Amma bayram tədbirini əzadarlığa çevirmək yanlış addımdır və heç bir mənbəyə əsaslanmır. Qəmlənmək və ağlamaq insanın fitri ehtiyacı olsa da, İslam orta dindir və heç bir işdə ifratı bəyənmir. İslamda sevincin qəmdən, qəmin sevincdən xüsusi bir üstünlüyü yoxdur. Sevincin sevinc, qəmin qəm yeri var; insana ali hədəflərə çatmaqda yardımçı olan sevinc və qəm bəyənilmiş, təkamülə mane olan sevinc və qəm pislənmişdir. Əsassız və cahilanə gülüş pisləndiyi kimi, əsassız göz yaşları da bəyənilmir. Mənasız gülüş İslamda cahillik əlaməti sayılır.¹ Göz yaşları isə xüsusi şəraitdə faydalı sayılır. Həzrət Əli (ə) buyurur: “Allah qorxusundan ağlayış ilahi mərhəmətin açarıdır.”²

Sual 106: Kərbəla hadisələrini səhnələşdirməyin (şəbihin) hökmü nədir?

Cavab: Əgər şəbih mərasimində yalan və batil fikirlərə yer verilməzsə, eybi yoxdur. Amma şəbih yerinə moizə və müsibət zikri olsa daha yaxşıdır.

Təziyə və şəbih mərasimlərində harama yol verilməzsə, eybi yoxdur.³

Sual 107: Əzadarlıq mərasimində ələmdən istifadə, ələm gəzdirməyin hökmü nədir?

Cavab: Eybi yoxdur (İmam (rəh.), Təbrizi, Lənkərani, Şirazi, Sistani).

Sual 108: Əzadarlıq mərasimində musiqi alətindən istifadə etmək olarmı?

¹ “Biharül-ənvar”, c. 72, s. 59.

² “Mizanul-hikmə”, c. 1, s. 453.

³ Safi, “Camiül-əhkam”, c. 2, s. 1599

Cavab: Ləhv və harama aid alətlərdən istifadə etmək caiz deyil. Haram musiqi həm əzadarlıqda, həm də bayram mərasimində haramdır.

Sual 109: Əzadarlıqda baş yarmağa icazə verilirmi?

Cavab: Bu işdən çəkinmək lazımdır. Məzhəbə mənfi münasibət yaradan əməllər yolverilməzdir. Bu da qeyd olunmalıdır ki, İslamda bədənə zərərli işlər haram sayılır.

Sual 110: Namaz vacibdir yoxsa əzadarlıq?

Cavab: Şübhəsiz ki, vacib namazlar əzadarlıqda iştirak etməkdən mühümdür. Əzadarlığı bəhanə edib namazı tərک etmək caiz sayılmır. Amma vacib namazı qılmaqla əzadarlıqda iştirak etmək müstəhəbdir.

Sual 111: Camaat namazını vaxtında qılmaq mühümdür, yoxsa əzadarlığı davam etdirmək?

Cavab: Camaat namazı daha mühümdür.

Sual 112: Əzadarlıqda mikrofondan istifadə etməklə qonşuluqda sakitliyi pozmağın eybi yoxdurmu?

Cavab: Əzadarlar imkan daxilində çalışmamalıdırlar ki, qonşulara əziyyət verməsinlər.

Sual 113: Məhərrəm ayında saç boyamaq, bəzənmək caizdirmi?

Cavab: Əzadarlığa hörmətsizlik olmasa eybi yoxdur. Amma belə bir hədisi xatırlamaq yerinə düşər. İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: “Allah bizim şialərə rəhmət etsin ki, şadlığımızda şad, hüznümüzdə qəmgin olarlar.”

Sual 114: Məhərrəm ayında izdivac (evlənmək) haramdırmi?

Cavab: Bu növ mərasimlərdə harama yol verilməzsə, eybi yoxdur. Amma daha yaxşı olar ki, şadlıq mərasimləri başqa aylara keçirilsin.

Mündəricat

Sülh barədə müqavilə.....	35
Müaviyənin nüfuzu	37
Müaviyənin siyasətbazlığı	37
Mövcud şərait.....	38
İkinci hissə	69